

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XIV ■ Nr. 4 (149) ■ Aprilie 2023

Monumentul eroilor din Ioneşti, Dâmboviţa

Din sumar:

Horia Bădescu: ***Historia magistra vitae* şi „perfidul Albion”**

Acad. Cătălin Zamfir: Sociologia şi visul României

Victor Vernescu: De ce este nevoie de o Catedrală a Neamului

Acad. Emil Burzo: Iuliu Maniu, file de istorie

Eufrosina Otlăcan: Gheorghe Asachi, cărturarul şi înfăptuirile sale

Raia Rogac: De vorbă cu Iuliana Gorea-Costin

Florian Copcea: Poezia Aurei Christi: o nouă paradigmă

Radu-Ilarion Munteanu: O rafinată invenţie literară

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Cuvinte cu miros şi gust

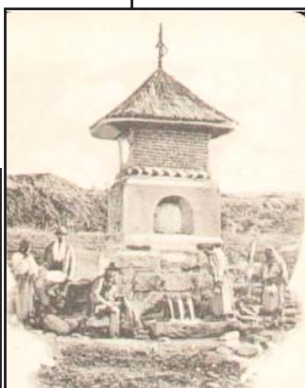
Gheorghe PĂUN

Ştiu, cuvântul *câine* nu muşcă, nici cuvântul *parfum* nu miroase, dar Micul Prinţ Urmuz (îi spun astfel pentru că are, nu o mică stea, precum celebrul său urmaş, ci o mică planetă a sa, un asteroid) vorbeşte undeva despre „un miros pestilenţial fiscal”, iar sintagma lui parcă chiar ne excită nişte glande olfactive – sau măcar terminaţiile lor din creier. Iar dacă privim la TV, ne dăm repede seama că există şi cuvinte care provoacă un gust precis celor care le pronunţă – poate mai mult decât mirosurile, gusturile, deopotrivă cele plăcute şi cele neplăcute, sunt ilustrate pe faţa celui care le experimentează, în grimase şi priviri, subtile, dar detectabile. Când vorbitorul este mai rafinat/instruit, pe de o parte, seria de cuvinte cu miros/gust pe care le emite este mai rapidă, deci mai dificil de explicitat, pe de alta, mijloacele actoriceşti sunt mai elaborate, mesajul – deci mirosul-gustul – are o ţintă subliminală (cu atât mai profundă şi durabilă). Când emitentul este un oengist la nivel de *caporal,* de mercenar cu contract pe durată limitată, muşchii feţei îl ascultă mai puţin, sentimentele îi apar pe figură la fel de expresiv ca simbolicei Greta.

Se poate face o listă lungă de termeni şi sintagme din ambele categorii – mantre sau anateme, la fel de multe şi unele şi altele, primele promovate, inoculate ascultătorului, celelalte demonizate, primele pronunţate cu figura celui care are în faţă un lujer de iasomie, celelalte cu figura celui care a înghiţit deja o frunză de urzică. Nu propun o asemenea listă aici, dau doar un exemplu-pereche şi propun cititorului să continue exerciţiul acesta, folosind „o hârtie de turnesol” foarte simplă: priviţi canale TV diferite, urmărind „formatori de opinie” diferiţi; când ei promovează sau demonizează aceleaşi cuvinte, înseamnă că primesc indicaţiile de la acelaşi „centru”, direct sau indirect, prin imitare, snobism, exces de zel (evident, nu trebuie să subestimăm puterea prostiei). În spatele tuturor, inclusiv a „centrelor”, de la noi sau de prin lumea largă, stau ideologii şi ideologi, forumuri şi corporaţii, interese şi „riduri” ale civilizaţiei, numite multe cu sintagme la rândul lor pervertite, înţelesuri răsturnate de la o vreme la alta.

Dar, să coborâm cu… urechile pe pământ – pe pământ românesc!

De trei decenii, aşteptăm *investitorii* străini, jubilăm când vin, ne speriem că pleacă, ne jeluim dacă pleacă, dăm legi care să-i favorizeze, îi scoatem pe unii din faliment (cu bani de la buget), trimitem DNA-ul peste politicienii cărora le trece prin cap să-i impoziteze altfel decât le place investitorilor, păstrăm salariile mici, vindem sau concesionăm resurse, sabotăm concurenţa internă sau măcar ne facem că nu vedem când aceasta este sabotată… iar dacă, mai ales în campaniile electorale, cineva încearcă să semnaleze toate acestea sau să propună şi acţiuni care nu *miros* frumos *investitorilor* străini, se aruncă în seama lui

anatema: *populism!* Cu grimasa de rigoare, nici nu mai e nevoie de vreo explicaţie. Care explicaţie?! Că *populism* vine de la *popor*, că a face ceva pentru popor e rostul însuşi al politicii? Detalii… Strâmbă-te când spui *populism*, pune alături *naţionalism*, altă – scuzaţi – măgărie, pentru că are alte înţelesuri decât cel care i se pune în cârcă prin asocierea cu naţional-socialismul nazist, mai recent, *suveranism* (prezic că va deveni curând un curent predominant, UE şi Davos-ul lucrează pentru asta).

Investitor – populism. O pereche paradigmatică pentru spălătoria de creiere aflată în plină activitate de trei decenii. Şi, o spălătorie de succes. Cine se mai gândeşte că un investitor nu vine pentru a face opere de binefacere, ci pentru profit? Salarii mici, resurse la îndemână, legislaţie permisivă, eventual corupţie – orice investiţie devine o drenă pentru a scoate bani din România. Iar dacă banii ajung undeva, afară, înseamnă că ei sunt extraşi de altundeva, de la noi. „Pleacă investitorii, pierdem locuri de muncă, vai, vai…” Acesta nu e populism?... Locuri de muncă (slab plătite, altfel investitorul se mută în altă parte), corect, dar altceva ce? Nişte impozite, dar bine „reglate”. Un scenariu relatat de un şofer de TIR, nu auzit la TV: se produce aici, se încarcă în camion, se duce camionul în ţara de origine a investitorului, nici nu se desigilează, revine camionul cu aceeaşi marfă, dar cu acte noi, cu preţuri de… Germania, se vinde marfa aici, profitul este înregistrat şi impozitat acolo, aici firma are fie un profit derizoriu, fie are pierderi şi cere ajutor de la stat…

Iar în vremea asta, văd oameni, unii aparent serioşi, care spun că „niciodată românii nu au dus-o mai bine ca acum”. Sofism involuntar, sofism intenţionat, mistificare comandată, rea-voinţă, prostie? Las deoparte faptul că de prea mult bine, cinci milioane de români, dacă nu şi mai mulţi, au plecat la muncă prin lume şi întreb: cu ce mijloace, cu ce cost o duc românii bine *acum?* Răspunsul e dramatic: cu preţul vânzării ţării, sol, subsol şi oameni deopotrivă, şi cu bani din viitor/împrumuturi (uriaşe). Cu preţul sărăcirii copiilor şi nepoţilor noştri, a românilor de mâine. I-am sacrificat pe ei, fără să-i întrebăm, pentru a trăi noi *bine.* Şi, simţindu-ne *bine,* dăm spaţiu de manevră investitorilor, guvernelor şi supra-guvernelor de azi! Iar dacă îndrăznim cumva să (ne trezim şi să) spunem asta, devenim imediat populişti, naţionalişti, suveranişti… toate fiind etichete incriminante.

E ceva ce miroase tare urât în toată povestea… Formulare scurtă: pute!

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Dacă se va adeveri că pe la-nceputul lui octombrie or să se deschidă Adunările şi vom avea iarăşi fericirea de-a perânda fizionomiile interesante ale acelor bărbaţi care îngrijesc atât de mult de binele ţării şi de-al lor, va rămâne să ne-ntrebăm în ce raport reciproc vor fi grupurile în care majoritatea de până-acum se preface a fi despărţită.

Până-acum majoritatea era compactă. Cum era, bună-rea îşi făceau treaba cu ea, zice-o vorbă, şi lucrurile mergeau strună. Rău mergeau fără îndoială, pentru că legiferomania pe de-o parte, lăcomia de averi pe de alta, sărăcia de minte pe deasupra, au făcut în adevăr ca ţara întreagă să se sature demult de aceşti pretinşi aleşi ai ei. Nu se poate tăgădui că nemulţumirea generală e mai mare decât oricând, că nu e om – nu cu vreo minte deosebită sau pretenţios, ci oricum l-ar fi lăsat Dumnezeu – care să nu simtă că Parlamentul e în mare parte compus din farsori şi că administraţia maltratează lumea şi o despoaie. Dacă până şi tătarii au început a părăsi Dobrogea, oameni fără niciun fel de necesităţi şi mulţumiţi cu orice soi de guvern din lume, necum să n-o simtă altcineva.

Dar, aşa cum era, majoritatea stătea compactă şi statornică în mijlocul mişcării continue de funcţionari administrativi, judecătoreşti şi fiscali care se ridică şi se cufundă în graţia ministerială ca stolurile de umbre în infernul lui Dante. De cincizeci de ori s-a schimbat ministerul sub preziденţa d-lui Brătianu; d-sa pare-se a fi avut atâtea cabinete în şase ani câte au avut toţi Domnii pământeni de la întemeierea ţărilor până azi; dar două poluri rămâneau neclintite în această necontenită rotaţiune: d. Ioan Brătianu, pe de o parte, majoritatea sa parlamentară pe de alta.

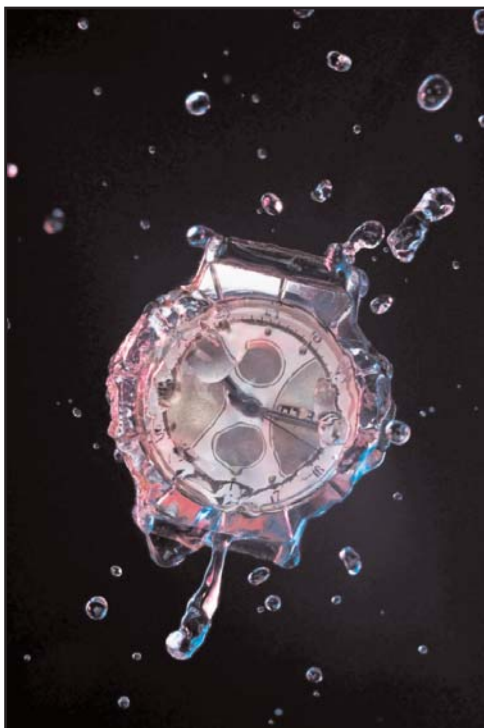
De la un timp lucrul a început a se cam tulbura. Fie că prea mulţi şi-or fi zis „omul face banii şi banii pe om”, fie că unii prinseseră cheag la inimă, alţii nu; că unii sunt stupi neretezaţi, alţii nu prea au de moară; destul că dihonia şi pizma reciprocă dintre cei mici pare a fi înrâurit asupra celor mari, încât azi fosta majoritate, atât de strânsă prin apetituri, seamănă a se despărţi în trei, ca râul fericit ce curgea în mijlocul raiului. Ordinea logică a acestei împărţiri nu prea e clară, e chiar enigmatică pentru public; cea cronologică însă se poate urmări. (...)

Cine din majoritate se uneşte cu ele, cine nu, şi mai cu seamă ce cugetă guvernul în privirea lui? Oare nu e dator a linişti ţara măcar în mod oficios în privirea intenţiilor sale? Respinge-va majoritatea acele reforme, precum părea dispusă în trecut? Aproba-le-vor unii, nu le vor aproba alţii?

Iată auspicii de deschidere care par încărcate de furtună, dacă dăm crezământ semnelor de dezbinare de până-acum.

Mulţi însă înclină a admite că această dezbinare nu este decât o farsă, cu totul neserioasă în esenţă, de vreme ce nici pe unii, nici pe alţii nu-i doare capul de îmbunătăţirile şi reformele ce le promit. În ajunul alegerilor însă e practic de-a se despărţi în două; de-a juca unii pe guvernamentali, alţii pe opoziţie, încât oricare ar fi rezultatul, tot în favorul lor să iasă. Deprinşi de ani încoace de-a urmări această politică stearpă de panglicării, care face cu neputinţă orice îmbunătăţire serioasă, oamenii cred că, cu toată furtuna într-un pahar de apă, cu toate indignările partidului virtuţii pe de-o parte, cu toată setea de reforme a grupului celor nevirtuoşi, ceea ce va rămâne neschimbat în sesiunea viitoare sunt iarăşi cele două poluri statornice: d. Ioan Brătianu şi majoritatea sa parlamentară. (*Timpul*, 28 septembrie 1882)

Din acea lucrare constatăm că creşterea populaţiei române e în douăzeci de judeţe cu totul neînsemnată. Dacă-n Tutova populaţiunea rurală se-nmulţeşte într-un an cu 20 de suflete, în Roman cu 47, oare asta se poate numi spor? E stagnaţiune, e regres chiar. În alte judeţe, precum Dorohoi, Suceava, Botoşani, Gorj, Râmnicu-Vâlcii, populaţiunea scade; la Dorohoi într-un mod înspăimântător: într-un singur an au murit 1126 de ţărani mai mult decum s-au născut. Zece judeţe numai sunt în care populaţiunea sporeşte întrucâtva, şi anume Ialomiţa, Buzăul, Prahova, Ilfov, Vlaşca, Brăila, Dolj, Dâmboviţa, R. Sărat şi Teleorman; în toate celelalte, adică în două treimi ale ţării, populaţiunea scade. Pe ici pe colo există în adevăr un excedent de naşteri asupra deceselor, dar acest excedent e ridicol şi dovedeşte în realitate stagnaţiune şi regres. Totalul naşterilor, comparat cu al deceselor, e din an în an mai mic, natalitatea scade în progresiune, încât se poate să fie în curând întrecută de cifra mortalităţii. La 1859 mureau 57 de oameni şi se năşteau 100; de atunci încoace mortalitatea s-a suit la 79, la 95, la 100, la 121 procente chiar. Aceste sunt lucruri cunoscute de toată lumea, tipărite în cărţi şi gazete. (...)

Acesta e un tablou care se potriveşte cu toată Moldova şi cu multe judeţe de munte din Ţara Românească. Gorjul, Râmnicul-Vâlcea, Argeşul, Muscelul, Oltul sunt în aceeaşi stare de descreştere în care se află Tutova, Putna, Romanul, c-un cuvânt, douăzeci de judeţe, două din trei părţi ale României. Ce ajută dar întâmpinarea că producţiunea şi exportul au crescut când toate acestea nu se răsfrâng asupra populaţiunii decât sub forma de cădere economică şi morală?

Dar au crescut suma bunurilor existente în România? Acesta ar fi un rezultat fericit pentru adepţii şcolii din Manchester, pentru care bunurile sunt totul, omul nimic; dar când acest rezultat a fost obţinut cu sacrificarea imensei majorităţi a populaţiunii indigene, un român nu se poate felicita. S-ar putea felicita oameni pentru care ţara însemnează totalul kilometrilor pătraţi, indiferent fiindu-i cine trăieşte pe ei, dar nu omul pentru care ţară şi naţionalitate sunt noţiuni identice.

S-au zidit fără îndoială multe palate în Bucureşti, s-a înmulţit numărul acelora care trăiesc numai în capitală sau numai în străinătate, ţara munceşte înzecit pentru a întreţine absenteismul şi luxul, precum şi pătura numeroasă de oameni care şi-au făcut din politică o profesie lucrativă; dar tot acest lustru occidental e urmat de umbra viţiului şi a unei mizerii care, orice s-ar zice, acum douăzeci şi cinci de ani nu exista în ţară, nu era cu putinţă să existe.

Românul are naivitatea de-a spune că bugetul de 30 milioane de acum 25 de ani era relativ mai oneros decât cel actual? Ca dovadă de inanitatea acestei aserţiuni pomenim ceea ce toată lumea contimporană ştie: fiece buget se-ncheia c-un excedent însemnat la venituri, o dovadă că oamenilor nu le trebuia nici măcar atât cât luau. Nu numai bugetele statului, ci toate, ale comunelor rurale, ale institutelor de binefacere, se-ncheiau cu excedente, o dovadă că pretutindenea se cumpăneau exact trebuinţele cu mijloacele disponibile. În zilele lui Ştirbei Vodă excedentul anual al cutiilor satelor era de câteva milioane de franci. Se ştie că aceşti bani nu se datorau unor dări comunale deosebite, ci erau o parte a dărilor către stat ce rămânea în folosul comunei. Prin urmare, nu existau resturile de dări, nu împrumuturi cămătăreşti spre a le plăti, nu dorobanţi împlinitori, nu biletele galbene ale perceptorilor, c-un cuvânt nimic din câte azi îl aduc pe locuitor de-a i se face negru dinaintea ochilor.

Ce-i foloseşte *Românului* spoirea cu colori trandafirii a acestei realităţi? El nu poate amăgi pe nimeni decât doar pe sine însuşi şi face ca struţul, care, băgându-şi capul sub aripă, crede că dacă el nu vede pe nimeni, nimeni nu-l vede pe el. Repetăm: acum douăzeci şi cinci de ani condiţiile unei dezvoltări normale existau intacte; astăzi dezvoltarea e compromisă prin acea eră nouă (liberală fără-ndoială) de care pomeneşte d. Aurelian. (*Timpul,* 2 octombrie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – editor şi publicist, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – jurnalist cultural, Bucureşti, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – sociolog, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Historia magistra vitae şi „perfidul Albion" (IV)

Horia BĂDESCU

Ceea ce concluzionam la finele episodului trecut al acestei incursiuni în istoria relaţiei României cu marile puteri, privind raportarea la realităţile istorice a structurilor statale, dar şi, şi mai ales, a individului şi, cu deosebire, a politicianului, era nevoia modului de acţiune pragmatic, în îndeplinirea mandatului de gestionar al destinului comunităţii reprezentate numai şi numai din perspectiva intereselor acesteia, oricare ar fi ele, adică *a fi om de stat*. O tipologie din ce în ce mai de rară în contemporaneitate. Şi care reclamă, deopotrivă, capacitatea radiografierii contextului istoric, descifrarea cât mai exactă a coordonatelor văzute şi nevăzute care au condus la acesta şi care-i influenţează viitoarea dezvoltare.

Am văzut în cazuistica a ceea ce putem numi „cazul" Maniu, dar care poate fi extins la nivelul majorităţii leadership-ului politic românesc din perioada discutată, că principala acuză adusă de britanici, şi nu numai, modului de acţiune al acestuia în slujirea intereselor aliaţilor, a fost atitudinea sa ezitantă, tergiversarea în a da curs soluţiilor radicale propuse de aceştia. E adevărat că, în lumea românească, personalitatea lui Iuliu Maniu a fost percepută, în cea mai mare parte a activităţii sale politice, ca una refractară la reacţii imediate faţă de evenimentele care solicitau decizii din partea sa, că s-a vorbit adesea despre retragerile sale la Bădăcin, în asemenea momente, ca despre strategii de non-combat, ba chiar de laşitate politică. Eu însumi, descendent al unui membru de o anume notorietate în structurile argeşene ale PNŢ-ului, am fost tentat să iau de bună această percepţie a „sfinxului" de la Bădăcin. O studiere mai atentă a situaţiilor în care acest maestru al amânării, acest Fabius Maximus Cunctator român a folosit tactica înaintaşului său, dezvăluie mai degrabă necesitatea unei prelungite reflecţii asupra elementelor pe care i le impunea o bună cunoaştere a contextului politico-istoric, dar şi o excelentă capacitate de interpretare a acestora.

În cazul dat, acela al refuzului de a trece la acţiunile extreme solicitate de britanici, am putut constata, graţie documentelor scoase la iveală din arhivele Foreign Office-ului de către admirabilul istoric Dennis Deletant, că ezitările lui Maniu se datorau duplicităţii englezilor, refuzului de a-i oferi omului politic român un răspuns onest în privinţa aranjamentelor postbelice asupra sorţii României, cu atât mai puţin un angajament al Imperiului Britanic de protejare a intereselor acesteia. *Tout au contraire!* Maniu a fost minţit până la capăt. Ba mai mult, cum arătam în episodul precedent, după actul de la 23 august 1944, la 3 noiembrie al aceluiaşi an, şeful Misiunii Militare britanice din România notifica Ministerului de Externe britanic faptul că: „Vice-mareşalul aerului Stevenson a avut perfectă dreptate să refuze să îl întâlnească pe domnul Maniu şi este păcat că nu a refuzat să îl întâlnească şi pe intermediarul lui Maniu. Maniu pare să fie doar un *bătrân aiurit* şi aproape pot să simpatizez cu sovieticii, dacă ei încearcă să scape de el, *prin mijloace cinstite sau murdare*." (s.n.)

Fairplayul atât de clamat al britanicilor pare a fi o legendă ca multe altele, cel puţin în politică. Fiindcă dincolo de cinismul inadmisibil al acestor remarci, o mai mare nedreptate şi necinste nu i se putea face lui Iuliu Maniu! Dar, graţie aceleiaşi excelente reviste *Magazin Istoric,* avem acces, pentru prima oară în limba română, la un document extras din arhivele englezeşti de Dennis Deletant, care contrazice total mizeriile şefului Misiunii Militare britanice la Bucureşti. Este vorba despre o extraordinar de exactă analiză a politicii externe a României interbelice şi, implicit, a tuturor cauzelor, cesiunilor şi gafelor puterilor garante ale noii arhitecturi europene de după Versailles, Franţa şi Anglia, care au făcut posibilă ascensiunea lui Hitler şi politica revanşardă a celui de-al treilea Reich. „Aiuritul bătrân" vădeşte aici o viziune *sine ira et studio* asupra prestaţiei mediocre a aliaţilor noştri din Marele Război în gestionarea evenimentelor interbelice şi o capacitate de apreciere politică remarcabilă. Documentul ajuns în posesia Ambasadei britanice de la Ankara în primăvara anului 1942, dimpreună cu alte hârtii ale lui Maniu, prin intermediul soţiei ministrului Braziliei la Bucureşti, ar fi trebuit, în cazul în care ar fi fost citit, ceea ce mă îndoiesc, să lămurească toate ezitările şi încăpăţânarea acestuia în a avea un răspuns şi un angajament cinstit şi ferm al Imperiului în chestiunea sorţii României. Sau, dacă a fost citit şi nu a fost luat în considerare, aceasta reprezintă încă un argument al cinismului britanic şi a deciziei irevocabile, permanent ascunsă şi negată, de a lăsa România la discreţia marelui vecin de la Est.

Insistenţele lui Iuliu Maniu îşi aveau justificarea în această analiză, făcută cu toată luciditatea şi experienţa politică de o viaţă a acestuia. Am siguranţa că omul politic român nu se îmbăta cu apă rece asupra posibilităţii de a fi minţit, iar România trădată încă odată. Dar, în contextul creat de a doua conflagraţie mondială, nu avea alternativă. Trebuia să joace jocul acesta cu final previzibil pentru el şi pentru ţară. Să se facă a crede în inexistentul fairplay politic britanic.

Evocând modul în care a fost conceput şi implementat Tratatul de Pace de la Versailles, Maniu sublinia că, în menţinerea stării de fapt, „România putea conta pe următoarele garanţii pentru asigurarea securităţii şi frontierelor sale:

a) Organizarea asistenţei mutuale pe baza Statutului Ligii Naţiunilor.

b) Dezarmarea statelor agresoare.

c) Garanţia specială acordată de anglo-americani Franţei (...).

Dar, preciza el, ele aveau valoare doar în măsura în care marile puteri victorioase, în special Statele Unite, Marea Britanie şi Franţa, cu marile lor resurse economice şi militare, erau dispuse să le pună în aplicare. În acelaşi timp, era nevoie ca statele mici, precum România, Iugoslavia, Polonia, să lucreze împreună cu marile puteri pentru păstrarea ordinii politice şi teritoriale stabilite la Paris."

Numai că lucrurile nu au decurs deloc în acest sens. Refuzul Senatului SUA de a ratifica, în 1919, Tratatul de la Versailles şi izolaţionismul instaurat în politica americană după alegerile din 1920, sublinia omul politic român, au scos America din statutul de garant al sistemului de securitate european. A urmat – prin abolirea Tratatului de la Sévres, încheiat cu Turcia, care stabilea regimul strâmtorilor – „prima breşă în edificiul construit la Paris". A cărui şubrezire avea să continue datorită divergenţelor franco-britanice. „La cea de a treia întrunire a Adunării Ligii Naţiunilor din septembrie 1923, scrie Maniu, s-a elaborat un Tratat de asistenţă mutuală care putea fi considerat ca o reglementare privind aplicarea Statutului Ligii Naţiunilor, pentru că preciza obligaţiile privind ajutorul militar în favoarea unui stat care era victima unei agresiuni militare. Se organiza astfel întregul mecanism al securităţii colective.

Acest proiect, care a fost sprijinit cu căldură de Franţa, România, Polonia, Iugoslavia şi Cehoslovacia, a fost respins de Guvernul britanic condus de Ramsay MacDonald. Adoptând o astfel de atitudine faţă de o încercare de a organiza asistenţa reciprocă contra agresiunii, guvernul de la Londra ataca chiar principiul pe care Statutul Ligii Naţiunilor se baza." Mai mult încă, un proiect de protocol redactat de Adunarea Ligii Naţiunilor din 1924, la propunerea Franţei, în care problematica respinsă de britanici era formulată doar implicit, a fost respins şi acesta de către englezi prin vocea lui Austin Chamberlain la Consiliul Ligii Naţiunilor din martie 1925. (Acelaşi Chamberlain a cărui lipsă de viziune politică, ca şi aceea a „comilitonului" său francez Daladier, avea să permită dezastruoasele cesiuni faţă de rapturile Germaniei care au precedat dezlănţuirea războiului şi faza generalizării acestuia în Europa!) Toate aceste proiecte „au primit întregul sprijin al Guvernului român", subliniază Maniu. În toamna aceluiaşi an, 1925, prin Pactul de la Locarno, dintre Anglia, Franţa, Belgia şi Germania, care viza garantarea doar a inviolabilităţii frontierelor franco-germane şi belgo-germane şi menţinere zonei demilitarizate Renania, se limitau obligaţiile de asistenţă militară ale Marii Britanii şi, cum aprecia omul politic român, aceasta „însemna pentru România şi ţările vecine aliate că decizia Angliei era să nu garanteze alte frontiere decât ale Franţei şi Belgiei. Din acest punct de vedere, Pactul de la Locarno a marcat o interpretare restrictivă din partea Marii Britanii a obligaţiilor rezultate din Statutul Ligii Naţiunilor."

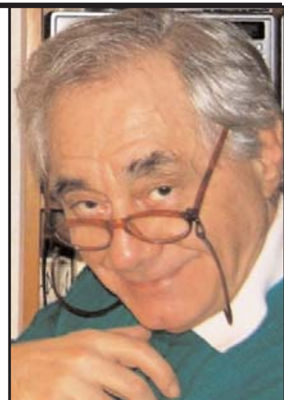
Cât priveşte pactele regionale, *Mica Înţelegere* dintre România, Cehoslovacia şi Iugoslavia şi *Tratatul* dintre România şi Polonia, încheiate în anii 1921, 1922, prin care statele central-estice încercau să se protejeze în faţa pretenţiilor revizioniste ale Ungariei şi Uniunii Sovietice, Maniu va nota în ampla-i analiză, cu amărăciune: „Această importantă contribuţie la cauza păcii nu a fost pe deplin înţeleasă în Marea Britanie. Opinia publică, presa, cercurile oficiale şi-au manifestat adesea indiferenţa, uneori chiar o anumită suspiciune faţă de asemenea acorduri regionale şi de tratatele politice pe care Franţa le-a încheiat succesiv cu Polonia, Cehoslovacia, România şi Iugoslavia."

Ne mai întrebăm de unde suspiciunile, ezitările şi încăpăţânările hârşitului om politic român în a obţine răspunsuri clare şi garanţii ferme din partea Londrei? Fiindcă analiza lui Maniu continua să dezvăluie strategia perdantă a politicii duse de *Marile Puteri Garante* în păstrarea păcii şi a echilibrului european, strategie minată de interesele particulare ale acestora, care au prevalat, deseori, asupra intereselor continentale, derogarea, în fond, de la principiile şi deciziile Tratatului de la Versailles şi Ligii Naţiunilor.

(Va urma.)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Citesc nişte versuri de Norge (Géo Norge, poet belgian), despre insula Sein, o minusculă insulă în Atlantic, aflată la 9 kilometri de Pointe du Raz, acel vârf de granit al Bretaniei implântat în oceanul Atlantic, vârf considerat a fi punctul cel mai occidental al Europei. Citesc şi îmi revine brusc în memorie acea zi de iulie, în urmă cu doi ani, zi caniculară în ciuda vântului, când am făcut o excursie în acea insulă împreună cu un mic grup de turişti. În acel orăşel straniu, fără maşini, fără motociclete, strada era simbolică, lată de câţiva paşi. Ne-am oprit la singurul bistro de pe insulă şi am comandat o cafea pentru noi şi îngheţate pentru copii. Şedeam la umbră, la o măsuţă cu faţa de masă cadrilată; de cealaltă parte a drumului era zidul scund care ne despărţea de mare. Dincolo de zid, pe fâşia îngustă de nisip, două bărci răsturnate cu chila în sus. Iar între aceste bărci, şezând pe zidul încălzit de soarele după-amiezii, femeia care ţinea bistroul – brunetă coaptă, pleznind de vitalitate, ca şi bluza fără mâneci susţinută pe umeri cu două breteluţe – se săruta cu un individ ceva mai tânăr, tip sudic, între două beri servite clienţilor. Imaginea era de o senzualitate insuportabilă, oceanică...

(10 iulie 1986)

Eugen Ionescu: *Jurnal în fărâme,* Editura Humanitas, 2010.

„Eu unul ştiu, ştiu din ce în ce mai bine, care-i motivul acestei epuizări: e îndoiala, e veşnica întrebare *la ce bun*, dintotdeauna înfiptă în mintea mea şi pe care n-o pot alunga. Ah, dacă acel *la ce bun* nu mi-ar fi încolţit în cuget şi-apoi n-ar fi crescut, n-ar fi împânzit apoi totul şi n-ar fi sugrumat celelalte plante, aş fi fost altul, cum se zice, cu totul altul. Da, buruiana asta rea a supt apa destinată celorlalte plante prielnice, ea le-a împiedicat să crească şi să înflorească, a crescut şi înflorit în locul lor." (p. 32)

„Nu-s destul de îndrăzneţ ca să cred." (p. 82)

„Cuvântul nu mai ară. Cuvântul trăncăneşte. Cuvântul e literar. Cuvântul e o fugă. Cuvântul împiedică tăcerea să vorbească. Cuvântul asurzeşte. În loc să fie acţiune, te consolează şi el cum poate pentru faptul că nu acţionezi. Cuvântul toceşte gândirea. O deteriorează. Tăcerea e de aur." (p. 100)

(29 aprilie 2016)

Sfânta Marie Mare, 15 august 1945: vizita regelui Mihai la Constanţa. Unul din evenimentele copilăriei mele de care-mi amintesc. Ba chiar, pot localiza unde mă aflam: la intrarea în strada Carol, venind din Piaţa Ovidiu. Eram mulţi, foarte mulţi, elevi şi eleve de liceu, dar şi cetăţeni ieşiţi în stradă din proprie iniţiativă. Cortegiul de maşini sosea din port, unde avusese loc o festivitate a marinarilor: Ziua Marinei. Mihai era într-o maşină deschisă, în picioare, înalt şi frumos. Fetele erau în culmea excitării. („S-a uitat la mine !" – a spus acasă Marieta, sora mea. Avea 18 ani...)

După mai bine de 20 de ani, tot în luna august, vizita lui Ceauşescu cu Leana în port, scurtă ieşire în mare cu un iaht. Ciudat, dar amintirea acestei zile, mai recentă, e cu mult mai ştearsă decât prima. Parcă ar fi o scenă povestită de altcineva.

(7 aprilie 2010)

Sociologia şi visul României (III)

Acad. Cătălin ZAMFIR

Rapoartele sociale s-au concentrat pe diagnoza problemelor sociale ale României şi explorarea strategiilor posibile de intervenţie.

Un instrument care s-a dovedit eficace a fost *Dicţionarul de sociologie* (1995/1998). Deşi 90% din el a fost făcut înainte de 1989, completat şi corectat apoi, s-a dovedit a fi foarte util pentru coagularea comunităţii sociologice. S-au înregistrat, de exemplu, 566 de citări în alte lucrări şi multe zeci de mii de cititori.

S-au organizat multe conferinţe ştiinţifice de sociologie. Poate ar fi trebuit mai multe, dar lipsa resurselor financiare îşi spunea cuvântul.

Competiţie inegală. S-au întâmplat lucruri ciudate în relaţia guvernării cu sociologia românească. Instituţiile internaţionale au acordat încă din anul 1990 un sprijin substanţial guvernării româneşti şi instituţiilor sale. Din anul 2005 se pare că ele şi-au accelerat cooperarea cu guvernul român.

Probabil că, nemulţumite de orientarea sociologiei româneşti, instituţiile internaţionale au preluat tot mai mult funcţia de consiliere a guvernării româneşti, inclusiv dezvoltând programe proprii de cercetare a problemelor societăţii româneşti. Banca Mondială şi UNICEF au dezvoltat pentru România programe de cercetare social-economică şi strategică în viziunea lor proprie, fundată mai mult pe doctrina neoliberală. Aceste instituţii internaţionale au colaborat cu specialişti români individuali, dar nu cu institutele de cercetare româneşti.

Sunt şi alte diferenţe. Cercetările BM şi UNICEF au fost realizate la solicitarea directă a guvernelor. Nici tematica cercetării şi nici rezultatele activităţii instituţiilor internaţionale nu sunt publice. Un exemplu este estimarea stării de sărăcie. Sociologia a făcut în anii '90 o evaluare solidă, confirmată de evaluările ulterioare. Ulterior, sociologia nu a mai primit finanţarea necesară pentru continuarea unor asemenea evaluări, dar programul a fost preluat de un grup al BM. Cercetarea a fost făcută, dar rezultatele nu au fost prezentate public. Sociologii au considerat de la început că activitatea şi rezultatele cercetării lor sunt bunuri publice şi publicarea lor este o componentă a democraţiei. Recent, probabil la cererea Guvernului României, s-a lansat o altă evaluare globală a stării sociale a ţării, „România: diagnostic sistematic de ţară", realizată de un grup de specialişti străini.

S-a creat o situaţie ciudată: se produce o competiţie între instituţiile internaţionale şi sociologia românească pentru proiecte de analiză a problemelor societăţii româneşti. Competiţia este inegală. Sociologia suferă de o subfinanţare cronică, mai ales a programelor macrosociale de interes naţional.

O diferenţă de orientare: naţională sau UE. În ultimul timp a început să se difuzeze o nouă idee. Citez din memorie: „Lumea va rezolva şi problemele noastre... *Pentru noi, românii, lucrurile se vor aşeza de la sine.* Nu e cazul să ne batem prea mult capul. Va fi bine fără noi, desigur împreună cu noi." Un coleg a propus, la televizor, o formulare foarte clară a acestei strategii: „Noi românii nu trebuie să ne îngrijorăm. Suntem membri ai UE şi UE va merge mai departe. Suntem cetăţeni europeni şi graniţele dintre naţiuni deja sunt în curs de dispariţie. Nu e cazul să ne întrebăm ce trebuie să facem noi românii. Acesta e un mod învechit de gândire. Deja am devenit tot mai puţin români şi mult mai mult cetăţeni europeni. Bruxelles va organiza procesul de dezvoltare europeană şi, deci, şi a noastră. Însăşi ideea unui program de dezvoltare a României este învechită."

Acest model al unei Uniuni Europene, tot mai omogenă economic, social şi politic, ar părea atractiv, dar are probleme structurale.

Mulţi au crezut că rezultatul imediat al integrării europene va fi o *Europă socială şi economică omogenă.* Marile inegalităţi social-economice dintre ţările europene vor fi depăşite. Desigur, va fi competiţie, motorul dezvoltării, dar o „competiţie prietenoasă", toţi participanţii vor participa cu şanse egale şi vor fi toţi sprijiniţi să ajungă aproximativ egali la final. Vor câştiga cei mai buni, dar diferenţele vor fi tot mai mici.

Una dintre sarcinile sociologilor este să trezească lumea de la visurile naive. Mărturisesc că este o misiune nu prea plăcută.

Datele reale oferite de statistica UE arată că suntem departe de o Uniune Europeană „în curs rapid de omogenizare". Să luăm indicatorul esenţial al calităţii subiective a vieţii, *satisfacţia cu viaţa*, a diferitelor grupuri de ţări europene.

Sursa: Eurobarometrul 83 (2015). Calculele mele.

	Satisfacţie cu viaţa	Nemulţumire cu viaţa
SEDA	83%	13%
UE 13	86,8%	12,4%
UE 9	80,0%	18,6%
România	59,0%	41,0%

(SEDA este o structură a distribuţiei indicatorilor subiectivi care, în societăţile aflate într-o stare echilibrată, „normală", are următoarea distribuţie: 17% negativ, 66% moderat pozitiv, 17% accentuat pozitiv. UE 13 este grupul ţărilor europene dezvoltate, iar UE 9 indică ţările UE foste comuniste, fără Bulgaria şi România.)

Toate ţările UE, inclusiv ţările foste comuniste, cu excepţia României şi Bulgariei, par să realizeze un *echilibru uman*. România are o structură diferită, cu un nivel foarte ridicat al nemulţumirii cu viaţa.

În ceea ce priveşte atitudinea cetăţenilor europeni faţă de conducerea societăţilor lor, UE are mari probleme. Conducerea statelor Uniunii Europene este evaluată ca *modestă spre proastă.* Conducerea politică în România se plasează la distanţă mare faţă de toate celelalte state.

	Bună	Proastă
Structura SEDA	83%	17%
UE 13	59,5%	40,0%
UE 9	41,2%	52,0%
România	27,0%	71,0%

Aceste date, la care se adaugă şi alţi indicatori social-economici, sugerează că visul unei Europe omogene e foarte departe. Chiar o Europă cu „două/trei viteze" pare a fi şi ea un vis. Mai realistă este o Uniune europeană în care unele ţări (cert, România) se depărtează de UE, angajaţi într-o *altă cale de evoluţie.* Dar pentru a ieşi din această situaţie, ele trebuie să-şi schimbe strategia.

Modelul adoptat de România până în momentul de faţă se fundează pe o *ideologie neoliberală:* lumea se bazează pe modelul unei pieţe libere, cu competitori economici *egali şi independenţi de factorul politic*. Economia mondializată, economia europeană, e primul pas, se desfăşoară dincolo de logica graniţelor şi intereselor naţionale. Odată cu graniţele, şi „ţările" se topesc rapid într-o lume omogenă. De fapt, însă, viziunea neoliberală este o *ideologie care ascunde situaţia reală a societăţii actuale.*

Două argumente. Primul: lumea nu e o competiţie în care câştigătorul ia medalii, iar ceilalţi se vor pregăti mai bine pentru runda următoare, ci o competiţie în care câştigătorul acumulează resurse şi apoi vine mult mai pregătit decât pierzătorii. Profitul generează mai mult profit şi puterea economică putere mai mare. O competiţie economică, chiar dacă iniţial este egală, în rundele ulterioare devine tot mai inegală. În lumea noastră bogatul devine mai bogat şi săracul mai sărac.

Al doilea: teoria că lumea se bazează pe o economie în care participă nu naţiuni, ci actori economici cu şanse egale de câştig este o teză pur ideologică. În economia internaţională, competitorii economici vin cu susţinerea politică, chiar dacă mai puţin declarată, a ţărilor lor. Suntem într-o lume în care interesele grupurilor economice sunt împletite cu interesele ţărilor lor.

→

Homo sapiens

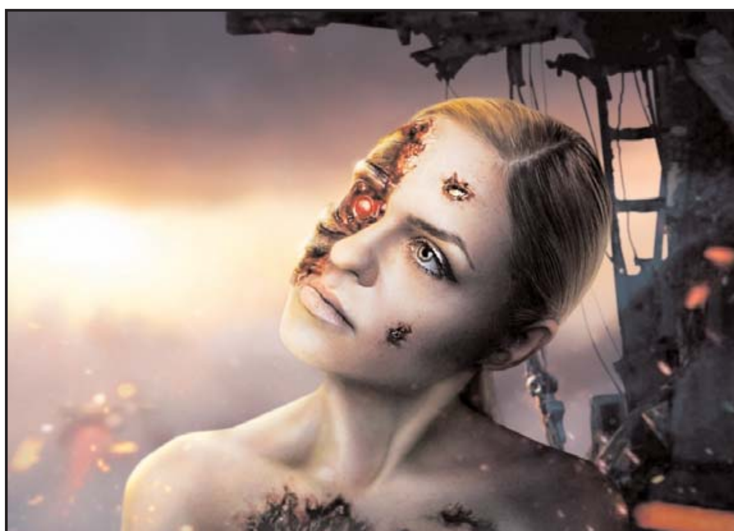
Cu Ioan N. Roşca prin sanctuarul cugetării româneşti de azi

Iulian CHIVU

Prin noua sa carte, intitulată *Portrete cu peniţă Claps* (Ed. Fundaţiei România de Mâine, 2022), profesorul universitar Ioan N. Roşca păşeşte cu pioşenie sacerdotală în sanctuarul cu efigii ale unora dintre cei mai mari dascăli ai filosofiei româneşti contemporane, caligrafiate în evocări cu *peniţa Claps* în cumpătul axiologic al memoriei şi al memorării. Cartea se motivează sincer, demn şi explicit prin criza simultană a sistemului de valori contemporane şi prin lipsa de vizibilitate a cărţii ca atare în „defectuoasa difuzare a noilor apariţii filosofice, tirajul mic al acestora, numărul infim al revistelor de filosofie şi chiar al celor care scriu despre cărţile de filosofie" (p. 9). Mai mult, Ioan N. Roşca sesizează lipsa unor critici consacraţi lucrărilor de filosofie, carenţă căreia domnia sa îi răspunde cu acest volum de evocări. Sumarul cărţii se scuteşte de orice vină a heterogeniei sau a oricărei alte judecăţi nedrepte, fiindcă este riguros şi consecvent în criteriu. Secţiunea I adună sub genericul *Seniori, colegi de catedră* numele lui Al. Boboc, Gh.Al. Cazan, Al. Surdu, I. Tudosescu, Gh. Vlăduţescu; în secţiunea a II–a, sub genericul *Profesionişti din diferite centre universitare*, se evocă Marian Bănică, Marin Diaconu, Acsinte Dobre, Tudor Ghideanu, Mircea Itu, Vasile Morar, Valentin Mureşan, Eugeniu Nistor, Valentin Popa, Constantin Stroe, Gheorghe Ungureanu, iar în secţiunea a III-a, *Jurnalişti culturali,* sunt adăugaţi Victor Botez, Maria Cassian Spiridon, Mihaela Albu, Rosemarie Haineş – ordonarea în primele secţiuni se face, cum se vede, în ordine alfabetică; fiecare medalion al micului lexicon este precedat de minimale şi utile referinţe biobiliografice. Colegi de catedră, colegi din alte centre universitare ori jurnalişti culturali (cu performanţe care-i fac mult mai vizibili în alte domenii), toţi cei incluşi în sumar sunt conturaţi, cu *peniţă Claps*, în elogiu obiectiv, pe criteriul performanţelor şi după nevoile antologării.

Înainte de a intra în sumarul propriu-zis, Ioan N. Roşca construieşte o interesantă parabolă care pledează pentru creaţia filosofică avându-l ca pretext pe Constantin Noica, *Fratele* ascultător, care „rămâne acasă şi se consacră unor activităţi repetitive, cumulative, iar nu creative" (p. 13). Ioan N. Roşca reia, astfel, ideea dintr-un articol pe care l-a publicat în 1993 în *Revista de filosofie*. Modelul Noica rămâne simbolic în contul filosofiei româneşti între filosof şi istoria filosofiei: „Nu se defineşte el însuşi ca Frate, ca om de cultură? Iar împăcarea Fratelui cu risipitorii nu este şi una a acestora cu cel dintâi, cu învăţătura? Nu devine artificioasă orice opunere netă a învăţământului şi creaţiei?" (p. 14) – idee pe care se trece la seniorii învăţământului filosofic românesc contemporan, primul (nu doar în ordine alfabetică) fiind profesorul şi omul Alexandru Boboc, cel care i-a fost îndrumător autorului la lucrarea de licenţă, conducător la lucrarea de doctorat, căruia îi datorează primii paşi în învăţământul universitar şi mentoratul colegialităţii. Profesorul şi academicianul Al. Boboc, analist avizat al neokantianismului şi, în egală măsură, al neohegelianismului, al fenomenologiei şi al existenţialismului, dar şi filosof al semioticii, al hermeneuticii, al ontologiei şi al axiologiei.

Medalioanele realizate de prof. univ. Ioan N. Roşca în acest volum nu sunt strict concentrate pe orientările filosofice ale numelor selectate în sumar, ci pe conturarea personalităţii fiecăruia, aspect care, socoteşte autorul, trebuie să rămână odată cu opera sa: „Să nu se creadă cumva că profesorul Alexandru Boboc era doar un sfinx, ghidat numai după legile logicii formale şi că nu era un tip afectiv" (p. 18) – la agapa de absolvire a facultăţii, de pildă, Al. Boboc a fost singurul care şi-a sărutat absolvenţii la despărţire, el investind mult suflet în propria activitate, în colaborările colegiale simultan cu exigenţele sale profesionale. Deşi iniţiase şi preda cursul de filosofia istoriei, el a refuzat să scrie vreo carte pe astfel de teme; „*Epoca de Aur* nu merita strădaniile

şi realizările filosofilor" (p. 20) – ultima parte a vieţii profesorului s-a petrecut sub obrocul C.N.S.U., izolat la domiciliu, unde se stinge refuzând să se mai hrănească (p. 22).

Remarcabilă sinteza pe care autorul o face asupra contribuţiilor lui Al. Boboc la *resemnificarea gândirii axiologice*, temă pe larg dezbătută şi de Ioan N. Roşca într-un studiu din volumul omagial *Semiotică şi filosofie. Alexandru Boboc la 75 de ani* (2006). Şi, cu tot schematismul acestui tip de evocare, Ioan N. Roşca acordă şi aici atenţia cuvenită *diferenţei ontologice* între filosofie şi non-filosofie, între metafizică şi ontologie, apoi pe *statutul valorii,* pe ierarhia lor, pe criterii ale valorii şi, nu în ultimul rând, pe *criza valorilor*. Cum dimensiunile activităţii filosofice a lui Alexandru Boboc, mai apropiate de neokantianism şi mai deosebite de Hegel, nu pot fi rezumate pur şi simplu, profesorul Ioan N. Roşca acordă spaţiul cuvenit deschiderilor filosofiei româneşti spre universal, semn sub care au stat observaţiile lui Al. Boboc în ultimele sale patru decenii de viaţă. Şi tot aşa se sintetizează viziunea perspectivistă a lui Al. Boboc asupra culturii şi artei pe care acesta o aşază în continuarea preocupărilor sale filosofice şi în legătură cu ele; *Filosofie şi muzică. Prolegomene la o fenomenologie a muzicii în orizontul filosofiei culturii* – muzica depăşind adesea virtuţile comunicative ale limbajului, dar şi *Filosofie şi artă. Preludii la o fenomenologie a artei în perspectiva filosofiei culturii,* lucrări care nu numai că relevă o personalitate de o largă deschidere spirituală, ci atestă totodată opţiuni de mare angajament pentru filosofia formelor simbolice, pentru hermeneutică şi fenomenologia paradigmelor semnificării în semiotică la nivelul unor Ernst Cassirer, Charles Sanders Peirce, Umberto Eco şi alţii. De asemenea, fascinat de perenitatea ideilor lui René Descartes din celebrul său *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi a căuta adevărul în ştiinţe* (1637), Al. Boboc se angajează împreună cu Daniela Roventţa-Frumuşani (1990) la o nouă versiune românească a acestuia, cel puţin pentru specificitatea diferitelor forme ale culturii, pentru metodă, pentru sugestivitatea normelor morale, prin intuiţiile sufletului cugetător în relevarea existenţei lui Dumnezeu pe seama raţiunii. Pentru toate acestea, se conclude: „Prin viaţa şi activitatea sa, profesorul Alexandru Boboc reprezintă o viaţă pentru filosofie şi o filosofie ca formă de viaţă" (p. 29).

Un alt nume la fel de bine reprezentat în economia cărţii lui Ioan N. Roşca este cel al profesorului univ. Gheorghe Al. Cazan în calităţile sale de cercetător, mentor şi om de catedră. Amintirile autorului, ca fost student al profesorului Cazan, evocă cititorului, pentru început, însăşi susţinerea tezei sale de doctorat pe tema *Metafizicii în opera lui Mircea Florian,* „în sală fiind prezentă şi doamna Florian, soţia filosofului" (p. 51). După 1990, profesorul îşi adaptează cursurile la exigeneţele libertăţii ideilor şi opiniilor chiar şi când era vorba despre *Filosofia românească*, în care se arată a fi una din cele mai avizate voci din învăţământul universitar contemporan. O dovadă este şi *Scufundarea în adâncuri,* în care se conjugă analiza logică şi istorică a textelor maioresciene în succesiune cronologică şi raportarea acestora la sursele lor filosofice" (p. 53). Îi urmează volumul *Dincoace de Maiorescu,* semnificativ pentru stilul analitic şi pentru argumentare, dar şi ca modalitate de cercetare şi expunere, însă Gh.Al. Cazan are, în peisajul filosofic universitar românesc, contribuţii importante şi în istoria filosofiei universale (*Filosofie antică; Filosofie medievală şi modernă*) şi, mai presus de toate acestea sunt de reţinut contribuţiile profesorului Cazan în filosofia lui Mircea Florian (*Fundamentul filosofiei lui Mircea Florian*, 1971): „Putem conchide că, în prima ei parte, monografia are un dublu merit: 1) de a fi pus în evidenţă pretutindeni, atât în prezentarea obiectului metafizicii, cât şi a metodei de a cunoaşte, punctul de vedere al lui Mircea Florian şi 2) de a fi avansat, plecând de la Mircea Florian, un model complet de recitire a filosofiei moderne sau a filosofiei contemporane" (p. 59). În finalul medalionului, Ioan N. Roşca insistă pe contribuţia lui Gh.Al. Cazan în contul filosofiei româneşti maioresciene (*Filosofie românească de la Zalmoxis la Titu Maiorescu,* 2001), cuprinzând „începuturile filosofice în antichitatea geto-dacă, Umanismul, Neoaristotelismul, Iluminismul, generaţia paşoptistă, profesorii de filosofie, Premaiorescini fascinaţi de filosofia kantiană" (p. 64).

→

Situaţia societăţii româneşti după 32 de ani de „tranziţie". Să rezumăm. *O economie* la coada Europei, cu o structură care poate fi taxată ca *subdezvoltată:* o industrie naţională aproape inexistentă şi o agricultură încă cu un grad ridicat de dezorganizare, încă dominată de mici gospodării, lipsite de mijloace tehnice şi de capital.

Locurile de muncă oferă salarii foarte mici în raport cu standardele europene.

Inegalitate socială, probabil cea mai ridicată din UE.

O treime din populaţie este *săracă.*

Statul a pierdut încrederea populaţiei.

Dacă situaţia se perpetuează, în viitorul previzibil societatea românească va fi *etnic sever dezechilibrată:* românii activi emigrează în Occident pentru locuri de muncă cu salarii mai mari, iar locurile de muncă rămase libere sunt ocupate de săracii din Asia.

Artistul Tudor Gheorghe, cu milioane de ascultători, a intitulat anul trecut un spectacol foarte popular cu titlul convergent cu estimarea de aici: DEGEABA 30. *Degeaba* se referă la cei 30 de ani de tranziţie. Textul spectacolului „bate" orice critică sociologică.

În viitorul imediat, România se va confrunta cu o *alegere foarte dură.*

Fiind deja la „coada" Europei, România se va mulţumi să continue pe drumul pe care a mers timp de 32 de ani, obţinând, dacă suntem optimişti, o creştere modestă care însă îi va consolida locul marginal în Europa, sau va alege o schimbare radicală de orientare strategică, explorând un *alt drum* al unei ţări independente membru al UE.

Şi dacă vrem să schimbăm drumul pe care am mers până acum, ce ar trebui să facem? Sunt multe lucruri de făcut imediat. Unul dintre ele, şi el foarte important. Clasa politică, după 32 de ani, să se adreseze din nou comunităţii: *Să vină sociologii!*

(Sfârşit)

De ce este nevoie de o Catedrală a Neamului

Victor VERNESCU

Primele făpturi din istoria omenirii, Adam şi Eva, precum şi urmaşii lor, o bună bucată de vreme au fost sub impresia de netăgăduit a bucuriei de a-l vedea pe Dumnezeu în Grădina Raiului. După drama consumată prin alungarea din Paradis a primilor oameni, vreme îndelungată au plâns după prezenţa părintească a lui Dumnezeu şi nu voiau să se mângâie, pentru că nu mai vedeau faţa Lui. Aş crede că plânsul pentru prima dată s-a rupt din Paradis!

Uşor-uşor, bucuria vederii feţei lui Dumnezeu se vestejea, iar lumea, încet-încet cădea în uitarea de Dumnezeu. Sigur că aceasta o spunem noi, din judecata pe care o facem uneori privind în istorii. La Dumnezeu însă lucrurile stau cu totul deosebit. Dacă citim în Cartea Facerii, din Sfânta Scriptură, vom vedea cum are grijă Dumnezeu de omul pe care l-a creat. Episodul este minunat şi citindu-l vom găsi relatări emoţionante.

Iacob pleacă în Mesopotamia, trimis de tatăl său Isaac pentru a-şi lua soţie. Spre asfinţitul soarelui, ia câteva pietre, le pune sub cap şi-l apucă un somn bun după greul călătoriei: „Şi a visat că era o scară, sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau şi se pogorau pe ea. Apoi s-a arătat Domnul în capul scării şi i-a zis: «Eu sunt Domnul Dumnezeul lui Avraam, tatăl tău, şi Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! Pământul pe care dormi ţi-l voi da ţie şi urmaşilor tăi…» Iar când s-a deşteptat din somnul său, Iacob a zis: «Domnul este cu adevărat în locul acesta şi eu n-am ştiut!» Şi, înspăimântându-se Iacob, a zis: «Cât de înfricoşător este locul acesta! Aceasta nu este alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta este poarta cerului!» Apoi s-a sculat Iacob dis-de-dimineaţă, a luat piatra ce şi-o pusese căpătâi, a pus-o stâlp şi a turnat pe vârful ei untdelemn… Iar piatra aceasta, pe care am pus-o stâlp, va fi pentru mine casa lui Dumnezeu…!" (Facerea 28, 12-22).

Tălmăcind cele de mai sus, vedem desluşit că numirea de Casa lui Dumnezeu este proprie limbajului nostru şi azi, după atâta amar de vreme, şi că atunci totul era de o simplitate absolută. Locul de rugăciune şi locul unde se arăta Dumnezeu nu impuneau nici limbajul de azi, nici pretenţiile de a se zidi magnific, precum se vede în lume de fiecare dintre noi atunci când mergem să cunoaştem şi să putem face comparaţie cu ceea ce este acasă.

Întorşi din drumeţia de studiu, vom putea spune lucruri mari despre templul din Ierusalim, despre care ne arată Biblia că a consumat forţe uriaşe de muncă, bani gârlă, sacrificii umane, pentru că, imaginaţi-vă ce rulaj de persoane a fost necesar pentru această construcţie dacă pentru zidirea Templului au fost selectaţi de către Solomon 30.000 de israeliţi ca să pregătească lemnul în Liban, adăugându-se şi câte 10.000 în fiecare lună, iar pentru munci de corvoadă 150.000 de oameni!

Din nefericire, în anul 587 î.Hr., babilonienii au cucerit Ierusalimul, au jefuit odoarele templului şi i-au dat foc! (II Împăraţi 25, 8-17) Se reface de către Zorobabel dimpreună cu Ezdra şi Neemia. A urmat zidirea lui Irod, templu şi mai fastuos decât cele dinainte, demolând totul şi luarea de la capăt. În anul 70 după Hristos, împăratul roman Tit, cu oştile sale, dărâmă până la pământ templul, dându-i foc, iar poporul israelit este silit să plece, împrăştiindu-se pe faţa întregului pământ.

Împăratul Justinian a zidit la Constantinopol cea mai măreaţă biserică din lume, care se păstrează şi azi şi care va trebui returnată Ortodoxiei mondiale, Biserica Sfânta Sofia! Are aproape 1.600 de ani.

De atunci şi până azi s-au înălţat catedrale uriaşe, care au uimit lumea şi pentru care generaţii întregi se bucură: Sfântul Isac de la Leningrad, Sfântul Petru de la Roma, domurile din Germania, Franţa, Italia, Anglia, America, Spania, America de Sud şi în alte locuri.

Occidentalii au mutat munţii la vale şi au zidit pentru veacurile ce aveau să vină. Ştim că Sfântul Petru de la Roma a durat întru zidire aproape o sută de ani, având 180 m lungime, fiind contemporană cu Catedrala lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş, care a fost zidită doar în 5 ani de strădanii sfinte. Dacă-şi puneau mintea şi forţa, domnitorii de la Argeş ar fi zidit într-o sută de ani biserică lungă de 700 de metri şi înaltă de alţi 500! Imaginaţi-vă ce forţă exista în Carpaţii Daciei Felix. Numai că la noi, să avem iertare, s-a îndrăznit ca prin spirit să se domolească materia, mereu cotropitoare asupra noastră, sărmanii!

Sigur că Michelangelo, cu arhitecţii Romei, au fost la Constantinopol şi au măsurat Sfânta Sofia. Au rămas uimiţi, dar, întorşi la Roma, au dorit să ridice o biserică nemaivăzută de nimeni vreodată, pentru a şterge umilinţa aşezată pe fruntea lor de la Constantin cel Mare, mutând capitala în Orient, şi de la Justinian, zidind falnica Sfânta Sofia.

→

Un alt nume important al filosofiei româneşti contemporane reţinută în sumarul cărţii este cel al academicianului Alexandru Surdu: „Preţuitor al cunoaşterii teoretico-filosofice şi al valorilor, Alexandru Surdu a fost, în fondul său, un om dedicat oamenilor şi comunităţii româneşti, un patriot nu în vorbe, ci în faptele sale de om de cultură: de creator, de valorizator al creaţiei culturale şi de stimulator al înnoirii culturii şi civilizaţiei româneşti în acord cu propriile ei tradiţii şi realităţi exemplare" (p. 70). Opera academicianului Alexandru Surdu, cercetările şi ideile sale filosofice sunt direcţionate în cartea lui Ioan N. Roşca pe linia speculaţiei şi pe structurile categoriale („Eroarea *pars pro toto* în sistemele filosofice"), o reluare a unui eseu publicat de profesorul Roşca în urmă cu doi ani, în *Izvoare filosofice,* nr.1-2, 2020, Tg. Mureş, unde, de asemenea, se vorbea despre filosofia disciplinară şi istoriologia filosofiei. *Pars pro toto* – în accepţia comună, adoptată şi de gândirea filosofică – presupune identitatea întregului în parte, aidoma metonimiei în stilistică şi merismului în retorică. După Al. Surdu, filosofia *disciplinară* a comis cu consecvenţă eroarea de tip *pars pro toto* încă din etapele sale pemergătoare; în filosofia medievală – *logicistă* şi *teologistă*, în filosofia modernă – *metodologistă* şi *gnoseologistă*, în filosofia lui Kant – *epistemologistă* şi a continuat în sistemele filosofice *disciplinare* ulterioare (p. 71). Ioan N. Roşca merge în detaliu şi caută cât de inevitabil este acest tip (metodologic) de eroare, apoi relevă preocupările academicianului în filosofia categorial-sistematică – în categoriile pentadice (perspectiva unui nou sistem categorial, fără a fi în contradicţie cu celelalte metode), sistem cu care se intenţionează depăşirea erorii amintite (prin metoda speculativă, cu ajutorul structurilor categoriale), filosoful mizând pe cele trei facultăţi ale gândirii (intelectivă, raţională şi speculativă). Profesorul Ioan N. Roşca dezvoltă în acest sens, ilustrativ, preocupările şi ideile lui Al. Surdu în ce priveşte categoria *existenţei nemijlocite*, despre metoda dialectică şi cea pentadică (pornind de la modelul platonic al genurilor supreme), în sensul transcendenţei, dar şi al artei.

O altă figură remarcabilă la aceeaşi primă secţiune a *Portretelor cu peniţă Claps* este Ion Tudosescu – profesor universitar, filosof, director al Institutului de Filosofie al Academiei Române, în numele său reţinându-se lucrări de elaborare a unui sistem filosofic personal (v. *Tratatul de ontologie* căruia i se adaugă studii despre ontologia lui Blaga), lucrări despre determinism, despre praxiologie, de filosofia culturii, de antropologie, despre rostul filosofiei şi despre spiritualitatea românească. „Profesorul şi filosoful Ion Tudosescu, unul dintre cei mai laborioşi şi prestigioşi exploratori români în domeniul filosofiei, concepe filosofia prin prisma propriei sale concepţii despre lume, conturată atât prin raportare la marile stiluri de gândire, cât şi prin inserţia activă în dezbaterile contemporane" (p. 106). Nu în cele din urmă, la aceeaşi secţiune, Ioan N. Roşca ne aduce portretul academicianului Gheorghe Vlăduţescu – profesor universitar, istoric al filosofiei, traducător, memorialist, cercetător al sistemelor mitice, lucrările sale cele mai reprezentative fiind cele din istoria filosofiei antice (greceşti, romane şi orientale), din istoria filosofiei medievale, a celei contemporane, din istoria generală a filosofiei, din istoria spiritualităţii etc. – un profesionist exemplar, observator avizat (după teoriile lui Motru) al personalismului francez, dar care pledează pentru o introducere românească în istoria filosofiei medievale (*Lumini şi umbre în gândirea Evului Mediu european*).

Ioan N. Roşca consemnează atent (consecvent alfabetic), chiar dacă rezumativ, o serie de alţi *profesionişti de pretutindeni* ai Polimniei (Secţiunea a doua): conf. univ. Marian Bănică (lucrări de axiologie, propedeutică etc.), conf. univ. Marin Diaconu (idealul în filosofia românească, limbaj, lexicografii de specialitate), prof. univ. Acsinte Dobre (cunoaştere ştiinţifică, raţionalitatea acţiunii sociale, epistemologie), prof. univ. Tudor Ghideanu (istoria filosofiei contemporane şi istoria filosofiei româneşti), conf. univ. Mircea Itu (lucrări de filosofie hinduistă), prof. univ. Vasile Morar (etică, moralitate şi valoare), prof. univ. Valentin Mureşan (valoare şi eficienţă, progresul în ştiinţă, utilitarism, etică), lector univ. Eugeniu Nistor (*Blaga-filosof al culturii*), lector univ. Valentin Popa (*Vasile Băncilă – omul şi filosoful*), prof. univ. Constantin Stroe (etica lui Gusti, providenţialismul difuz la Vasile Băncilă, filosfia dreptului), conf. univ. Gh. Ungureanu (A.D. Xenopol – filosoful istoriei, V. Pârvan şi istoria etc.).

Ultima secţiune este consacrată *jurnaliştilor culturali,* profesorul universitar Ioan N. Roşca fiind el însuşi, cu unele lucrări ale sale, un analist al jurnalismului în genere, deci şi al celui cultural (*Antropologia şi mass-media* – 2011; *Comunicarea cu presa şi valorile sociale* – 2012; *Antropologia comunicării* – 2012; *Modern şi contemporan în plastica europeană* – 2016; *O constelaţie stilistică, literară şi jurnalistică* – 2021). Sunt juxtapuse în această secţiune numele lui Victor Botez (memorialist care cochetează şi cu filosofia), Cassian Maria Spiridon (redactor al unor importante reviste culturale, scriitor; vezi *Eminescu, ziarist politic* – 2022), prof. univ. Mihaela Albu (critic şi istoric literar, fondator de reviste, remarcată prin promovarea exilului literar românesc), prof. dr. Rosemaria Haineş (discursul politic în televiziune, comunicare selectivă, reconfigurarea politicului prin presă).

Aşadar, Ioan N. Roşca, în spiritul jurnalismului cultural (chipuri ale unor universitari contemporani valoroşi ai filosofiei româneşti) şi al evocărilor pertinente, îşi adaugă cu volumul *Portrete cu peniţă Claps* alte profunzimi ale orizontului axiologic românesc, acolo unde se statornicesc şi se afirmă preocupările sale anterioare: *De la mythos la logos* – 1997, *Filosofia modernă (Empirismul şi raţionalismul)* – 1999, *Introducere în axiologie* – 2002, *Introducere în antropologia filosofică* – 2008, *Valorile şi condiţia umană* – 2014, *Filosofia integrativităţii* – 2021, ca să amintim doar câteva titluri din lista lucrărilor sale; o operă cu consecvenţe şi deschideri, cu profunzimi ale analizei şi cu vocaţia sintezei, cu rigurozităţi ale întemeierii şi esenţializării, în cunoştinţa actualului şi în conştiinţa actualizării.

Homo sapiens

Din nefericire, orgoliul omenesc şi între popoare se cerea tămăduit! Dar nu este vorba doar de atât. Să vedem ce remarcă academicianul Constantin Bălăceanu Stolnici: „Se invocă aici, printr-o ignorare a realităţilor, trecutul tradiţional românesc, centrat pe biserică mică.

Biserica mică este, însă, biserica parohială sau biserica mănăstirească, de exemplu, care, într-adevăr, trebuie să fie de mici dimensiuni, pentru că se adresează unei comunităţi restrânse şi trebuie să creeze acel climat de intimitate atât de important pentru spiritualitatea parohiei. Biserica episcopală, are, însă, o cu totul altă misiune, şi noi avem tradiţie în acest sens.

Gândiţi-vă, de pildă, la Biserica Domnească de la Curtea de Argeş, care a fost făcută în secolele XIII-XIV, şi care, pentru epoca respectivă, ţinând cont de dimensiunea oraşelor şi de posibilităţile tehnice, a fost un monument gigantic. Ideea bisericii monumentale nu este, prin urmare, aşa cum se afirmă, străină de tradiţia noastră.

Noi nu am putut avea tradiţia unei biserici patriarhale pentru simplul motiv că, aşa cum am spus, nu am fost patriarhie. Această tradiţie trebuie găsită acolo unde a existat patriarhie. Patriarhie a existat la Constantinopol. Or, ortodoxia a creat cele mai mari biserici. Gândiţi-vă la Sfânta Sofia, la Biserica Sfinţilor Apostoli, la Biserica Studionului, care au fost foarte mari. Şi care au impus cele două prototipuri: biserica rotundă, cum este Sfânta Sofia, şi biserica tradiţională, precum San Marco din Veneţia, ea însăşi monumentală în raport cu un oraş mic. Vedeţi, aşadar, că argumentul conform căruia biserica de mari dimensiuni nu s-ar potrivi cu spiritul ortodoxiei este greşită, dacă privim ortodoxia în întreg ansamblul său.” (*Dilema*, nr. 248, 1997, p. 10)

La un moment dat s-a vorbit în presa românească despre cele 12 temeiuri privind construirea Catedralei Mântuirii Neamului în Parcul Carol din Bucureşti. S-ar pune întrebarea firească: de ce aşa de târziu? Răspunsul este simplu şi limpede: nu s-ar fi crezut că ar fi cazul! Citind temeiurile, este clar pentru oricine că locul, Parcul Carol, a fost al Bisericii, deci proprietatea Mitropoliei Ţării Româneşti încă de la sfârşitul sec. XVIII, fiind îngrijit de mitropolitul Filaret al II-lea (1792-1793), al cărui nume a rămas până azi în toponimia locului – dealul şi lacul Filaret. Prin urmare, platoul din Parcul Carol a fost concesionat Patriarhiei Române şi poate fi considerat o retrocedare a unei mici părţi din proprietăţile confiscate Bisericii de regimurile anterioare. Preşedinţia şi Guvernul României au fost receptivi la solicitarea Patriarhiei Române, făcând legiuita dreptate!

Am citit cărţulia lui Ion Alexandru Mizgan cu titlul sugestiv *În logica lui Iuda*, Ed. Bunavestire, Beiuş, 2003, care arată pe scurt, dar pregnant, Odiseea Catedralei în presa românească! Laud după cuviinţă măiestritul condei precum şi argumentările.

După cum se ştie, ideea ridicării unei Catedrale Patriarhale în Bucureşti nu se datorează crizei identităţii religiei strămoşeşti, ci s-a pus întotdeauna în strânsă legătură cu unele evenimente din istoria poporului român: dobândirea independenţei în 1877, unirea Transilvaniei cu România în 1918, eliberarea de sub regimul comunist în 1989, ca să amintim doar de cele mai recente. Prin urmare, ideea realizării acestei biserici, din 1878, nu poate fi pusă numai pe seama ierarhiei ortodoxe actuale.

După Primul Război Mondial şi după reunificarea provinciilor româneşti, ideea construirii acestei Catedrale, simbol al unităţii, a fost reluată la 10 mai 1920 de Mitropolitul Primat de atunci, Miron Cristea.

Regele Ferdinand a luat hotărârea de a se ridica, în semn de mulţumire adusă lui Dumnezeu, Biserica Mântuirii şi a înaintat Sfântului Sinod actul său de implicare. La 23 mai 1920, Sfântul Sinod auzea în premieră actul regal ctitoricesc, Mitropolitul Primat citind hotărârea regală, numită şi Hrisov domnesc, pe care îl redăm mai jos:

„Prea Sfinţiţi Părinţi, înfăptuindu-se unirea politică a tuturor românilor, prin strădania atâtor minţi alese şi prin sângele atâtor dintre copiii cei mai buni ai neamului, [aducem] laudă îndreptăţită şi slavă nesfârşită Atotputernicului Dumnezeu care nu ne-a părăsit în necazuri şi ne-a întărit inima şi gândul, ducându-ne la izbândă. Astăzi mai mult ca oricând suntem datori să-L preamărim din toată inima cu cântarea: «Cu noi este Dumnezeu, înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi, căci cu noi este Dumnezeu». Această cântare trebuie să răsune în Biserica Mântuirii, pe care suntem datori să o ridicăm în Capitala tuturor românilor, ca semn de mulţumire pentru ajutorul Celui Prea Înalt şi ca simbol al unităţii sufleteşti al întregului neam şi veşnică pomenire celor răposaţi pentru înfăptuirea României Întregite.

Întru aceasta slujească-ne de pildă bunii noştri strămoşi. Pildă să ne fie Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt, care, după luarea Chiliei, mulţumi lui Dumnezeu, dătătorul biruinţei, prin ridicarea Mănăstirii Putna, de unde a purces atâta duh întăritor în vremile noastre de răstrişte.

Pildă să ne fie făuritorul unităţii noastre politice de acum 318 ani, viteazul Mihai Voievod, a cărui mână s-a descleştat de pe sabia-i fulgerătoare ca să pună o nouă şi puternică piatră de temelie a Mitropoliei româneşti din Alba Iulia Ardealului, drept mulţumire Celui Prea Înalt, pentru biruinţa îndreptăţitei sale lupte.

Pildă să ne fie Matei Voievod Basarab, care a semănat pământul ţării cu lăcaşuri dumnezeieşti, mulţumire Celui de Sus pentru ajutorul dat întru apărarea sfintelor sale năzuinţe. Iar aceste lăcaşuri închinatu-le-a el sfinţilor mucenici ostaşi în conştiinţa dreptei jertfiri a ostaşilor săi.

Pildă să ne fie tot şirul de strămoşi, întemeietori de lăcaşuri dumnezeieşti pentru binefacerile venite de Sus.

În sfârşit, pildă să ne fie răposatul Carol I care şi-a unit gândul cu vechii ctitori, aducând la noua strălucire minunile de la Argeş şi Trei Ierarhi. Căci sufletul şi jertfa biruitorilor de la Plevna s-au adăugat în temelia şi la frumuseţea acestor altare de mulţumire şi proslăvire a Stăpânului tuturor.

Noi şi poporul român am avut fericirea a conduce ţara la înfăptuirea visului de aur al strămoşilor: Unirea într-un singur stat naţional!

Deci şi Sfânta Biserică, care dorim a se înălţa întru amintirea acestui strălucit eveniment se cuvine să fie un monument vrednic de ţelul măreţ pe care l-am atins, şi opera tuturor românilor, ca un simbol al unităţii de neam şi de credinţă.

Neamul întreg şi-a încordat vânjoasele-i braţe pentru îndeplinirea scumpului său ideal naţional. Neamul întreg se cuvine să-şi arate recunoştinţa, către Dumnezeu, de la Care ne vin toate darurile, ridicându-I altar de închinare ca o podoabă a gândului artistic românesc.

Iar pentru fericita întrupare a acestui gând al nostru şi pe temeiul orânduirilor canonice, cer Preasfinţitului Sinod al Bisericii strămoşeşti înalta sa binecuvântare spre a se putea începe pregătirile pentru ridicarea acestei sfinte Biserici.

Şi Domnul va răsplăti celor ce iubesc buna podoabă a Casei Sale.

Al Prea Sfinţilor Voastre, cu creştinească dragoste, Ferdinand.” Bucureşti, 10 mai 1920.

(*Universul*, an XXXVIII, nr. 128, 26 mai 1920, p. 1).

Ulterior, Regele Ferdinand s-a îmbolnăvit, iar criza internă s-a agravat, agitatorii dând iama ca lupii la stâna cu oi. Prin inima lui şi a Reginei Maria treceau săbii nemiloase, iar magnificul proiect rămânea în seama generaţiilor viitoare!

După toate acestea, Patriarhul Miron a devenit ţinta şi atacul presei, iar vremurile n-au fost pe potriva gândurilor sale, Catedrala aşteptând oameni din alte vremi, cu suflet de aur şi voinţă de domni şi regi, ctitori de Ţară şi Altare! Prin anul 1943, Patriarhul Nicodim a mai făcut o încercare, dar s-a stins din cauza urgiilor celui de Al Doilea Război Mondial.

Iar Patriarhul Justinian a trebuit să salveze întreaga Biserică de la prăbuşire, timp şi forţă uriaşă consumată pe rugul rezistenţei în faţa viiturilor ideologice.

Patriarhul Iustin a trebuit să reziste puhoiului de dărâmări şi translări de biserici care stăteau în ochii celor care doreau să facă din Bucureşti o capitală modernă a lumii …

A venit rândul Patriarhului Teoctist, care din anul 1995 a făcut chemarea în Sfântul Sinod şi în Adunarea Naţională Bisericească, pentru a se porni vârtos pe drumul întrupării Bisericii Mântuirii, cum a zis Regele Ferdinand în Hrisovul domnesc, Catedrala Mântuirii Neamului, cum a botezat-o Patriarhul Miron.

Într-una din zile, Patriarhul Teoctist fiind la Dragoslavele, pentru pregătirea unor lucrări urgente, mi-a povestit că umblând prin biblioteca Patriarhului Miron, spre mare surpriză şi bucurie a dat peste cuvântarea despre proiectul Catedralei Patriarhale. Radia de bucurie! Îl socotea un vădit semn al lui Dumnezeu! Mi-a spus: iată, dorinţa Patriarhului Miron se va întrupa! L-am văzut întinerind ca viteazul din poveste!

Părintele Patriarh Daniel, cunoscând toate demersurile făcute de înaintaşii Preafericirii Sale, a hotărât, ca program al începutului de patriarhat, să fie, cu mari nădejdi, construirea mult amânatei Catedrale a Neamului Românesc.

Chiar în primele luni a pus piatra de temelie noului Altar, pregătind cele necesare pentru un bun început. Deseori, Patriarhul nostru, al românilor de pretutindeni, se jeluia despre încercările dureroase întâmpinate cu pregătirea şi începerea construirii Catedralei.

Ce puteau înţelege cei care n-aveau cultură, bun-simţ şi cunoştinţe de istorie românească şi nici informare – de şcolar începător – în privinţa istoriei catedralelor din lume?

După atâtea încercări s-ar cuveni ca românii să nu se lase mai prejos în faţa celorlalte popoare întru zidiri de Altare, spre slava lui Dumnezeu şi bucuria oamenilor, iubitori de dreaptă credinţă şi evlavie plină de un optimism angelic.

Patriarhul Daniel are chemarea sacră să ducă la bun sfârşit construirea Catedralei.

Lacrima Anei

Emancipare

A murit!
A murit Manole,
Strigă calfele,
Chemaţi-o pe Ana!
A murit Manole
Strigă calfele.

Ea nebun de trează
Îngenunchează.

Trupul greu se frânge
Tremură şi plânge,

Golul din privire.
Golul de iubire,
A murit Manole!

Ana se apleacă,
Lacrimi o îneacă,

A murit iubirea
Poate măiestria,
Moare fericirea
Dar şi nebunia,

Ana se apleacă
Fermă spre mistrie
Piei durere seacă,
Ce va fi, să fie!

Unde să se ducă?
Cum să facă faţă?
Mistria apucă
Spre-a-şi zidi o viaţă,

Tot in jur dărâmă,
Până-n temelii
Ea doar o fărâmă,
Aşteptând copii,

A murit Manole,
Ce să mai aştepte,

A murit Manole,
Trage linii drepte,

A murit Manole…

Fără să clipească,
Ana lui Manole
Învaţă să renască

Ana lui Manole
Fără să iubească,
Ana lui Manole
Fără să jelească,
O profundă rană,
Ana lui Manole
Ce-a rămas doar Ană…

Ana o nălucă,
Ană femeiască,
Sigură se-apucă

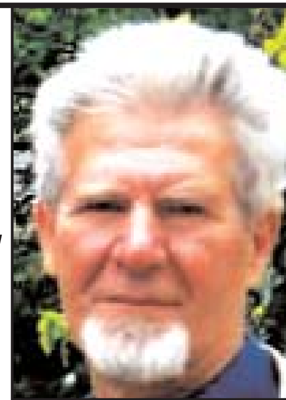
Să reconstruiască…

Silvana Andrada Tcacenco (Vasilescu) **s-a născut la 15 februarie 1971 la Sighişoara. A absolvit Facultatea de Finanţe Bănci (1995) şi masterate în Finanţe internaţionale (1996) şi Drept (2010), este doctor în Economie din 2006.**

Volume publicate: *Adoptă-mă pădure* (2016), *Eu tind spre fericire* (2017), *Contur în Contre jour* (2018), *Tu omule de lună* (2019), *Retorica Singurătăţii* (2021). A fost inclusă în antologii din Germania, Italia, Albania, Spania şi din România, a primit Premiul criticii internaţionale la Concursul de Poezie „Clemente Rebora”, Italia-Biassono, 2017. Poemul alăturat este inedit.

Vânturile politizante deturnate de Novak la Melbourne 2023

Cătălin S. MAMALI

Motto: ***Eu nu fac politică.*** **John McEnroe (Wimbledon 2022)**

Spectatorii la turneul rege al tenisului erau chinuiţi de întrebarea „A fi vaccinat sau a nu fi vaccinat?" După excluderea provaccin Covid 19 de la open-ul australian a lui Novak Đjoković, experţii desemnaţi ai turneului, cu o unică excepţie, au prezis campionul: Kyrgios sau Nadal. „Cu jocuri puţine la activ, Đjoković nu are nicio şansă." Dincolo de politică, restul este istorie.

Wimbledon este Templul tenisului. Prin concepţia şi cultura din care s-a născut, prin practica inteligent acumulată turneu după turneu, prin respectarea tradiţiei, regulilor şi ritualurilor asociate, prin tensiunea acerbă a competiţiei, prin dramatism ludic şi fairplay, prin celebrarea învingătorilor şi a învingătoarelor, prin modernizările tehnologice şi ale dreptului de a verifica (*challenge*) decizia arbitrilor, prin ceea ce este, oferă şi devine, Wimbledonul este Templul tenisului. Wimbledonul a creat un model al selecţiei competitorilor până la confruntarea finală care decide învingătorul/învingătoarea.

Similar cu alte sporturi, şi în Templul tenisului competiţia a devenit tot mai aprigă, şi fizic şi psihic, iar publicul din ce în ce mai angajat. Talentul, pregătirea, echipa (care include, dincolo de antrenor, şi alţi specialişti) competitorilor sunt completate, printre altele, de capacitatea de auto-reglare emoţională şi de caracterul celor care joacă. Peste toate acestea, se adaugă atmosfera creată de public şi de comentatori.

Se spune, chiar se şi crede, că sportul nu este politică. Se uită însă că omul este şi *animal politic*. Fără să fie politician, fără să politizeze, fără să aparţină unui partid politic şi chiar atunci când refuză politizarea, omul este şi animal politic. Această realitate a fost exprimată exemplar de John McEnroe – un tenisman strălucitor şi un comentator excelent al acestui joc. În România, este bine de amintit, un comentator similar al acestui joc este Ion Ţiriac.

Discursul comentatorilor oficiali a fost puternic colorat de perspectiva multiculturală. Firesc, ca în toate sporturile, şi „sportul alb" include la vârf din ce în ce mai mulţi participanţi de pe toate continentele, de toate etniile, rasele şi credinţele. Celebrarea diversităţii este un câştig evident. Dar alterarea, chiar cenzurarea comentariului specializat din motive politizante este o mare pierdere.

Politizarea reduce înţelegerea situaţiei competitive, obstrucţionează cultivarea spiritului de fairplay şi anulează testarea prognozelor. Comentatoarea oficială, Susan Barker, o fostă jucătoare de tenis cu rezultate excelente (inclusiv un titlu la Roland Garros), s-a lăsat purtată de şabloanele discursului multicultural cu mult peste limitele comentariului echilibrat. De altfel, această alunecare politizantă a fost amendată elegant de Chris Evert şi eficient corectată de Martina Navratilova, două legende ale tenisului, ambele prezente la turneu.

Dar distorsiunile politizante generate de perspectiva multiculturală au recidivat cu ocazia solicitării, de altfel tradiţionale, adresate invitaţilor de a face pronosticuri.

Pentru finala la femei, în ciuda insistenţelor gazdei (Susan Barker), care glosa repetitiv pe teme precum „prima femeie din Africa", „model pentru femeile din ţările islamice", „exemplu că o tânără poate deveni orice vrea" … în favoarea lui Ons Jabeur – clar o jucătoare de mare talent – prognoza experţilor era, dominant, favorabilă adversarei – Elena Rybakina. Evident, aderarea şablonardă la un discurs politizant a debilitat abilitatea predictivă a comentatoarei oficiale.

Conflictul dintre comentariul dictat de multiculturalismul necritic şi comentariul bazat pe competenţă şi observarea realităţii, a jocului şi jucătorilor, a luat o turnură neaşteptată. McEnroe a prognozat victoria lui Novak Đjoković, spre nemulţumirea (iritarea chiar) gazdei oficiale, care era net favorabilă lui Nick Kyrgios – un talent cu totul deosebit, dar şi un expert al mascaradei pe terenul de joc. Acest conflict a apărut după consumarea semifinalelor. Abandonul lui Nadal, eliminat de Kyrgios cu mai mulţi ani în urmă chiar în primul tur, atunci când Nick l-a ridiculizat pe Rafa, i-a dăruit lui Kyrgios un timp mare de odihnă pentru finală. Novak Đjoković, după victoria din semifinală, a ridicat ştacheta prognozelor. Oracolul, clădit pe experienţă, observare riguroasă a realităţii, intuiţie şi curajul exprimării propriei gândiri, întruchipat de McEnroe, a supărat Oracolul oficial al turneului, ghidat de exagerate considerente extra-sportive, reprezentat de Barker, ajutată şi de T. Hennman, învins de Ivanisievic la Wimbledon, semifinala din 2000 sau 2001, acum antrenor al lui Novak Đjoković. Hennman a avut o amnezie dureroasă: nici nu l-a recunoscut pe Ivanisievic, aflat în loja echipei lui Novak. Tim repeta, silitor, prognoza comentatoarei oficiale. Barker a fost neabătută în clamarea cu certitudine a victoriei lui Kyrgios. Asta cu două zile înaintea finalei.

De ce sunt importante prognozele, predicţiile în sport sau alte domenii? Prognozele, prezicerea viitorului, printre altele, prefigurează cursul evenimentelor. Nu trebuie ca cineva să cunoască istoria lui Oedipus, care s-a confruntat cu predicţii terifiante, pentru a înţelege puterea prognozelor, „citirii viitorului". Prognozele exprimate influenţează şi mentalul colectiv – masa de spectatori. Comportamentul masei de spectatori, a suporterilor, la meciurile de tenis, joc prin excelenţă individual, devine din ce în ce mai asemănător cu comportamentul spectatorilor fanatici de la meciurile de fotbal. Sigur, etnia, naţionalitatea, culoare jucătorilor şi gradul lor de identificare cu acestea iradiază, iar publicul îşi exprimă alegerea. Cu toate acestea, turneele de tenis pun în competiţie individualităţi, nu naţiuni, etnii, rase sau continente. Cupa Davis/Federaţiei, este diferită – ea angajează echipe naţionale. A înlocui prognoza cu un verdict anticipat al rezultatului final deformează atitudinea publicului.

La Wimbledon, în 2022, prognoza oracolului oficial (Barker) a lucrat exclusiv în favoarea lui Kyrgios. Lovitura de teatru a venit chiar înainte de finală. Când McEnroe a fost întrebat din nou cine va învinge, s-a alăturat corului oficial, inversând propria previziune. Dar, maestrul McEnroe a făcut acest lucru într-o manieră care aminteşte de paradoxul mincinosului. Cu câteva minute înainte de începerea finalei, a spus „Eu nu fac politică" şi a plecat.

McEnroe a exprimat o previziune exactă. De altfel, previziunea lui a fost confirmată şi de finala feminină. Apoi, foarte probabil, dincolo de ochiul public, McEnroe a fost sfătuit sau rugat să-şi revizuiască predicţia, adică *să intre in rânduri* – cum se spune pe aici, în România, şi cum mi s-a spus şi mie cândva. Dar spontaneitatea lui McEnroe, hrănită de har şi experienţă, a oferit cheia pseudo-revizuirii propriei prognoze: „Eu nu fac politică." Prognoza politizată nu-l atrage.

Dincolo de diferenţele impuse de domeniu, de miza epistemică, de valoarea culturală, această revizuire ne aminteşte de Galileo Galilei, care a fost forţat să renege concluzia sa bazată pe observaţie riguroasă.

Se pare că şi templele bine construite pot fi bântuite de viziuni deformante, restrictive. Dar, în ciuda unor astfel de furtuni cu iz ideologic, Wimbledonul, Templul tenisului, supravieţuieşte şi se dezvoltă.

Đjoković, ca orice om raţional şi responsabil, a tratat cu seriozitate pericolul grav reprezentat de Covid 19. A realizat examene medicale oficiale, a ţinut seamă de antecedentele sale medicale. A fost testat şi dovedit negativ. A prezentat disciplinat documentele. Arbitrar, s-a decis că el nu poate participa la turneul open al Australiei din 2022. Au fost chiar politicieni de rang foarte ridicat care s-au opus participării lui şi, probabil din invidie, chiar unii tenismeni l-au ironizat defăimător. L-au vrut terminat. Probabil că ei nu cunosc proverbul „Nu mor caii când vor câinii"... A urmat deportarea şi excluderea de la alte turnee. A trecut un an. Novak dovedeşte că este un campion de rară excepţie, fie vaccinat sau nevaccinat, fie „învins" prin deportare politică sau exclus din oficiu de la unele turnee. Novak Đjoković învinge pe teren în ianuarie 2023, prin talent, muncă şi caracter, acolo unde a fost exclus birocratic. Ce spun oficialii ATP?

Din nou, marele campion Pete Sampras, care a excelat şi prin spiritul de fairplay, a avut dreptate: marii campioni sunt rari.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Drum insolit

Germain Droogenbroodt

Nesigur
ca un trup care ezită
între viaţă şi moarte
şovăie uneori cuvântul
abia trezit din hibernare
îşi dibuie cu grijă paşii
tatonând drumul
către poezie.

Frumuseţe şi tristeţe

Naila Hina (Pakistan)

La loc pustiu şi singuratic
în clasic ceas de cumpănă,

pe muchia dintre zi şi întuneric,
priviri se pierd pe florile ofilite,

păsări se întorc acasă, rând pe rând,
iar seara îşi pune straie colorate.

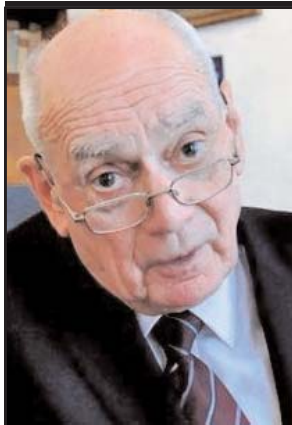
Licăr de lună sărută apa,
cu stropii picuraţi prin dâre graţioase.

Inconfundabil e al tăcerii zvon,
arbori în chip de turnuri ne păzesc,

Şi împărtăşim atât de multe lucruri
atunci când ochii ni se întâlnesc.

Istoria de lângă noi

Iuliu Maniu, file de istorie (I)

Acad. Emil BURZO

Ziua de 1 Decembrie 1918 a reprezentat un eveniment central al istoriei poporului român, dată la care Marea Adunare de la Alba Iulia a votat unirea Transilvaniei cu România, încheind procesul de unire a provinciilor istorice româneşti într-un singur stat naţional. Acest eveniment implică un recurs la memorie, la rememorarea faptelor înaintaşilor noştri, căci România s-a construit pe valori, principii şi mai ales credinţă. Există în istoria popoarelor personalităţi care şi-au derulat propria biografie în conexiune cu destinul colectiv al neamului – precum Iuliu Maniu. Iuliu Maniu şi-a structurat gândirea politică pe trei principii la care nu a renunţat de-a lungul vieţii sale: *moralitate, patriotism şi democraţie*. Călăuzit de aceste valori, Iuliu Maniu spunea: „Pe mine nu reuşesc să mă intimideze, eu de la calea mea nu mă abat, eu hotărârile mele nu le schimb, eu ce cred că este bine pentru neam şi ţară, asta fac". A dovedit că morala şi politica pot coexista şi nu e de mirare că a fost poreclit „Sfinxul de la Bădăcin". Maniu spunea: „Unirea tuturor românilor într-un singur regat şi într-un nedespărţit stat este un ideal sfânt, izvorât din trecutul nostru, în baza fiinţei noastre unitare".

A fost ales Membru de Onoare al Academiei Române la data de 7 iunie 1919, deci acum 104 ani. Este exclus din Academia Română de regimul comunist în anul 1948 şi reprimit la data de 3 iulie 1990.

Din păcate, mulţi ani, nu am ştiut a cinsti făuritorii Marii Uniri, mulţi dintre aceştia pierind în închisori, condamnaţi pentru fapte imaginare. Şi Maniu a fost „răsplătit" de regimul comunist: deţinut în condiţii groaznice, decedat în închisoarea din Sighet, trupul fiind aruncat undeva în cimitirul săracilor, mormântul şi osemintele acestuia neputând fi identificate până în prezent. Dorinţa testamentară a lui Iuliu Maniu de „a aştepta învierea morţilor alături de părinţii săi, în dealul Ţarinei din Bădăcin" nu s-a realizat. Visul său a fost ca, după trecerea în eternitate, să fie lângă cei dragi, părinţii săi, în glia strămoşească. Cu prilejul Centenarului Marii Uniri, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române şi-a propus să readucă în amintirea românilor pe Iuliu Maniu, prin ridicarea unei statui. La baza statuii am aşezat pământ din dealul Ţarinei din Bădăcin, să fie aproape de acel colţ de ţară, Bădăcin, pe care l-a iubit atât de mult.

Familia Maniu din Bădăcin

Localitatea Bădăcin, locul de origine a familiei lui Iuliu Maniu, este menţionată începând cu anul 1215. (1) Pentru început, a făcut parte din Comitatul Solnocul Mijlociu, iar apoi din comitatul Crasna ce avea drept centru Cetatea Şimleu (Somlyo). Localitatea aparţinea familiei Bathory de Şimleu, încă din anul 1215. Ştefan Bathory de Şimleu (1473-1548), în anul 1522 este ales adjunct al voievodului Transilvaniei, Ioan Zapolya, voievod între anii 1510-1526 şi apoi rege al Ungariei. Participă la războiul contra turcilor în armata transilvană, ce număra între 8.000 şi 10.000 de persoane şi care avea drept obiectiv paza trecătorilor din munţii Transilvaniei. Această armată nu participă la bătălia de la Mohacs, din 29 august 1526, bătălie cu consecinţe nefaste pentru regatul maghiar, transformat în paşalâc pentru mai bine de 100 ani.

În anul 1529, la 3 ani de la bătălia de la Mohacs, este menţionată prezenţa la Bădăcin a 6 persoane, care deţin sesii iobăgeşti (pláteau impozite pentru acestea): Man, Gurzo, Thivadar, Giula, More şi Ravasz. (1) Acestea au făcut parte din armata transilvană, care, după bătălia de la Mohacs, s-a destrămat parţial. Toate aceste persoane făceau parte din mica nobilime transilvană, care era obligată să participe la acţiuni militare. Iobagii, mai ales după răscoala lui Doja din 1514, nu puteau purta arme. Se poate presupune că persoanele menţionate au făcut servicii lui Ştefan Bathory, probabil gărzi de corp, şi au fost răsplătiţi cu aceste danii. Recompense de aceeaşi natură au fost acordate de regele Matei Corvin lui Ambrosius de Dolha, familiei Coroi de Coroieni după bătălia de la Baia (decembrie 1467) sau de Carol Robert de Anjou în anul 1331 comiţilor Pavel şi Laurenţiu, după bătălia de la Posada, din toamna anului 1330. (2)

Să vedem cine sunt aceste persoane, urmărind familiile nobiliare din Transilvania, de la sfârşitul sec. al XV-lea, începutul sec. al XVI-lea. Man provine din familia Man de Şieu, Gurzo din familia Gorzo de Ieud, iar Thivadar din familia Thivadar de Săpânţa, aceste familii având diplome nobiliare din anul 1419. Giula provine din familia Giula de Giuleşti, cu diplomă din 1494, toţi maramureşeni. More provine din familia More de Csula, menţionată cu proprietăţi în Banat, încă din sec. al XV-lea, iar Ravasz provine din familia Ravasz de Korund şi Aranymeszö (Băbeni, localitate în Sălaj). Prin statutul şi obligaţiile nobiliare, aceştia au făcut parte din armata transilvană.

Din cele şase persoane împroprietărite de Bathory în anul 1529 am regăsit in documentele vremii, printre locuitorii judeţului Sălaj precum şi ai localităţii Bădăcin doar pe cei cu numele de Man şi respectiv Gurzo. Probabil ca ceilalţi au revenit în timp în localităţile de baştină, vânzând proprietăţile primite în Bădăcin.

Familia Man este reînnobilată de împăratul Leopold I, la data de 7 decembrie 1699, pentru „...credinţa şi slujbele credincioase ale credinciosului nostru nobil Laurenţiu Man ... pe care le-a făcut şi îndeplinit predecesorilor noştri şi nouă". Pe blazonul familiei, un scut de culoare azurie, un ostaş ţine o sabie si respectiv o flamură, indicând faptul că reînnobilarea familiei s-a făcut pentru fapte de arme. Laurenţiu Man a avut un fiu, Ilie, care la rândul lui a avut ca descendenţi pe Petru Ioan şi Mihai, iar printre nepoţi pe Ioan, Petru, Gligor, Nicolae şi Ştefan.

Descendenţii familiei Man, din Bădăcin, menţionaţi în documentele vremii fie ca Man, Many sau Manyul, nu erau prea bogaţi, nobili ţărani care îşi lucrau singuri pământul. Aceştia nu aveau in proprietate o localitate care să poată fi folosită drept patrimoniu nobiliar. (1) Numele de familie Many sau Gurzoi pe care le întâlnim în documentele vremii, în limba maghiară, sugerează faptul ca sunt nobili şi corespund numelor „de" *Man* şi, respectiv, „de" *Gurzo.* În anul 1797, Mihai Manyul (Man) a fost menţionat, într-un înscris, ca nobil (domn) pentru faptele sale de vitejie în luptele cu oştile franceze conduse de Napoleon (24.03.1796-6.04.1797), încheiate prin armistiţiul de la Leoben şi pacea de la Campoforamino (18.10.1797).

Descendenţii familiei Man din Bădăcin, respectiv nepoţii lui Ilie Man, sunt menţionaţi în documentele vremii, mai ales la începutul sec. al XIX-lea. În anul 1805, Gligor şi Ioan Man, nobili plătitori de taxe, au depus jurământul ca soldaţi pedeştri. Man Petru şi soţia Flora (Floarea), în anul1808, deţin două sesii fără taxe (cu statut nobiliar) şi două cu taxe. Man Nicolae şi Ştefan deţin două sesii iobăgeşti *antiqua* şi una *nova*. Sesiile *antiqua* le pun zălog lui Laszlo Szentmarjai. Sunt plătitori de taxe pentru sesia *nova*. Se menţionează totodată că, înrolat în armată, Ştefan Man, fiind sărac, nu şi-a putut cumpăra uniformă şi armament conform cu statutul sau nobiliar. După Puşcariu, în anul 1880, erau in Bădăcin 28 de familii cu numele de Many. (3) De menţionat este şi faptul ca in aceasta localitate, în anul 1808, locuia şi familia Bărnuţiu; Bărnuţiu Mihai deţinea în proprietate o sesie iobăgească. (1)

Teodor Man, fiul lui Petre Man, se căsătoreşte cu Ileana Bărnuţiu, fiica învăţătorului şi cantorului Ioan Bărnuţiu şi a Anei Oros din Bocşa (Salaj), soră cu Simion Bărnuţiu. Localitatea Bocşa (Sălaj) este situată la circa 20 km de Bădăcin. Probabil că familiile Bărnuţiu din cele două localităţi erau înrudite. Ioan Bărnuţiu era fiul preotului Simion Bărnuţiu din Bocşa, şi el tot fiu de preot. Copilul lui Teodor Man şi Ileana Bărnuţiu, Ioan, s-a născut la data de 10.09.1833 la Bădăcin. Ioan Maniu avea vârsta de doar doi ani la moartea tatălui său. Urmează Gimnaziul Franciscan Minorit din Şimleul Silvaniei, începând cu anul 1839 (6 ani) şi apoi, din anul 1849, continuă şcoala la Blaj. Din lipsă de mijloace financiare, abandonează şcoala şi se întoarce la Bădăcin. Unchiul său, Simion Bărnuţiu, îl susţine material pentru a urma seminarul teologic din Blaj, în perioada 1853-1855 şi apoi din anul 1855, când urmează facultatea de drept la Universitatea din Pesta şi apoi Viena. În anul 1861 obţine diploma de doctor şi apoi atestatul de avocat. În anul 1864, Ioan Maniu merge la Iaşi să însoţească pe unchiul său Simion Bărnuţiu, bolnav, care dorea să se întoarcă în localitatea natală. Simion Bărnuţiu moare la data de 28 mai 1864. În testamentul întocmit de acesta, îl însărcinează pe Ioan Maniu să se îngrijească de tipărirea manuscriselor sale, lăsându-i-le drept moştenire. În 1861, Ioan Man este vicenotar în Comitatul Crasna, iar în anul 1867 este asesor judecătoresc.

În anul 1865, Ioan Maniu se căsătoreşte cu Clara Coroianu, fiica vicarului episcopal Demetriu Coroianu. Familia Coroianu provine din Maramureş, fiind o ramură a familiei Cora-Coroi de Bârsana, atestată documentar încă din anul 1326. În lupta de la Baia, un descendent al acesteia contribuie la salvarea lui Matei Corvin (decembrie 1467) şi primeşte titlul de liber baron (1469). O ramură a familiei se stabileşte pentru început la Vima Mică, adoptând patrimoniul Coroian de Coroieni şi Vima Mică. (2) Un membru al acestei familii se mută la Gherla, având printre descendenţi pe preotul Anton Coroianu, tatăl vicarului Demetriu Coroianu. Demetriu Coroianu a avut mai mulţi copii. Fiica Clara se căsătoreşte cu Ioan Maniu, cu care are 5 copii, printre care Casiu Maniu, Iuliu Maniu şi Elena, căsătorită Pop. Fiicele acesteia sunt Livia, care se căsătoreşte cu dr. Romul Boilă, iar Clara cu dr. Zaharia Boilă. Familia Boilă îşi are, de asemenea, originea în Maramureş, fiind ramură a familiei Boilă alias Hodor de Bârsana, unii membri ai acesteia emigrând în anii 1712-1724 în Şintereag, Nireş şi Sălaj. (2) Prin cumnatul său Iuliu Coroianu (memorandist), căsătorit cu Dorina, fiica preşedintelui PNR Ioan Raţiu, Ioan Man se înrudea cu acesta din urmă.

Iuliu Maniu şi Marea Unire

Iuliu Maniu s-a născut în Şimleu la data de 8 ianuarie 1873. Urmează şcoala primară la Blaj, liceul la Zalău, facultatea de drept a Universităţii din Cluj (1890-1892) şi respectiv Viena (1893), devenind doctor în ştiinţe juridice al Universităţii din Budapesta (1896). Ocupă funcţia de jurisconsult la Mitropolia Unită Blaj (1898-1915). Şi-a început activitatea politică în cadrul Partidului Naţional Român. Este ales preşedinte al Societăţii Academice „Petru Maior". În anul 1897, la vârsta de 24 ani, este cooptat în consiliul de conducere al PNR. În anul 1906 este ales deputat în parlamentul de la Budapesta, în circumscripţia electorală Vinţul de Jos.

Pentru început, Iuliu Maniu alternează între pasivismul politic, curent adoptat de unchiul său Ion Raţiu, ca formă de protest pentru situaţia nedreaptă a românilor, şi respectiv implicarea activă în viaţa politică a regatului austro-ungar. Se apropie de ideile lui Aurel C. Popovici, ce au în vedere organizarea Statelor Unite ale Austriei Mari, idee emisă în 1905 şi care reconcilia nevoia de emancipare naţională a românilor şi loialismul dinastic, un prim pas spre ideea unei uniuni europene.

→

Istoria de lângă noi

Atitudinile publice ale lui Iuliu Maniu în parlamentul de la Budapesta au fost ferme, împotriva politicii de deznaţionalizare promovate de statul maghiar; s-a împotrivit semnării unui document iniţiat de guvernul maghiar, prin care se solicita României intrarea în război alături de Puterile Centrale. În iunie 1915 este mobilizat şi trimis la şcoala de ofiţeri de rezervă şi apoi pe frontul din Italia. În anul 1918 îl găsim comandant de baterie, în regimentul 14 artilerie. Începând cu luna octombrie 1918, un număr mare de soldaţi pleacă de pe front. În acest context, contrar cu dispoziţiile Comandamentului Militar Maghiar, Iuliu Maniu părăseşte unitatea, plecând la Arad şi de aici la Viena. La data de 30 octombrie, la Viena s-a constituit Comitetul Naţional al Românilor din Transilvania, în chestiuni militare, sub conducerea lui Maniu, iar în ziua următoare a luat fiinţă Senatul Central al Ofiţerilor şi Soldaţilor Români, acţiuni iniţiate pentru organizarea militară a românilor din armata austro-ungară. Senatul avea drept conducători pe general baron Ioan Boeriu (ridicat la gradul de mareşal) şi, respectiv, generalul de brigadă Moga. La Viena şi în împrejurimi se aflau 4 regimente de infanterie transilvănene (Orăştie, Braşov, Sibiu şi Cluj), care totalizau cca 60.000 de soldaţi şi ofiţeri, 86% fiind de naţionalitate română. Românii aveau la Viena singura armată organizată şi disciplinată, fapt ce i-a permis lui Iuliu Maniu să discute cu autorităţile austriece ca aceste unităţi să pună capăt jafului şi distrugerilor la care s-au dedat miile de ostaşi bolşevizaţi ce afluiau de pe front spre casă. Pe de altă parte, la Viena izbucnise greva generală, la care a participat şi poliţia oraşului. Unităţile române au fost locate într-o singură cazarmă, fapt ce a permis o mai bună coordonare a activităţilor. Trupele române au menţinut ordinea în Viena timp de 55 zile, până când autorităţile austriece au reuşit să reorganizeze poliţia. Iuliu Maniu a avut un rol important şi în organizarea legiunii române de la Praga, care a protejat Comitetul Naţional Cehoslovac de încercările generalilor fideli Austro-Ungariei de a prelua controlul asupra capitalei.

La data de 31 octombrie 1918 se înfiinţează Consiliul Naţional Român în cadrul căreia Iuliu Maniu a avut un rol definitoriu. Acesta solicită guvernului maghiar, la data de 10.11.1918, recunoaşterea dreptului la guvernare asupra românilor din Ardeal şi Tara Ungurească (Partium). Discuţiile pe această temă se încheie la data de 15.11.1918 fără niciun rezultat. Astfel, Comitetul Naţional Român hotărăşte convocarea la Alba Iulia a unei Mari Adunări Naţionale.

Iuliu Maniu participă la Adunarea de la Alba Iulia, din data de 1 Decembrie, ca delegat al cercului electoral Vinţu de Sus. Discursul rostit la această adunare punctează atât acţiuni din trecut, precum şi crezul său în viitorul naţiunii române: „Dacă privim şirul nesfârşit al suferinţelor grele pe care le-a îndurat neamul românesc, timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri care şi-au jertfit viaţa pentru acest neam... nu ştiu cu ce să mulţumim noi, generaţia de azi, că suntem învrednicişi de soartă... să fim împărtăşiţi de o atât de mare înălţare sufletească. Vrednicia neamurilor se judecă după temeinicia hotărârilor ce le iau, după stăruinţa cu care se silesc a înfăptui hotărârile luate.” Şi continua: „...noi nu dorim să devenim din oprimaţi, oprimatori, din asupriţi, asupritori”.

Consiliul Dirigent, ales să administreze afacerile transilvane, până la unirea deplină cu România, avea ca preşedinte pe Iuliu Maniu. După decesul lui Gheorghe Pop de Băseşti, la data de 23.02.1919, Iuliu Maniu este ales preşedinte al Partidului Naţional Român. Iuliu Maniu a fost una dintre personalităţile care au marcat decisiv istoria românilor. A avut un rol esenţial în actul Marii Unirii. Prin acţiunile sale, s-a reuşit în scurt timp integrarea Transilvaniei, Banatului şi Crişanei în România, respectiv formarea statului unitar roman.

Iuliu Maniu şi Ardealul de Nord

Încercări mult mai mari pentru Iuliu Maniu vor veni peste doar 20 de ani. Ungaria revizionistă sprijinită de Germania nazistă şi Italia fascistă, prin primul arbitraj de la Viena (2 noiembrie 1938), încorporează zone din Slovacia de Sud şi din Rutenia Subcarpatică, iar în 1941, zone din Croaţia. Prin dictatul de la Viena din 29/30 august, partea de Nord a Transilvaniei este răpită României şi predată Ungariei. Atitudinea lui Iuliu Maniu fată de pretenţiile Ungariei a fost clar exprimată încă din anul 1939: „Cedarea Ardealului fără luptă înseamnă dezonoare. Dacă e să alegi intre a trăi fără onoare sau a muri cu cinste, alegerea pentru un bărbat nu este grea.” (4)

În noaptea de 30/31 august 1940, în cadrul Consiliului de Coroană care urma să decidă dacă acceptă sau nu Dictatul de la Viena, prin care se rupea de România Ardealul de Nord, Iuliu Maniu, cu ochii în lacrimi, spunea: „Protestez, în numele Ardealului şi al Banatului în contra oricăror încercări de a înstrăina părţi din Transilvania, Banat sau Maramureş de statul nostru”. Totodată, trimite un amplu memoriu lui Hitler şi Mussolini, în care, printre altele, spunea: „Protestez vehement contra sentinţei arbitrare care atribuie Ungariei o majoritate de români, pentru a îngloba ţării lor o minoritate de maghiari”.

Fără alte mijloace de acţiune contra prevederilor Dictatului de la Viena, la 2 septembrie 1940, Iuliu Maniu participă la Cluj la o întâlnire cu colaboratorii apropiaţi, axată pe acţiunile care pot fi întreprinse pentru protejarea drepturile românilor din teritoriile cedate, inclusiv a înfiinţării unei organizaţii care să devină conducătoarea politică legală a populaţiei româneşti. Cu acest prilej, un număr important de persoane care au participat la Marea Unire şi-au exprimat hotărârea de a rămâne în teritoriul vremelnic ocupat de Ungaria şi să se implice în lupta pentru protejare a drepturilor românilor. Ca foşti cetăţeni ai Austro-Ungariei, înainte de anul 1918, sau chiar ofiţeri în Primul Război Mondial, conform cu legislaţia horthistă, nu puteau fi expulzaţi de către autorităţi, iar persoanele cu vârsta de peste 50 de ani, încorporate în armată, nu puteau fi trimise direct pe front, fiind folosite doar în activităţi sedentare. Astfel s-a putut crea un nucleu organizatoric pentru realizarea obiectivelor stabilite. Peste 3 zile de la data acestei consfătuiri, la 5 septembrie 1940, armata horthistă ocupă Ardealul de Nord. În acest context, la data de 10 septembrie 1940, se înfiinţează *Comunitatea Naţională a Românilor din Nordul Transilvaniei,* formaţiune conducătoare a populaţiei româneşti aflată sub ocupaţia maghiară, preşedinte fiind ales Emil Haţieganu. Din nucleul organizatoric făceau parte episcopii Iuliu Hossu şi Nicolae Colan, Vasile Hossu, Liviu Telea, Teodor Burzo etc. (5)

Comunitatea Naţională a Românilor şi-a desfăşurat activitatea, în paralel, pe trei direcţii: confesională, cooperatistă şi diplomatică. În actele confidenţiale ale prefectului de Cluj, 1940-1944, se menţionează: „Se poate constata că românii din Nordul Transilvaniei îşi construiesc aceste linii organizatorice cu mare succes, fără ca autorităţile noastre să fi conturbat până acum cu vreun folos una dintre ele”. (5, 6)

Comunitatea naţională a românilor a organizat consfătuiri, a întocmit liste ale nedreptăţilor, a făcut recensământul celor rămaşi etc. În toată această perioadă, s-a păstrat o strânsă legătură cu Iuliu Maniu, care a sprijinit acţiunile întreprinse pentru apărarea comunităţii româneşti, rămase în afara graniţelor, atât prin ajutor material, precum şi prin presiuni asupra guvernului român, pentru a informa Germania şi Italia asupra atrocităţilor săvârşite de autorităţile horthiste. Legătura cu Iuliu Maniu s-a realizat atât prin consulatul român, precum şi vizite la Bucureşti.

Într-un raport din 28 mai 1941 al Partidului Ardelean, contele Béla Teleki cerea „supravegherea strictă a românilor din Nordul Transilvaniei şi reprimarea oricăror tendinţe din partea acestora”. (5, 7) S-a constatat totodată de autorităţi „o adevărată febră printre români. Ei devin mai siguri pe ei, mai conştienţi şi de multe ori mai agresivi.” Starea de spirit a populaţiei româneşti este redată sugestiv într-un raport confidenţial din anul 1943 al autorităţilor maghiare. „Nici azi nu se pot încadra în viaţa maghiară, nu frecventează manifestările naţionale maghiare, nu sprijină nicio acţiune maghiară.”

Acţiunea de la 23 august 1944, în care Iuliu Maniu a avut un rol important (8, 9), a provocat o vădită îngrijorare în rândul autorităţilor maghiare. În noaptea de 23/24 august 1944 s-au emis instrucţiuni speciale privind arestarea şi întemniţarea tuturor elementelor româneşti suspecte. În oraşul Sighet au fost arestate 23 de persoane, iar în judeţul Maramureş 200 de persoane. În judeţul Cluj s-au făcut multe arestări, românii fiind internaţi în „Toloncz Ház” (lagăr) de la Fabrica de Cărămizi, rămas liber după deportarea evreilor. Lista cu cei deportaţi în lagăr arată că autorităţile horthiste au urmărit îndeaproape acţiunile organizate de Comunitatea Naţională a Românilor precum şi a persoanelor implicate.

Politica maghiară cu privire la Transilvania a evoluat, în perioada 1940-1945, în funcţie de realităţile politice. Astfel, din raportul trimisului URSS în Turcia, S.P. Vinogradov, către V. Molotov, la data de 7 iulie 1943, rezultă că Ungaria este nemulţumită de partea din Transilvania primită prin Dictatul de la Viena. Ungaria doreşte să obţină toată Transilvania şi a o transforma intr-un stat „independent” inclus într-o confederaţie proiectată de Ungaria şi care să includă şi Croaţia. Odată cu victoriile puterilor aliate şi apropierea frontului de Ungaria, se observă o orientare spre ideologiile de stânga, cea comunistă. La data de 26 august 1944 guvernul de la Budapesta a trimis instrucţiuni populaţiei maghiare din Ardealul de Nord „pentru cazul în care Transilvania de Nord ar fi fost ocupată de trupele româno-ruse, maghiarii din Transilvania se pot organiza în cadrul unui partid comunist, colaborând intens şi chiar exagerat cu autorităţile ruseşti de ocupaţie, supralicitând pe români. În felul acesta ar putea obţine simpatia autorităţilor militare ruseşti, complicând reîncadrarea acesteia în statul român.” Semnificativă este, de asemenea, declaraţia unui deputat maghiar la 08.09.1944: „Românii sunt convinşi de reuniunea Nordului Transilvaniei la România, iar populaţia maghiară este de părere că singura noastră salvare constă în a ne orienta spre stânga”. Şi acest lucru s-a văzut; încă 6 luni după eliberarea Transilvaniei de Nord, elementul maghiar care a aderat la partidele de stânga, în special comunist, dominând viaţa politică a acestei regiuni.

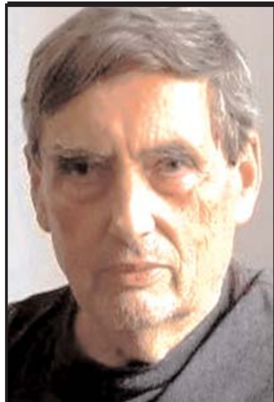
Transilvania de Nord a avut astfel o situaţie incertă din punct de vedere administrativ, după eliberarea acestui teritoriu de sub dominaţia horthistă. În tratatul de pace se prevedea: „Guvernele Aliate socotesc hotărârea Arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania ca nulă şi neavenită şi sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României sub condiţia confirmării prin Tratatul de Pace”. Prin Legea nr. 487 din 10 oct. 1944, autorităţile de la Bucureşti au creat Comisariatul pentru Administrarea Transilvaniei Eliberate, cu misiunea de a administra această parte a României. În funcţia de Înalt Comisar pentru Administrarea Transilvaniei eliberate, la propunerea lui Iuliu Maniu, a fost numit dr. Ionel Pop, fost secretar al Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Sediul acestui comisariat a existat mai mult la Bucureşti, nefiindu-i permisă stabilirea la Cluj.

Comuniştii maghiari şi români se repoziţionează, conform cu evoluţia evenimentelor politice şi militare. La data de 16 octombrie 1944 se înfiinţează Uniunea Populară Maghiară din România (MADOSZ). O săptămână mai târziu, la data de 21 octombrie 1944, se constituie la Cluj Frontul National Democratic (FND) din Ardealul de Nord, pe baza acordului dintre P.C. (Pal Veres, Lajos Iordaki, Sandor Jakab) şi PSD (Victor Pocol, A. Wolff, Francis Bruder), MADOSZ, Frontul Plugarilor şi alte câteva organizaţii mai mici. (10)

→

Istoria de lângă noi

Originea românilor (XXI)

Românii în Transilvania şi Moldova

Dan D. FARCAŞ

Istoriografia maghiară acordă şi azi o mare importanţă faptului că, înainte de 1200, nu există documente care să ateste prezenţa românilor în Transilvania (în afară de *Gesta Hungarorum,* neacceptat oficial), deşi sunt destul de multe, după aceea. Faptul a fost folosit ca argument pentru speculaţii cum că românii ar fi migrat masiv în acest areal, trecând Carpaţii, abia după această dată. Desigur, nu s-au găsit nici documente, nici motive pentru presupusa migraţie, deşi un asemenea eveniment n-ar fi putut scăpa neconsemnat.

Arheologic, se poate dovedi că Ardealul a fost locuit continuu. Adversarii continuităţii româneşti recunosc locuirile, dar spun că toate urmele sunt ale slavilor. Or, aceleaşi documente, de început de secol XIII, care vorbesc despre români, nu mai vorbesc de slavi în zonă. Realitatea cea mai plauzibilă este cea pe care am expus-o la sfârşitul unui articol anterior. În secolele VII-IX, la populaţia sedentară, majoritar română s-a adăugat un aport important de populaţie slavă. Elitele militare ale năvălitorilor, majoritar slavi, i-au organizat pe sedentarii de pe tot teritoriul actual al României, în formele specifice slave: cnezate, voievodate etc., cu o nobilime evident de limbă slavă. După anul 865, aceştia se închină hanilor bulgari, adoptând şi creştinismul ortodox de rit slavon, cu clerul subordonat patriarhului bulgar. Treptat, la nordul Dunării, populaţia română a asimilat elementele slave, inclusiv elitele. Dar în secolele IX-XII ei au trebuit să se supună altor nobilimi năvălitoare: pecenege, cumane, maghiare ori tătare.

Transilvania a fost cucerită de maghiari în etape, între anii 900 şi 1150. Pe parcursul secolului XII, în estul şi sud-estul Transilvaniei (zone mai puţin atrăgătoare climatic) regii Ungariei au aşezat secuii, ca păzitori ai graniţelor către Moldova, graniţe ameninţate permanent de popoarele migratoare. Deşi există diverse ipoteze privind originea secuilor, cel mai probabil ei au făcut parte din populaţiile venite în zonă împreună cu ungurii, vorbind un idiom al limbii maghiare.

În secolele XII şi XIII, în zonele din sud şi nord-est ale Transilvaniei au fost aduşi colonişti germani cunoscuţi sub numele de saşi (deşi în majoritate nu erau saxoni), care au fost organizaţi în structura *Siebenbürgen* (în germană: „cele şapte oraşe"). La începutul secolului XIII, regele Andrei al II-lea al Ungariei i-a chemat şi pe cavalerii teutoni, în Ţara Bârsei, pentru a proteja Transilvania de cumani; dar, după ce cavalerii şi-au extins puterea şi teritoriul, fără autorizaţie regală, ei vor fi expulzaţi în 1225. Din această perioadă, deşi toponimia aminteşte încă, peste tot, de fosta prezenţă a slavilor, aceştia nu mai sunt pomeniţi nicăieri, fiind deja asimilaţi (inclusiv nobilimea micilor formaţiuni politice ale sedentarilor, numite şi „ţări"), în principal de populaţia românească.

Un exemplu a fost *Ţara Maramureşului,* atestată documentar pentru prima oară cu acest nume în 1199, în perioada expansiunii ungare în Transilvania. Arheologia confirmă că locuitorii de aici au avut o prezenţă neîntreruptă, iar în acea epocă exista deja o populaţie românească în întreg Maramureşul, precum şi în regiunile vecine dinspre vest: Ung, Bereg şi Ugocea, întrucât regii Ungariei garantau localnicilor dreptul de a-şi alege singuri voievodul şi de a se judeca după „dreptul valah" (*ius valachicum*).

Importanţa acordată formaţiunilor româneşti este atestată şi de faptul că în secolele XIII şi XIV, Adunarea Generală a Transilvaniei cuprindea reprezentanţii a patru naţiuni: nobilii (unguri), saşii, secuii şi românii *(Universis nobilibus, Saxonibus, Syculis et Olachis în Partibus Transiluanis*). (1)

Situaţia s-a înrăutăţit în urma presiunilor papalităţii contra „schismaticilor" ortodocşi. În consecinţă, în anul 1279, regele ungur, la solicitarea Papei, a interzis ortodocşilor construirea bisericilor de zid pe teritoriul regatului, iar în 1366, regele Ungariei Ludovic I de Anjou a emis, la Turda, un decret prin care statutul nobiliar este condiţionat de apartenenţa la Biserica Catolică. În plus, orice proprietate funciară trebuia confirmată printr-un certificat regal de donaţie; or, în mod tradiţional, elita românească guverna în baza unui drept preponderent cutumiar şi nici nu mai putea obţine certificate regale dacă nu avea statut nobiliar. Deci, pur şi simplu deoarece aparţineau religiei ortodoxe şi nu celei catolice, românii nu au mai putut obţine demnităţi de stat, fiind şi treptat expropriaţi.

Drept rezultat, unele familii române din pătura conducătoare vor adopta religia catolică şi vor fi asimilate treptat (şi prin încuscriri) de nobilimea maghiară; altele vor decădea la statutul de simpli fruntaşi ai satelor. Un număr de nobili români vor alege să plece din Transilvania, refugiindu-se în locuri mai primitoare.

Un astfel de loc putea fi Moldova, unde exista aceeaşi structură de mici stătuleţe, cu populaţie sedentară română şi slavă şi cu o nobilime predominant slavă. Dimitrie Cantemir avea cunoştinţă despre trei formaţiuni politice din acest timp: Vrancea, Câmpulung (Moldovenesc) şi Tigheci. Scrierile străine ale vremii pomenesc aici de populaţii precum „Waladj", sau „Blaghâ", probabil grupuri etnice de vlahi sau români. (2) Un istoric persan vorbeşte de poporul „Ulagh" pe care mongolii/tătarii l-au supus înainte de a trece Carpaţii în 1241 în Ungaria; în 1250, printre cei care plătesc tribut tătarilor este menţionată şi populaţia „Blac". De asemenea, cronicile ruseşti vorbesc, între anii 1000 şi 1350 de „bolohoveni", o confederaţie de păstori şi războinici slavo-români care a existat în Podolia şi nordul Moldovei.

După 1150, zona dintre Nistru şi Carpaţi a fost ocupată de cumani, dar asupra ei a încercat să-şi extindă autoritatea şi principatul rus Halici, din nord, ţaratul bulgar din sud, şi regatul maghiar, din vest. Înfiinţarea episcopiei catolice de la Milcov e doar un exemplu pentru această ultimă tendinţă. Interesant este că instrucţiunile papale în acest sens prevedeau răspândirea catolicismului printre cumani şi „vecinii lor din Bordinia". Este o trimitere la aşa-numiţii „brodnici". Această populaţie este pomenită şi în cronici ruseşti ca participând în bătălia de la râul Kalka, de partea mongolilor, deci contra cumanilor, dar este menţionată şi în 1222, când regele maghiar Andrei al II-lea oferă Ţara Bârsei Cavalerilor Teutoni, delimitând teritoriul lor de ţara Brodnicilor. Papa confirmă acest statut în acelaşi an, dar, în documentul aprobat de Vatican, cuvântul „Brodnicorum", a fost înlocuit cu „Blacorum" (adică cu „vlahi" în limba latină). Brodnicii mai sunt menţionaţi şi în alte documente din aceeaşi perioadă, dar acest nume dispare câteva decenii mai târziu.

O altă formaţiune din zonă este cea a „berladnicilor" (ţinând de Bârlad?), despre care se scrie că „au încercat să creeze o ţară în apropierea Dunării" şi că se ocupau cu pescuitul, vânătoarea şi meşteşugurile, iar, alături de cumani, efectuau raiduri împotriva oraşelor din zonă. De pildă, în 1161, berladnicii au capturat portul Oles la vărsarea Niprului, provocând daune grave comercianţilor ruşi. În 1216, berladnicii sunt menţionaţi în slujba cneazului rus din Suzdal.

După invazia tătarilor, în 1241, teritoriul Moldovei rămâne sub controlul acestora timp de un secol. În mai multe bătălii, purtate în 1345 şi 1346, regatul Ungariei, folosind şi armate ale unor nobili români din Ardeal, îi înfrânge pe tătari şi îi obligă să se retragă dincolo de Nistru. Regele maghiar Ludovic I îl numeşte, probabil nu mult după această victorie, pe voievodul Dragoş din Maramureş drept markgraf-ul (marchizul) unui teritoriu tampon, în ţinutul cucerit. Noua „marcă" va fi numită Moldova, după numele râului în jurul căruia s-a organizat. Pe malul râului exista deja, pe atunci, oraşul Baia, care va deveni capitala lui Dragoş.

Localitatea, iniţial minieră, după cum îi spune şi numele (românesc), a fost populată de saşii transilvăneni care au trecut în Moldova înainte şi după marea invazie mongolă din 1241. O inscripţie latină din 1209 atestă întemeierea săsească a localităţii, care s-a numit, în latină, *Civitas Moldavie*. Numele râului este german (*Moldau,* însemnând în această limbă „râu de mori" şi este acelaşi cu numele german al râului Vltava care trece prin Praga).

Comunitatea săsească şi cea maghiară au posedat la Baia şi două biserici catolice (Biserica Sf. Petru şi Pavel şi Catedrala Catolică), astăzi prima fiind neidentificabilă topografic, iar a doua fiind în ruină.

Referinţe

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/ Universitas_ Valachorum

2. https://upload.wikimedia.org/ wikipedia/ commons/0/07/FormatiuniPoliticeRomanesti Secolele_IX_XIII.jpg

---

Conferinţa politică a FND pentru Ardealul de Nord a început la Cluj în 12 februarie 1945, cu care prilej s-a ales Comitetul Executiv, format din preşedinte (Teodor Vescan), copreşedinte (Lajos Jordaky), iar ca membri Tudor Bugnariu, Francisc Bruder, Ianos Demeter şi Miklos Goldberger. Frontul Naţional Democratic a creat o structură administrativă asemănătoare unui guvern, constituind organe de lucru precum: preşedinţie, administraţie şi sănătate, justiţie şi siguranţă, cultură, finanţe, economie precum şi muncă şi transporturi. Din punct de vedere etnic, ungurii, prin FND, au ocupat funcţii administrative importante, dominând viaţa politică a Ardealului de Nord, timp de 6 luni. (Va urma.)

Referinţe

1) Mor Petri, *Szilagy Varmegye Monographiaja,* 1901.

2) Alexandru Filipaşcu, *Enciclopedia familiilor nobile maramureşene de origine română*, Editura Eikon, 2015.

3) Ioan Cavaler de Puşcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române,* Editura Societăţii Culturale Dragoş Vodă, Cluj-Napoca, 2003.

4) Zaharia Boilă, *Amintiri despre Iuliu Maniu,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998.

5) Gh. Zaharia şi colab., *Rezistenţa antifascistă în partea de Nord a Transilvaniei,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974.

6) Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Prefectura Judeţului Cluj,* Dosar Nr. 4, 1940.

7) Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Prefectura Judeţului Cluj, Acte Confidenţiale,* Dosar Nr. 3, cota 274, 1941.

8) Vasile Puşcaş, *Iuliu Maniu văzut de românii-americani,* Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021.

9) Ilie Lazăr, *Amintiri,* Fundaţia Academia Civică, 2000.

10) V. Ţârău, *Un oraş în tranziţie, Anuarul Institutului Gh. Bariţiu,* tom XIV, pag. 225, 2006.

Gheorghe Asachi, cărturarul şi înfăptuirile sale

Eufrosina OTLĂCAN

În a doua jumătate a secolului al 18-lea şi începutul celui de al 19-lea, Imperiile Otoman şi Rus dominau politic şi cultural viaţa în Principatele Române. Tranziţia spre independenţă în Moldova avea nevoie de persoane cu o bună educaţie culturală şi tehnică. Gheorghe Asachi a fost cel care a avut competenţele necesare ţării sale, pe care le obţinuse prin largi şi profunde studii. El a avut iniţiativa de a crea şcoli şi instituţii culturale în limba română, dar şi întreprinderi industriale, absolut necesare.

Ne spune Nicolae Iorga că în acele vremuri nu mai era niciun român care să ştie câte ştia Gheorghe Asachi. În 1921, Eugen Lovinescu publica *Gheorghe Asachi – viaţa şi opera lui,* mai târziu, în 1962, apare cartea lui Nicolae C. Enescu, *Gheorghe Asachi, organizatorul şcolilor naţionale din Moldova,* apoi, cu titlul *Gheorghe Asachi [Viaţa şi Opera],* apare, în 1970, cartea lui George Sorescu. În 1992, Editura Academiei Române scoate cartea *Gheorghe Asachi – Studii.* Chiar în titlul unor comunicări se exprimă aprecierile: Asachi este numit „cărturar al Moldovei“ (Cristofor Simionescu), „iniţiatorul învăţământului tehnic din Moldova” (Cezar Buda), iar Marin Aiftincă îşi intitulează capitolul „Portretul luminist al lui Gheorghe Asachi”. Din acest capitol aflăm şi că Edgard Quinet, în 1856, la Paris, în scrierea sa, *Roumains des Principeautés,* spunea că Asachi a contribuit mai mult decât oricine altcineva la deschiderea căii renaşterii naţionalităţii române.

În *Istoria matematicii în România,* publicată în anul 1965, George Şt. Andonie scrie detaliat despre contribuţia lui Asachi la învăţământul matematic, elementar şi superior, la şcolile create, despre tipografia sa şi activitatea publicistică.

Gheorghe Asachi s-a născut la 1 martie 1788 la Herţa, pe atunci în Moldova, astăzi în Ucraina; a murit la 12 noiembrie 1869, la Iaşi. La 9 ani îşi începea studiile la un colegiu din Lemberg (atunci în Polonia, azi Lvov în Ucraina) urmând apoi la Universitatea din acest oraş facultatea de filosofie, cursuri în limbile polonă, germană şi latină; a studiat aici matematica, logica, ştiinţele naturale, fizica, metafizica şi etica. Şi-a încheiat studiile universitare în 1804, obţinând o diplomă pentru inginerie şi arhitectură. Despre aceste studii şi diplome a scris Asachi în a sa „Notiţă biografică” şi, chiar dacă nu au fost găsite acele atestate, mărturii ale veridicităţi celor declarate de el sunt planurile sale de construcţie a unei case într-un cartier din Lemberg, precum şi ale altora din Iaşi.

În 1805 Asachi merge la Viena, unde urmează cursuri de astronomie, audiază cursuri la politehnica de curând înfiinţată (1797). Aici, fără a-şi lua diploma de inginer, cunoaşte cursuri tipărite de matematică şi pedagogie. Aflăm că în 1808 Asachi pleacă la Roma, refuzând să se integreze în grupul de ingineri ruşi, atunci prezent în Moldova. În Italia studiază pictura, limba şi literatura italiană şi arheologia. Dar nu numai atât: stăpânind limbile greacă şi latină, i se permite să folosească arhiva bibliotecii Vaticanului. Lucru foarte important, căci el va descoperi aici manuscrisul *Istoriei Imperiului Otoman,* al lui Dimitrie Cantemir. În Italia, Asachi a scris apreciate poezii, pentru care a fost numit membru extraordinar al Societăţii Literare din Roma.

În 1812 se întoarce în Moldova, unde începe activitatea şi lupta sa pentru un învăţământ naţional românesc, prin *deschiderea în 1813 a primei şcoli de inginerie în limba română* (sublinierea lui Andonie), unde Asachi este numit profesor de matematici cu aplicaţii în geodezie şi arhitectură. De fapt, nu e o şcoală, ci un curs pe lângă Academia Domnească de limbă greacă. El era convins de forţa educaţiei pentru progresul social, de nevoia de instituţii pentru dezvoltarea culturii naţionale, că acestea trebuie conectate cu viaţa, cu problemele tehnice şi cu organizarea societăţii. De asemenea, el demonstra adaptabilitatea limbii române pentru un învăţământ superior care să accelereze asimilarea culturii europene şi să creeze valori noi.

În aceşti ani, după înfrângerea lui Napoleon, prin domnitorii fanarioţi, impuşi de Poarta Otomană, grecii deţineau toate funcţiile importante în Principate; ceea ce nu erau în stare să facă aceştia, necunoscând nici limba română şi nici latina pentru a descifra documentele existente, era stabilirea limitelor proprietăţilor funciare. Asachi a înţeles nevoia de geodezi, de ingineri educaţi în limba română, de aceea a cerut şi iniţiat crearea acelei şcoli de care aminteam mai sus.

Dar activitatea lui Gheorghe Asachi, care ştia, în afara limbii române, graiul său natal, limbile poloneză, germană, latină, franceză, engleză, cunoştea valori ale literaturii, filosofiei, istoriei, picturii, muzicii, avea cunoştinţe de matematică şi arheologie, este mult mai largă, de aceea el va îndeplini funcţii deosebite şi va avea înfăptuiri în diverse domenii. Asachi însuşi scria, într-un articol al său despre artele frumoase, că civilizaţia unei naţiuni a început să existe odată cu artele frumoase împreună cu ştiinţele, căci, aşa cum ştiinţa luminează mintea, artele frumoase liniştesc şi înnobilează inima, formează bunul gust, încurajează şi înveselesc viaţa oamenilor.

Asachi a lucrat ca arhivist de stat şi ca referent la Epitropia şcolilor; în aceste calităţi, îşi exprima convingerea că şcoala trebuie să asigure cunoaşterea disciplinelor fundamentale, implicându-se în educaţia civică, în răspândirea cunoştinţelor despre istoria trecutului neamului românesc. Când şcoala de inginerie nu a mai funcţionat (autorităţile afirmând că „sunt destui ingineri”), în perioada 1822-1827, Asachi a fost agentul diplomatic al Moldovei la Viena. Aici, folosindu-se de cunoştinţele sale de arhivist, a descoperit vechi documente moldovene, pe care, făcându-le cunoscute în ţară, va reuşi ca trei moşii deţinute de călugări greci să fie înapoiate domeniului public pentru dezvoltarea activităţilor şcolare.

Din 1828 până în 1832 a lucrat la Bucureşti în comisia pentru învăţământ a *Regulamentului Organic.* Acesta prevedea patru trepte pentru învăţământul public: şcolile *începătoare, umanioanele, învăţăturile complementare* şi *cursurile speciale;* etapele, în fapt, corespund ciclului primar, gimnaziului, liceului şi cursurilor universitare.

Reîntors la Iaşi, Asachi „îşi urmăreşte gândul de a reorganiza învăţământul public conform prevederilor Regulamentului Organic” (Andonie), urmând exemplul şcolii lui Gheorghe Lazăr de la Bucureşti. Îl convinge pe domnitorul Mihail Sturdza să aprobe înfiinţarea colegiului, care va fi deschis la 16 iunie 1835 sub numele de Academia Mihăileană, după numele domnitorului. Mulţi intelectuali s-au format la şcolile fondate de Asachi, pentru care acesta adusese şi profesori cu prestigiu de peste hotarele Moldovei. Surprinzătoare la vremea aceea este şi iniţiativa lui Asachi pentru introducerea orelor de înot pentru studenţi. (Oare mai sunt azi programe de sport pentru studenţi la institutele civile? În anii 1960–1975 erau asemenea programe la Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti, care cuprindeau şi ore de înot la Sala Floreasca.)

Să mai spunem că Asachi, numit în 1849 director al departamentului pentru cultură şi educaţie publică, a fost membru al comitetelor care au pregătit expoziţiile de la Londra din 1851 şi Paris din 1855.

Vorbind despre înfăptuirile lui Gheorghe Asachi, nu pot să nu menţionez cărţile de matematici al cărui autor este. Andonie le aminteşte în *Istoria matematicii în România: Elemente de aritmetică* (pentru începători), *Aritmetica,* tipărită în 1836 cu învoirea Epitropiei, *Geometria elementară* (tipărită), *Geometria practică, Arhitectura, Mecanica*; ultimele trei sunt manuscrise aflate la Biblioteca Academiei Române.

Pentru învăţământul matematic în limba română, ceea ce a făcut Asachi a fost deosebit de important. Pentru viaţa culturală a Moldovei şi mai mult înseamnă creaţia literară a lui Asachi, aşa cum ne spun cele 16 pagini pe care i le dedică *Istoria literaturii române* (Editura Minerva, 1982) a lui George Călinescu, pagini bogat ilustrate cu litografiile lui Alexandru Asachi (1820-1875); cele mai multe sunt scene din spectacolele realizate pe baza nuvelei *Petru Rareş* a scriitorului Gheorghe Asachi.

Gheorghe Asachi, cărturarul cu orizontul minţii larg deschis spre cultură, arte, ştiinţă, are multe realizări pentru care va avea recunoaşterea şi recunoştinţa moldovenilor, ale românilor în general. Înfăptuirile sale, după acel 1813 cu „şcoala sa de inginerie”, deja menţionată, se succed cu o frecvenţă uimitoare.

În 1828 înfiinţează un Gimnaziu la Iaşi. În 1829, devine fondatorul presei româneşti, punând bazele unei tipografii, unde va tipări revista *Albina românească.* Activitatea publicistică are succes şi este continuată de alte importante realizări care o vor susţine: Editura Institutul Albinei, unde s-au tradus şi tipărit cărţi şi litografii; pentru aceasta a construit o fabrică proprie de hârtie, organizând şi modalităţile de procurare a materiei prime necesare.

În 1830, împreună cu Mihail Zotta şi Iacob Chihaie au înfiinţat „Cercul de citire al medicilor din Iaşi”, iar în 1834, „Societatea de Medicină şi Istorie Naturală”, primul organism ştiinţific din Moldova. Apoi, în 1832 a fondat un liceu cu două secţii: una pentru fii de boieri, cealaltă pentru elevii „stipendiaţi”, care primeau burse, în 1834 a creat primul institut de educaţie a fetelor; la inaugurare, Asachi a vorbit despre rolul femeilor în societate, importanţa educaţiei lor pentru a fi bune soţii, mame, gospodine.

Înţelegând dezideratele minorităţilor naţionale, Asachi a fondat şcoli elementare pentru comunitatea de armeni şi pentru cea de evrei şi o secţie la Institutul Albinei pentru a tipări cărţi pentru armeni.

În 1835, la iniţiativa lui Asachi, s-a deschis Conservatorul filarmonic-dramatic din Iaşi. În 1838 a făcut prima încercare de a crea un institut de mecanică, cu secţiile de agricultură şi mecanică.

În 1855 a publicat o hartă geografică a Moldovei.

Prietenia lui Gheorghe Asachi cu domnitorul Mihail Sturdza va fi cea care îl va situa de partea antiunioniştilor. Este şi unul dintre motivele pentru care el se va dedica de-acum doar activităţii de scriitor.

Totuşi, mai târziu îl va admira pe Alexandru Ioan Cuza, căruia îi va aduce „urări” în poezia *Odă lui Dumnezeu* (Wikipedia, după George Sorescu, *op.cit.*):

Strânge Ţările Unite printr-un nod nemuritor,
Cum origine au una, fie a lor şi fericire;
Toţi românii să închege de fraţi numai un popor,
Că puterea stă-n Unire!

A urmat recunoştinţa care i se va acorda acestui mare cărturar. În 1868 lui i-a fost decernat premiul naţional pentru „importante servicii aduse ţării din 1813 până în 1862”. În 1870 s-a ridicat la Iaşi statuia în faţa şcolii pe care o fondase. Astăzi, Universitatea Tehnică din Iaşi îi poartă numele.

În final, aş observa că în acele vremuri vechi-străvechi, de prin al 17-lea veac şi până la mijlocul celui de al 20-lea, români cu minţile deschise şi dragoste de ţară mergeau în Occident şi aduceau acasă acele învăţături de care naţiunea avea nevoie; nu veneau cu ordine, cu directive obligatorii de pe la foruri apusene. Istoria ne-ar mai putea învăţa multe şi folositoare, totul este să o luăm în seamă.

(În imagine, monumentul lui Gh. Asachi, Iaşi.)

In memoriam

Olga Mavrocordat Sturdza,
personalitate a primei jumătăţi a secolului XX

Filofteia PALLY

Născută la data de 27 septembrie 1884, în satul Popeşti din judeţul Iaşi, prinţesa Olga Mavrocordat a fost fiica prinţului Alexandru Mavrocordat şi a Luciei Cantacuzino-Paşcanu (1). Nu a fost singurul copil al familiei, care i-a mai avut pe Maria, căsătorită cu ambasadorul grec Argyropoulos, şi George, decedat prematur, într-un accident de călărie.

Anul 1900 reprezintă un moment dramatic pentru familie, părinţii ei divorţând, situaţie în care ea alege să rămână la moşie, alături de mamă. În arhivele statului din Iaşi, nu există, însă, informaţii oficiale, referitoare la perioada copilăriei, nefiind găsit încă certificatul ei de naştere, ci doar documente de călătorie, care atestă că, în anii 1900 şi 1902, a făcut călătorii în Europa, împreună cu tatăl şi fraţii ei. (2)

Alexandru Mavrocordat, născut la Atena, fiu al prinţului George Mavrocordat şi al Mariei Schina, a dobândit o avere impresionantă, cuprinzând, printre altele, moşia de la Miroslava (palatul de aici fiind un veritabil tezaur de arhitectură, dar şi un univers păstrător de piese de artă şi valori bibliofile), acesta alegând să trăiască, după divorţ, aici.

Ajungând la acest subiect, se cuvine a face un succint istoric al Palatului Sturdza de la Miroslava.

Construit la începutul secolului al XIX-lea, de către familia boierului moldovean Vasile Beldiman, acesta este situat în satul Miroslava, la o distanţă de 4 km de municipiul Iaşi şi este inclus pe Lista monumentelor istorice din judeţul Iaşi, din anul 2015, la numărul 1447, cu denumirea *Casa Sturdza*, având codul LMI IS-II-m-B-04204.

În incinta lui, a fost deschis şi a funcţionat trei ani, începând cu 24 octombrie 1831, Institutul de Educaţie pentru Fiii de Nobili, printre care s-a aflat şi Mihail Kogălniceanu care, după absolvire, împreună cu toţi colegii absolvenţi şi profesorii, au plecat la Paris, pentru a-şi continua acolo studiile.

După decesul tatălui, Olga Sturdza (1884-1971), moştenitoarea palatului, a înfiinţat aici, în februarie 1917, *Orfelinatul Principesa Olga M. Sturdza*, iar, după 1 septembrie 1919, tot aici s-a deschis *Şcoala superioară de agricultură de la Miroslava*, înzestrată cu peste 200 ha teren arabil.

Dedicată idealurilor sale nobile, în anul 1946, principesa Olga Sturdza va dona statului palatul, 200 ha teren agricol, parcurile şi toate dependinţele, acestea devenind proprietatea Şcolii agricole, transformată, ulterior, în 1974, în *Şcoala superioară de agricultură*, iar, din 1991, în *Grupul Şcolar Agricol „Mihail Kogălniceanu”*.

Revenind la informaţiile biografice ale Olgăi Mavrocordat Sturdza, precizăm că, după decesul tatălui (la Paris, în martie 1907, în locuinţa pe care o avea pe strada Pierre Charon), a dobândit o moştenire semnificativă, în valoare de circa 3 milioane de lei, cuprinzând şi palatul de la Miroslava, a cărui valoare se ridica, la acea perioadă, la 150.000 de lei.

Pierderea tatălui va fi urmată de o altă tragedie, trei luni mai târziu, în 22 iunie, fratele ei, George, murind într-un accident de călărie, ea rămânând, împreună cu sora, Maria, şi mama lor, moştenitoarele acestei averi (3).

În anul 1908, a devenit soţia prinţului Mihail Sturdza (1876-1941), nepotul domnului Moldovei (vodă Mihail Sturdza, 1795-1884), care se născuse la Dieppe, în Franţa, unde bunicul său, Vodă Sturdza, stăpânea un castel. Aici a trăit cea mai mare parte a vieţii, atât până la căsătoria sa cu Olga, cât şi după aceea. Desigur, Mihail Sturdza deţinea şi în ţară numeroase moşii, pe care le vizita destul de des, graţie, în principal, pasiunii sale vânătoreşti.

Prinţesa Olga Sturdza Mavrocordat a studiat pictura şi sculptura la Berlin, Dresda şi Paris, mai întâi, ca elevă a sculptorului Debois şi, apoi, ca ucenică a celebrului Auguste Rodin.

Personalitatea ei artistică, dublată de o solidă cultură, l-a impresionat şi pe Constantin Argetoianu care, cunoscând-o, înainte de căsătorie, la Viena, o descrie ca fiind „o fată frumoasă, viguroasă şi arătoasă, cu doi ochi negri care sfredeleau, emancipată (călătorea singură, lucru neobişnuit!) şi inteligentă. Plină de farmec şi cetită.” (4)

Debutul ei în artă – expoziţia organizată la Salonul de la Paris – a coincis cu anul căsătoriei, ceea ce i-a consolidat şi mai mult dragostea faţă de artă, de care nu se va mai despărţi, deschizând ateliere personale, întâi la Dieppe, apoi la Iaşi, în Copou, unde lucra, cu dalta şi ciocanul, busturi şi statui de marmură.

Talentul său îşi va ilustra valoarea prin numeroase lucrări, dintre care, amintim: *Sărutul* şi *Sburătorul* de la Vila Sonet, *Mihail Codreanu*, sau cenotaful lui Alexandru Mavrocordat (5), cea mai importantă fiind cea dedicată Marii Uniri. Aceasta reprezenta o compoziţie complexă, impresionantă, care a fost dăruită oraşului Iaşi, ca simbol al „maternităţii naţionale”, dar şi al orfanilor de război care-şi caută mama, o realitate pe care a cunoscut-o bine. Din păcate, statuia (6) (într-un document din 1912, se arată că valoarea complexului statuar era de 2 milioane de lei, darul artistei pentru oraş!) va fi distrusă de sovietici, o copie a acesteia putând fi văzută în Analele Liceului „Vasile Conta”,Târgu-Neamţ, Istorie, 1/2019.

Preluată după modelul original, o copie a acestui grup statuar există, astăzi, în faţa Facultăţii de Medicină din Iaşi (7).

Din perspectiva implicării principesei în viaţa socială, remarcăm trei domenii de activitate: arta, mişcarea feministă şi dedicarea în activitatea pentru ocrotirea orfanilor de război.

Mişcarea feministă era la început în Moldova şi o aflăm implicată pe Olga M. Sturdza, la 1910, printre sprijinitoarele unui organ de presă al femeilor, *un pas mărunt, dar spre înainte* (8). Încă din 1914, se va asocia Adelei Xenopol şi grupului de doamne moldovene, semnând petiţia către corpurile legiuitoare ale României, în numele Ligii Femeilor Române de la Iaşi. Prin aceasta, grupul cerea dreptul la vot pentru femei, cel puţin pentru „comunale”, petiţie care a fost înaintată de către deputatul de Iaşi, Ion Alexandru Brătescu-Voineşti (9).

În vara anului 1917, sprijinit de senatorul Paul Bujor, grupul de femei moldovene, între care şi Olga Sturdza, a cerut Senatului drepturi integrale pentru femei.

În 1917, s-au desfăşurat mai multe activităţi pentru drepturile femeilor, conduse de Alexandrina Cantacuzino, Ecaterina Gr. Cantacuzino, Elisa Brătianu şi Olga Sturdza (10).

Deşi Olga Sturdza a fost mereu o promotoare a mişcării feministe, preocuparea ei principală s-a axat asupra ocrotirii orfanilor de război (11).

În 1916, când România a intrat în război, a sprijinit primele subscripţii publice pentru „frontul de acasă” (12), iar în septembrie 1916, din iniţiativa ei şi sub patronajul reginei (13), s-a înfiinţat primul cămin pentru orfanii de război de la Iaşi. „Nu există chemare mai sfântă pentru noi şi mai mişcătoare decât glasul morţilor căzuţi pentru patrie. Acestei porunci a mormintelor dăm ascultare când ne devotăm copiilor rămaşi.” (14) Este necesar, însă, să precizăm că ideea ocrotirii orfanilor de război a exprimat-o iniţial Aurelia Pipoş, la Piatra Neamţ (15). În avangarda acestor iniţiative s-a aflat Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, care a pregătit un sistem de susţinere a Crucii Roşii, începându-şi activitatea în Bucureşti, la Iaşi activând o filială puternică.

Căderea Bucureştiului a făcut necesară coordonarea acestei activităţi din teritoriul liber, de la Iaşi, la 9 noiembrie 1916, Anastasia Gr. Philipescu acordând „depline puteri” doamnei Olga M. Sturdza. În decembrie 1916, preşedinta societăţii la nivel naţional, Anastasia Filipescu, trimite la Iaşi suma de 21.300 lei, aflaţi în păstrarea BNR (16).

Sub conducerea Olgăi Sturdza, Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor din România a devenit puternică în Moldova, după cucerirea Bucureştiului, ea deţinând funcţia de preşedintă la nivel naţional şi sprijinind acţiunile reginei Maria şi ale doamnelor venite din Muntenia, precum şi ale marilor ierarhi, în scopul întrajutorării copiilor refugiaţi şi pe invalizi, în acest sens, în mănăstirile Neamţului şi în oraşele Moldovei, deschizând centre de primire care s-au extins, după război, la nivelul întregii ţări (17).

În vechiul palat de la Miroslava, în februarie 1917, principesa a înfiinţat o şcoală pentru orfanii de război, care a devenit model pentru Societatea de Ocrotire a Orfanilor din Război (18). Despre primul orfelinat din Iaşi, aflăm şi din ziarul *Mişcarea* (19) care menţionează că, pe moşia Olgăi Sturdza de la Păiuşeşti, s-au primit 131 de copii, întreţinuţi de prinţesă (20).

La 5 mai 1917, secţia orfanilor de război din cadrul SONFR iese de sub autoritatea acesteia şi trece sub Societatea Ocrotirea Orfanilor de Război, condusă de la Iaşi (21), fapt ce a generat numeroase proteste la Bucureşti.

Pentru istoria naţională, Olga Mavrocordat Sturdza simbolizează, în egală măsură, o feministă activă şi o ocrotitoare a orfanilor, Iaşiul datorându-i înfiinţarea primului orfelinat, în 1917, administrat de SONFR, cu sprijinul Băncii Naţionale şi al unor ministere (22).

Înfiinţată în 1917, Societatea pentru „Ocrotirea orfanilor de război” (SOOR) a adăpostit şi instruit 340.000 de orfani în toată ţara, până la 20 martie 1935, când au devenit majori ultimii orfani, aceasta funcţionând sub patronajul Reginei Maria, avându-l ca preşedinte de onoare pe Mitropolitul Pimen, preşedintă activă fiind principesa Olga Sturdza. Comitetul de acţiune al societăţii îi mai cuprindea pe Cecilia col. Liciu (casieră), Ana Severin (secretară) şi mai mulţi membri: Nicolae Titulescu, Gh. Mârzescu, Elena gen. Perticari, Aristia Dissescu, Ella Negruzzi ş.a. Conform art. 3 din Statut, scopul societăţii era *de a se îngriji de adăpostirea, întreţinerea şi educaţia fizică şi morală a orfanilor de război.*

Vorbind despre SOOR, Prinţesa Olga Sturdza spunea: „Misiunea Societăţii nu are numai rostul îndeplinirii unei mari datorii naţionale faţă de morţii glorioşi ai războiului întregirii neamului, ea trebuie să formeze oameni în adevăratul sens al cuvântului – oameni întregi, iubitori de ţară, sănătoşi şi care îşi găsesc fericirea în îndeplinirea datoriei” (23).

Au fost înfiinţate, în toată ţara, 117 aşezăminte, în care au fost îngrijiţi 18.376 de orfani de război, fiind acordate ajutoare în bani, burse şi tutelă unui număr de peste 180.000 de orfani (24).

→

In memoriam

În 1918, s-a desfăşurat prima adunare a SOOR, în cadrul căreia Olga Sturdza, preşedinta asociaţiei, a prezentat constituirea de filiale la Bucureşti, Craiova şi Chişinău, înfiinţarea şi întreţinerea a 14 orfelinate în Moldova, asistenţa la domiciliu a 23.250 de orfani, cu hrană, îmbrăcăminte, lemne, bani (25). „Societatea O.O.R. a înfiinţat, din punct de vedere naţional, cea dintâi organizaţie de asistenţă, contopind într-o acţiune comună elemente din toate provinciile alipite, împreună cu vechiul regat" (26), a spus principesa Olga Sturdza la această adunare.

Doi ani mai târziu, la 27 şi 28 ianuarie 1920, la Bucureşti, în sala Teatrului Naţional, la congresul SOOR, cu participarea Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, a Mitropolitului Primat Miron Cristea (preşedinte de onoare al societăţii), Nicolae Iorga, preşedintele Camerei Deputaţilor, a reprezentantelor societăţii din Ardeal (Maria Baiulescu, de la Braşov, Catinca Bârsan, de la Sibiu) ş.a., principesa Olga Sturdza a raportat 57 de orfelinate ale societăţii, pe regiuni: Iaşi (25), Bucureşti (21), Craiova (2), Chişinău (3), Cernăuţi (2), Sibiu (4) (27), iar altele erau în proces de organizare. Olga Sturdza prezenta dezvoltarea acestei instituţii, amintind şi de congresele societăţii din 15-16 mai 1921, de la Cluj, din 25-26 iunie 1922, de la Iaşi, de organizarea de noi orfelinate şi în alte regiuni: Cernăuţi (6), Constanţa (3), Timişoara (3), Cluj (4) (28).

În 1923, SOOR întreţinea 96 de orfelinate şi 9 sanatorii şi spitale, grădiniţe şi şcoli – de agricultură, de meserii, normale, industriale pentru fete – pentru educaţia orfanilor (29).

Până în 1934, SOOR a funcţionat fără întrerupere, în toate filialele din ţară, raportul principesei Olga Sturdza vorbind despre iniţiativele şi realizările societăţii, într-un amplu raport de final de activitate.

Prin Legea Invalizilor, Orfanilor şi Văduvelor, din 26 iulie 1934, SOOR şi alte asemenea asociaţii particulare au fost trecute în administrarea „Oficiului Naţional al Invalizilor, Orfanilor şi Văduvelor de Război" (30).

Decesul soţului său, Mihai Sturdza, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, precum şi distrugerea castelului de către germani au determinat-o pe Olga Sturdza să se mute în locuinţa din Capitală, dar, după confiscarea acesteia, a fost nevoită să se mute într-o căsuţă cu două camere, din rău-famatul cartier Crucea de Piatră.

A urmat arestarea sa, în 1953, împreună cu nora sa, Ileana Manu-Sturdza, şi nepotul Mihai Dimitrie, sub învinuirea că au vândut material lemnos de pe o fostă proprietate. Destinul ei ilustrează, încă odată, că istoria noastră îşi devorează constant marile personalităţi, oricare ar fi domeniul social în care acestea s-au implicat cu devotament...

A fost deţinută un an, în penitenciarele Mislea şi Jilava (31).

În 1957, ajutată de cumnatul ei din Grecia, i s-a permis să plece în Franţa, unde a locuit la proprietatea Sainte Marguerite de lângă Dieppe, cu băiatul ei, Gheorghe, până la 10 iulie 1971, când, în vârstă de 87 de ani, a decedat (32).

Numele ei, cea atât de iubită şi considerată, alături de Regina Maria, ca ,,mamă a răniţilor", a rămas, din păcate, şi astăzi în penumbra istoriei. Artistă, feministă, doamnă altruistă, cea care a dăruit tot, neprimind, în schimb, decât penitenţă şi uitare, merită să fie recunoscută, în sfârşit, de către istoria contemporană a României.

Olgăi Mavrocordat Sturdza, asemenea multor femei de excepţie ale ţării, i se cuvin neuitarea şi recunoştinţa noastră. Povestea vieţii ei se identifică cu toate simbolurile de nobleţe: solidaritate, mângâierea suferinţei, recunoştinţă, devotament faţă de neam şi credinţă, ataşament faţă de suferinţa umană. Este povestea impresionantă şi tristă a unei coborâtoare din două ilustre familii boiereşti din Moldova, cu rădăcini domneşti, a unei apropiate şi devotate colaboratoare a Reginei Maria, în eforturile întăririi „frontului de acasă" din timpul Primului Război Mondial, care s-a dedicat neobosit misiunii de îngrijire

a orfanilor de război, până când cursul istoriei i-a răpus rostul şi idealurile ei naţionale.

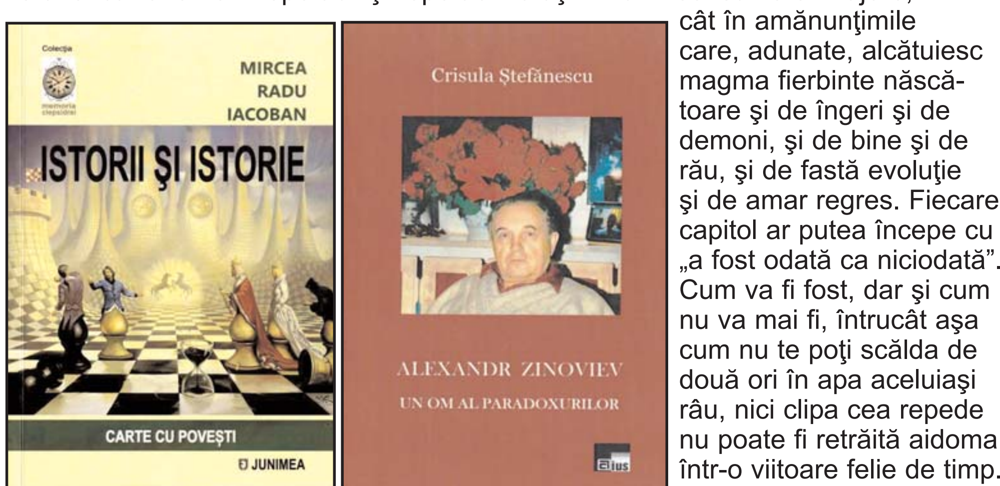
Note

1. Laura Guţanu, *Olga Sturdza – principesa intelectuală în slujba comunităţii,* în Mihai Dim. Sturdza. *Omagiu la 80 de ani*, Iaşi, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014, p. 93.
2. Rodica Eugenia-Anghel, *Olga Sturdza – contribuţii privind viaţa şi activitatea, în Arhivele Moldovei,* 1994-1995, 1-2, p. 72.
3. *Ibidem*, pp. 72, 73.
4. Constantin Argetoianu, *Memorii pentru cei de mâine: Amintiri din vremea celor de ieri*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991-1998.
5. Şt. Susai, *Miroslava. Memoria timpului. Mărturii de la începutul secolului XX*, Ed. Tipo Moldova, Iaşi, 2005, p. 163.
6. Rodica Eugenia-Anghel, *op.cit.*, p. 73.
7. Laura Guţanu, *op. cit.*, p. 97.
8. Laura Guţanu, *op. cit.*, p. 110.
9. *Viitorul româncelor*, an III, nr. 4, aprilie 1914, pp. 49-50, prezentată în antologia Ştefaniei Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte, 1838-1929,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 164. Adela Xenopol semnează ca directoare a revistei, iar Olga Sturdza ca proprietară, la fel ca Ella Meissner şi Maria Gavrilescu.
10. Ştefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc, Antologie de texte 1838-1929*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002, pp. 34-36.
11. La Congresul Uniunii Femeilor Române din 1924, Olga Sturdza are o cuvântare deosebită, în care evidenţiază rolul femeii în războiul de întregire naţională şi faptul că merită drepturi integrale.
12. A. Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial,* Ed. Polirom, Iaşi, 2017, pp. 92-93. La primele subscripţii, după începerea războiului, apar 80 de nume de donatori, printre ei şi Olga Sturdza, cu suma de 1.000 de lei, la fel ca Alexandrina Balş sau soţii Grigore Sturdza.
13. Regina Maria era impresionată de „gurile înfometate care aşteptau să fie salvate de la foamete, prin efortul carităţii publice" (Regina Maria a României, *Capitole târzii din viaţa mea. Memorii redescoperite*, editor Diana Mandache, Ed. Alfa, Bucureşti, 2004, p. 126).
14. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război. Consiliul Central Iaşi, *Dare de seamă asupra încheierii activităţii Societăţii „Ocrotirea Orfanilor din Război", prezentată Majestăţii Sale, Regina Maria, de către Olga Sturdza*, Iaşi, 1936, p. 60.
15. A. Ciupală, *op. cit.*, p. 97.
16. DANIC, fond SOFNR, A/II, dos 282, citat în studiul Mariei Ioniţă, *Din activitatea SONFR în timpul Primului Război Mondial*, în www.Muzeulnaţional journal.ro.Fişiere.
17. A. Ciupală, *op. cit.*, p. 169
18. *Pentru neam şi ţară. Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (1916-1924),* Oradea, f.a., p. 158.
19. *Mişcarea,* an IX, nr. 141, 24 iunie 1917, p. 1.
20. A. Ciupală, *op. cit.*, pp. 104-105.
21. Cătălin Botoşineanu et al., *Societatea „Ocrotirea Orfanilor din Război" şi rolul prinţesei Olga Sturdza. Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza din Iaşi. Istorie*, 2018, 64: 517-538.
22. Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în timpul Primului Război Mondial*, Edit. Polirom, Iaşi, 2017, p. 97.
23. Societatea pentru „Ocrotirea orfanilor de război", *Dare de seamă asupra încheierei activităţii Societăţii „Ocrotirea Orfanilor din Război": prezentată Majestăţii Sale Regina Maria de către Principesa Olga M. Sturdza, preşedinta generală a Soc. O.O.R.,* Edit. Lumea, Iaşi, 1935, p. 52.
24. *Ibidem,* p. 2.
25. *Ibidem,* p. 13
26. *Ibidem,* p. 18.
27. *Ibidem,* p. 28.
28. *Ibidem,* p. 46.
29. *Ibidem,* pp. 51, 53.
30. *Ibidem,* p. 82.
31. Ecaterina Ivănescu, Mărgărita Vlad, *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române: Iaşi 1910-2010*, Ed. PIM, Iaşi, p. 45.
32. Daniel Dieaconu, *Olga Mavrocordat Sturdza,* în *Analele Liceului „Vasile Conta",* Piatra Neamţ, Istorie, 1/2919, pp. 9-10.

Semn(al) de carte

Mircea Radu Iacoban, *Istorii şi istorie. Carte cu poveşti,* Editura Junimea, Iaşi, 2022

Această carte cu poveşti triste, vesele, nemaipomenite sau oarecari, aşternute pe hârtie de un inocent într-ale domeniului, vrea să fie dedicată istoriei ca fenomen irepetabil şi repetabil totuşi – nu în sensurile ei majore, cât în amănunţimile care, adunate, alcătuiesc magma fierbinte născătoare şi de îngeri şi de demoni, şi de bine şi de rău, şi de fastă evoluţie şi de amar regres. Fiecare capitol ar putea începe cu „a fost odată ca niciodată". Cum va fi fost, dar şi cum nu va mai fi, întrucât aşa cum nu te poţi scălda de două ori în apa aceluiaşi râu, nici clipa cea repede nu poate fi retrăită aidoma într-o viitoare felie de timp. (…) Cer îngăduinţa, punând în filă şi o adiere de literatură, şi un strop de gazetărie, să mai scot istoria din manuale şi tratate, spre a o aduce mai aproape de interesul cititorului obişnuit prin propunerea şi altor interpretări, aducerea unor informaţii de proaspătă... vechime din documente puţin sau deloc cercetate, călătorirea prin trasee rar sau chiar niciodată parcurse. Cum spunea McCullogh, „Nu i se întâmplă nimic rău istoriei chiar dacă este transformată într-o poveste pe care cineva ar vrea s-o citească". (Autorul, la începutul cărţii)

Crisula Ştefănescu, *Alexandr Zinoviev. Un om al paradoxurilor. Amintiri şi interviuri,* Editura Aius, Craiova, 2022

Alexandr Zinoviev avusese ca nimeni altul curajul să dezvăluie realitatea comunismului, absurditatea unei lumi care ar fi părut utopică, inimaginabilă, dacă nu ar fi fost o realitate.

Ceea ce Alexandr Zinoviev reproşa lumii occidentale, deşi o considera ca fiind cea mai reuşită civilizaţie în istoria omenirii, era faptul, paradoxal în sine, că este prea eficientă şi produce prea mult.

Orice discuţie cu Alexandr era o provocare. Îi plăcea să facă afirmaţii paradoxale, şocante pentru o gândire obişnuită cu clişee ideologice. Era greu să-l prinzi în tipare comune, pentru că nu era construit după asemenea tipare. Nu era nici comunist, nici anticomunist, deşi a fost considerat şi una şi alta, ci om de ştiinţă, un cercetător. A spus-o atât în interviurile, cât şi în cărţile sale. (Autoarea, pe coperta cărţii)

Podul de reviste

De vorbă cu Iuliana Gorea-Costin, mesager şi promotor al valorilor naţionale

Raia ROGAC

Raia ROGAC: *Mă simt onorată să realizez această convorbire de suflet, pentru că aşa aş vrea să fie. Nu întotdeauna aceste preocupări s-au regăsit în sfera celor de serviciu, dar ele au devenit o permanenţă în inima şi fiinţa dumneavoastră, altfel spus, acestea sunt un crez pentru întreaga viaţă. „Plec zilnic la câştig în minele de aur ale graiului meu", spunea Grigore Vieru, câştigându-şi dragostea eternă a întregului popor român de pe ambele maluri ale Prutului. La fel de idolatrizat a fost şi este şi Nicolae Dabija care, atins de necruţătorul Covid, în luna martie trecut şi-a luat zborul către stele în Dreapta lui Dumnezeu pentru a se întâlni cu marii scriitori dintr-o singură literatură română. Mulţumesc pentru trio-colecţia* Din Basarabia Poeme alese*, semnate de Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi şi Nicolae Dabija, cărţi apărute cu sprijinul Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România şi care, cel puţin câte două-trei exemplare, ar trebui să fie în fiecare bibliotecă din Ţară, fie publică, fie şcolară. De la aceşti trei mari titani să pornim discuţia. Ce aţi mai reuşit să faceţi întru cinstirea memoriei lor? Eu am ferma convingere că bustul lui Nicolae Dabija trebuie să completeze Aleea Clasicilor din Grădina Publică „Ştefan cel Mare şi Sfânt" din Chişinău…*

Iuliana Gorea-Costin: Cu nişte ani în urmă, am urmat chemarea: „Treceţi, Prutul!", convinsă fiind că e nevoie de un impuls permanent în susţinerea circuitului valorilor româneşti, că avem nevoie de o împărtăşire şi de însuşirea tezaurului complet la care au săpat părinţii noştri spirituali şi că, în special, statul Republica Moldova nu poate exista fără o susţinere din exterior, iar Bucureştiul a fost şi rămâne principalul nostru susţinător. Am fost şi rămân un avocat asumat al românilor basarabeni şi pentru toţi cetăţenii Republicii Moldova în dialog cu factorii decizionali, politici, la emisiuni tv şi radio, la conferinţe, diverse evenimente şi dezbateri. În acest context, am organizat şi nenumărate acţiuni culturale, în ideea şi intenţia de a ne satisface necesitatea de estetic, dar şi de a ne elibera subconştientul sau îmbogăţi conştientul naţional. Între aceste acţiuni se înscriu: spectacolele jubiliare ale compozitorului Eugen Doga (*În oglinda clipelor, Toamna romantică, 80 de primăveri*), desfăşurate la Ateneul Român şi Parcul „Titan" din Bucureşti; spectacolele *Lumină din lumină, In memoriam Grigore Vieru* şi *Născuţi în Limba română,* cu artişti de pe ambele maluri ale Prutului, care au avut loc în Sala Palatului din Bucureşti; editarea şi lansarea volumelor *În oglinda clipelor, Eterna,* a culegerii de poezii distribuite spectatorilor din Sala Palatului, *Grigore Vieru. Lumină din Lumină,* a antologiei *Limba română este Patria mea;* lansări de cărţi şi CD-uri la Muzeul „George Enescu", Fundaţia Europeană „Nicolae Titulescu", Institutul Cultural Român, Teatrul „Excelsior", Discursuri susţinute în cadrul seratelor *Eminescu – jurnalistul*, luări de atitudini în *Cronica Timpului;* medalioane regizorale la Muzeul Ţăranului Român şi cinematograful „Patria" din Bucureşti, proiecţia filmelor *La izvoarele sărbătorii Zilei Limbii Române, Clopotul reînvierii, La izvoare* – medalioane regizorale ale cineastului Victor Bucătaru, decada filmelor regizorului Emil Loteanu; expoziţii de arte plastice în saloanele „Constantin Brâncuşi" şi „Art Mark" (*Ipostaze, Fata şi Tata, Basarabia mea*) ş.a.; coordonarea şi colaborarea la şi pentru unele emisiuni tematice, difuzate de TVR Internaţional şi TVR Moldova; organizarea împreună cu Uniunea Ziariştilor Profesionişti a Forumului ziariştilor de pretutindeni *Hai acasă* şi a simpozionului şi Concursului *Limba română este Patria mea*, a *Centenarul Uniunii Ziariştilor Profesionişti;* lansarea şi sprijinirea proiectelor *Caravana de carte, Podul de carte*, prin care mai multe loturi importante de carte românească au ajuns în şcolile din stânga Prutului, inclusiv în zona transnistreană şi regiunea Cernăuţi; sprijinirea Festivalului anual *Zilele Basarabiei* la Bucureşti; proiectul *De la Podul de Flori la Podul de Spirit,* în cadrul căruia printr-un amplu program am organizat la Biblioteca Naţională a României o expoziţie de hărţi, ce reprezintă evoluţia spaţiului românesc de-a lungul timpului; tot în aceeaşi zi, 27 martie 2014, a fost expusă şi apoi donată o impresionantă colecţie de carte, editată cu grafie latină după 1989, în Republica Moldova; Festivalul *Vin din Basarabia*, desfăşurat în Centrul Vechi din Bucureşti; expoziţia *Fabricat în Republica Moldova*, Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti; iniţierea şi coordonarea proiectului *Creştini în Europa*, cu participarea artiştilor români consacraţi din întreg spaţiul românesc, desfăşurat la Chişinău, Bălţi, Cahul, Cimişlia, Orhei şi Cernăuţi; iniţierea, organizarea şi coordonarea proiectului *Identitate Culturală, Patrimoniu European,* tot cu participarea artiştilor români din întreg spaţiul românesc, desfăşurat la Ungheni, Comrat, Bălţi, Cahul, Chişinău şi în Sala

Palatului din Bucureşti; avanpremiera Festivalului *Cu drag de Mărţişor,* cu participarea Ansamblului Academic „Joc", desfăşurat la Teatrul Naţional „Ion Luca Caragiale" din Bucureşti; manifestarea *Dialogurile dragostei*, organizat în parteneriat cu Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi" pentru românii de pretutindeni, pentru membrii corpului diplomatic acreditat la Bucureşti, prin care s-a marcat Ziua Culturii Naţionale în Aula „Cantacuzino", Muzeul Naţional "George Enescu" şi în Sala Bizantină a Palatului „Béhague", sediul Ambasadei României la Paris (acţiune care a unit diaspora României şi Republicii Moldova); avanpremiera Festivalului *Chişinău şi Bucureşti – două inimi româneşti,* organizat în parteneriat cu Institutul Cultural Român, susţinut de Orchestra Filarmonicii Naţionale „Serghei Lunchevici" şi ansamblul de dansuri sportive „Codreanca" în Piaţa „George Enescu" din Bucureşti; sprijin pentru Gala premiilor TVR Moldova, desfăşurată la Teatrul Naţional „Mihai Eminescu" din Chişinău; schimburi culturale între Teatrul „Nottara" din Bucureşti şi „Ginta Latină" din Chişinău; prelegerile *Altfel despre Moldova din stânga Prutului,* prezentarea filmului *Golgota Basarabiei* în regia lui Ion Chistruga şi Alina Ciutac şi a filmului *Masacrul inocenţilor* în regia lui Victor Bucătaru, Seratele *Eminescu – jurnalistul, Cronica Timpului;* lansarea colecţiei Eugen Doga, *Eterna, muzică pe ritmuri universale,* vol.1, de Ziua Culturii Naţionale în Sala Mare a Institutului Cultural Român; organizarea spectacolului *De Dragobete, de Dragoste, de Dor,* pe muzica compozitorului Eugen Doga, lansarea colecţiei *Eterna, ritmuri universale*, vol.1 (11 CD-uri), susţinut de Orchestra de Cameră, prim-dirijor Cristian Florea, la Sala cu Orgă din Chişinău; donaţie de carte pentru completarea bibliotecilor şcolare din regiunea de Est (transnistreană) a Republicii Moldova şi din Comrat; editarea volumelor *Poeme alese. Din Basarabia. Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija,* la Editura UZP, lansate la Bookfest-2019; editarea volumului *Sunt iarbă* de Grigore Vieru, Editura EIKON; lansarea împreună cu TVR Internaţional şi TVR Moldova a Campaniei *Cartea care ne uneşte, din Basarabia cu drag*, prin care fondurile de carte ale Bibliotecii Metropolitane şi Central Universitare din Bucureşti „Carol I" au fost completate cu un impresionant număr de cărţi donate de autori şi edituri din Republica Moldova; organizarea pentru profesori şi părinţi din Republica Moldova a Conferinţei *Copilul tău este un geniu*, susţinută de profesorul Florin Colceag, susţinerea proiectului „Dulce Românie, ţara mea de dor", ce include filmarea celor mai pitoreşti şi mai impresionante locuri din România; colaborarea cu ONG-uri bucureştene/româneşti în scopul susţinerii elevilor şi şcolilor cu predare în limba română, concursul radiofonic republican *Ars Adolescentina*, iniţierea Bursei „Ioan Alexandru" pentru elevii din regiunea transnistreană, donaţii de televizoare pentru şcoli şi biblioteci din stânga Prutului, oferite cu generozitate de Societatea „Jacques Mariten" din Bucureşti ş.a.; pregătirea pentru tipar a volumului Eugen Doga *Mergând după soare,* ce conţine reflecţiile compozitorului atestate în presa română; un şir de acţiuni în parteneriat cu Academia Română, Patriarhia Română, Biblioteca Naţională a României şi a Republicii Moldova, a Institutului Cultural Român, Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi" pentru românii de pretutindeni şi Centrul Cultural „Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuţi, Forul Democrat al Românilor din Republica Moldova, Ministerele Culturii, Uniunile de Creaţie din cele două state româneşti, SR TVR şi Compania TeleRadio Moldova, Primăria Municipiului Bucureşti, Primăria Municipiului Chişinău şi primăriile de sector din Bucureşti, în scopul încurajării/organizării/dezvoltării schimburilor culturale şi menţinerii unui circuit continuu al valorilor româneşti pe ambele maluri ale Prutului.

Recent am finalizat prima ediţie a proiectului *România mea – România noastră*, şcoala noului lider, sprijin în continuare desfăşurarea proiectului *Români pentru români,* iniţiat de Asociaţia „Tighina", preşedinte dr. Alexei Paluţă, în parteneriat cu Mitropolia Basarabiei şi Partidul Unităţii Naţionale, preşedinte Octavian Ţâcu ş.a. şi am coordonat sub egida Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România organizarea dezbaterii publice *23 august 1939 între trecut şi actualitate*, în cadrul căreia istorici de la Chişinău şi Bucureşti, Georgia şi Ucraina au prezentat comunicări. În cadrul dezbaterii a fost lansat şi volumului lui Oleg Panfilov, istoric din Georgia, *Istorii antisovietice.*

E firesc ca o stradă din Chişinău să poarte numele regretatului poet Nicolae Dabija, iar bustul său să completeze Aleea Clasicilor din Chişinău, alături de confraţii săi întru ale crezului şi scrisului. Deocamdată am avut onoarea să-mi pun semnătura, spre eternă amintire, pe marca *In memoriam*, elaborată la Suceava.

R.R.: *Da, aţi făcut o impresionantă trecere în revistă a unor activităţi de anvergură, activităţi menite să ne reunească în cuget şi simţire pe cei care am fost cu sila despărţiţi de atâta vreme… Aş vrea, totuşi, în continuare să vă referiţi la cele mai semnificative evenimente, care v-au impresionat şi v-au impulsionat întru continuitate…*

I.G.-C.: Toate acţiunile menţionate au avut drept scop diminuarea spaţiilor albe în relaţia dintre români, dar dacă e să le menţionez pe cele mai semnificative, ar fi primul spectacol al compozitorului Eugen Doga, *În oglinda clipelor,* la Ateneul Român, care a însemnat, de fapt, deschiderea spre explorarea întregului spaţiu românesc (de atunci, maestrul este invitat permanent în diverse oraşe din dreapta Prutului cu spectacole de autor), spectacolele *In memoriam Grigore Vieru, Lumină din Lumină. Taina care mă apară,* desfăşurate sub egida Patriarhiei Române, cu prezenţa în Sala Palatului a Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, şi *Născuţi în limba română,* care s-a desfăşurat cu o sală plină cu peste 5000 de spectatori, care retrăiau împreună cu noi, cei din Basarabia lui Grigore Vieru, emoţia regăsirii de neam şi conştiinţă.

→

Podul de reviste

Au mai fost: prima ediţie a Zilei Limbii Române la Bucureşti, în cadrul căreia am organizat pentru prima oară şi expoziţia de costume populare din toate regiunile României, prima ediţie a Festivalului *Chişinău şi Bucureşti – două inimi româneşti,* cu ansamblul de dansuri sportive „Codreanca" valsând în Piaţa „George Enescu" arhiplină, sau prima ediţie a Festivalului *Cu drag de Mărţişor* la Teatrul Naţional „Ion Luca Caragiale" şi Ansamblul Naţional Academic „Joc", aşteptând să se ridice cortina. Cu toate eforturile regretatului Ion Caramitru, directorul teatrului, o pană de curent a ţinut în aşteptare spectatorii ce inundaseră Sala Mare, între care şi ambasadorul SUA, vreo 40 de minute. Când, în sfârşit, s-a ridicat cortina, mulţumindu-le spectatorilor că au rămas solidar să aştepte, mi-am permis să remarc: *Să rămână pentru totdeauna ridicată cortina dintre noi şi noi!*

R.R.: *Pe lângă manifestările culturale, inclusiv concursuri, cu public larg, pe care le organizaţi, uneori le şi moderaţi, la Chişinău sau Bucureşti, şi nu numai, mai nou, deseori, am întâlnit în reviste şi ziare de pe ambele maluri ale Prutului eseuri, cronici, crochiuri despre personalităţi marcante, semnate de Iuliana Gorea-Costin. E o datorie de suflet, o pasiune mai veche de a fi şi în serviciul „peniţei"?*

I.G.-C.: Am scris dintotdeauna mai mult sau mai puţin, dar întotdeauna sub un imbold interior. Doi ani în urmă am avut onoarea să fiu aleasă membru al Comitetului Director al UZP, ocazie cu care mi s-a solicitat un autoportret. Am scris atunci: „Rod al iubirii părinţilor mei şi al timpurilor în care m-am născut, am devenit ceea ce sunt graţie circumstanţelor cu care m-am confruntat, consecinţelor acţiunilor, a zbuciumului interior – toate sintetizate în importante lecţii de viaţă. În funcţie de realităţi, am ales sau acceptat să fiu acolo unde credeam că aş putea fi mai utilă oamenilor. Conştientă că împărtăşirea gândurilor, a convingerilor are un rol determinant în trezirea şi desăvârşirea fiinţei umane, am scris şi publicat doar ceea în ce credeam cu adevărat. Manifest o stare de recunoştinţă pentru toate experienţele şi tot ce am simţit şi trăit." În calitate de membru al Comitetului Director al UZP, am solicitat ca pe site-ul Uniunii să apară o rubrică permanentă, întitulată „Basarabia în actualitate", prin care aducem spre analiza opiniei publice articole ce reflectau realităţile românilor basarabeni, care continuă să rămână ostatici ai intereselor marilor puteri.

R.R.: *Pandemia v-a pus anumite piedici? V-aţi adaptat la munca online?*

I.G.-C.: Cred că perioada pandemiei a fost o perioadă de reflecţii şi mai profunde asupra condiţiei umane, a rostului trecerii omului pe pământ. Am continuat activităţile, uneori cu şi mai mare sete de viaţă, prezenţă fizică, online la conferinţe, seminare, dezbateri, şedinţe…

Unul din proiectele iniţiate în această perioadă a vizat evidenţierea şi promovarea pe canalele Trinitas TV a personalităţilor din diverse domenii de activitate umană (cultură, educaţie, medicină, administraţie, afaceri) originari din Basarabia, care investesc şi au investit în România. Povestea lor de succes, materializarea dorului de Ţara-mamă, determinarea cu care au depăşit obstacolele, curajul cu care au acţionat pot fi interpretate drept un elogiu adus înaintaşilor, făuritorilor Marii Uniri, în condiţiile în care pandemia a restricţionat desfăşurarea altor acţiuni pe care le organizam tradiţional în luna martie, marcând ziua în care Sfatul Ţării din Basarabia a adoptat istorica hotărâre de unire cu Ţara.

R.R.: *Aţi avut şi colaci de salvare?*

I.G.-C.: Da, dintotdeauna: Credinţa, lecţiile istoriei, morala umană şi creştină – elemente definitorii ale fiinţei umane.

R.R.: *Oare omenirea îşi va însuşi, va ţine cont de această lecţie tristă, care încă durează şi care a răpit milioane de vieţi nevinovate?!*

I.G.-C.: Se pare că atât omenirea, cât şi fiecare individ în parte suntem forţaţi să ne definim menirea, să ne înţelegem rostul, să ne verificăm puterea de a renaşte… în Spirit.

R.R.: *Fără să vreau, v-am asaltat cu seria de întrebări despre catastrofa pe care o suportă planeta noastră, dar să trecem la întrebări de suflet, care ne menţin starea de bine. Vă invidiez că aţi fost la Marea Serbare de la Putna, nu ştiu cum va fi descrisă de contemporani, îmi amintesc de avântul tânărului Eminescu şi a colegilor săi în organizarea primei ediţii, cu 150 de ani în urmă…*

I.G.-C.: Serbarea de la Putna este un semnal important pe care l-au lansat Patriarhia Română, nemijlocit Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Academia Română şi preşedintele ei, Ioan-Aurel Pop, iar determinarea tinerilor, care au reaprins nu doar simbolic candela sfântă de la mormântul marelui Domnitor – Străjer al Creştinătăţii, Ştefan cel Mare şi Sfânt, supranumit „Atletul lui Hristos" de către Papa Sixtus al IV-lea, ne induce încrederea că românii de pretutindeni sunt aproape de sfârşitul rătăcirii prin pustiul Conştiinţei Naţionale. (Moise şi-a purtat poporul prin pustiu – pustiul sufletului – până a dispărut ultimul sindrom

de robie.) „Unitatea românilor din viitor se sprijină pe conştiinţa unităţii românilor din trecut", defineşte „fundamentele prin care fiecare generaţie îşi aduce contribuţia sa la continuarea idealului unităţii românilor de pretutindeni. Ele consună cu principiul unităţii culturale ca bază a unităţii naţionale, care a fost expus în 1871"… „Nicio piedică nu ne mai stă în calea scopului nostru decât doar propria noastră neglijenţă şi nevoinţă." Având conştiinţa că „acolo unde este inima tinerilor, acolo este viitorul", adresăm o chemare către tinerii din generaţia noastră: „Să fim naţionali, cu faţa spre universal! Să fim verticali, păstrând acelaşi ideal! Să fim uniţi ca români şi aşa ne vom împlini menirea! Aşa să ne ajute Dumnezeu." Am citat din Declaraţia Congresului Studenţesc Aniversar din 16 august 2021.

R.R.: *Tot atunci, la Dumbrăveni, v-aţi întâlnit cu academicianul Mihai Cimpoi? Cu ce prilej?*

I.G.-C.: La Dumbrăveni, judeţul Suceava, a fost inaugurat Centrul Cultural „Eugen Simion" şi s-a desfăşurat Festivalul literar „Mihai Eminescu", ediţia a IV-a. Acolo am avut bucuria să descopăr că primarul Ioan Pavel şi secretarul Mihai Chiriac au deosebita calitate nu doar de a sfinţi locul, ci şi de a aduna şi cinsti personalităţi din tot spaţiul românesc. La intrarea în curtea Centrului Cultural, surprinzător, străjuiesc busturile lui Eugen Simion, Mihail Kogălniceanu şi… Mihai Cimpoi. Îndemnat să facem o fotografie cu bustul, academicianul Mihai Cimpoi, în stilul caracteristic, mi-a destăinuit: „Cei de la Centru, spun că nu prea seamănă cu mine, aşa că nu-mi rămâne decât să seamăn eu cu el (bustul)".

R.R.: *Ce ar trebui să înţeleagă tinerele generaţii şi să poarte mai departe din lecţiile de istorie desfăşurate pe viu?*

I.G.-C.: Ne-au răspuns tinerii participanţi la „Serbarea de la Putna-2021. Continuitatea unui ideal", marcând 150 de ani de la Prima Sărbătoare a Românilor de Pretutindeni, organizată de Mihai Eminescu, pentru a defini idealul de unitate a tuturor românilor. Nu putem sluji umanitatea fără a ne sluji naţiunea din care facem parte, aceste dimensiuni nu se opun, ci se interpătrund.

R.R.: *Sub tricolorul renaşterii naţionale, aţi fondat la Chişinău primul liceu „Mircea Eliade", scriitor pentru care, în vremurile de asuprire, puteai face puşcărie dacă securitatea descoperea măcar o parte din cele 80 de lucrări ale remarcabilului cărturar.*

I.G.-C.: De la deschiderea Liceului academic român-englez „Mircea Eliade" din Chişinău, mi-am propus instruirea şi educarea unei elite naţionale, lipsite de complexe şi prejudecăţi, tineri conştienţi de originea şi identitatea lor, capabili să se afirme acasă şi în lume. Cu eforturi comune, profesori, părinţi şi liceeni am reuşit, iar exemplul personalităţii lui Mircea Eliade, patronul spiritual al liceului, autorul afirmaţiei „Frumos în noi e faptul căutării" şi al chemării de a efectua drumul spre sine, ne-a inspirat în multe. Astăzi absolvenţii noştri pot fi întâlniţi în diverse ţări din lume (vedeţi harta localizării lor), în funcţii şi la locuri de muncă dintre cele mai prestigioase. Mă bucur pentru succesele lor. Revin periodic la acest liceu, care rămâne şi peste ani unul din cele mai performante din Moldova de răsărit. La 1 septembrie 2021 am mers la Gimnaziul „Nicolae Costin" din Chişinău, unde a fost dezvelit basorelieful lui Nicolae Costin. La eveniment au participat personalităţi notorii din spaţiul basarabean: Eugen Doga, Alexandru Arseni, Octavian Ţâcu, Nicolae Jelescu, Viorel Burlacu, Diana Guba, Valentina Volontir, Ludmila Boţan, Mariana Seu, Nicolae Mocanu, echipa TVR Moldova, sculptorul Valeriu Doicov, Ilinca Zaporojan, reprezentanta elevilor din gimnaziu şi subsemnata. Placa a fost sfinţită de un sobor de preoţi de la Mitropolia Basarabiei şi Biserica „Sfânta Teodora de la Sihla" în frunte cu protoiereul Ioan Ciuntu. Am oferit cu această ocazie în dar Gimnaziului: seturi de cărţi şi agende, un televizor performant, colecţia de hărţi, reprezentând evoluţia spaţiului geografic românesc de-a lungul timpului şi ghiozdane, inscripţionate cu citatul „Unirea Românimii e visul meu de fier" de Mihai Eminescu.

Vorbitorii, directoarea Gimnaziului, Silvia Guzun, istoricii Alexandru Arseni, Octavian Ţâcu şi compozitorul Eugen Doga, au menţionat că Nicolae Costin avea calităţile unui profesor de excepţie, ale unui Om Politic cu înaltă conştiinţă de Neam şi Ţară. Am subliniat cu această ocazie că Nicolae Costin îşi propunea să lucreze cu materialul uman existent, fără a exclude pe cineva, nu era „mândru", nu manifesta înfumurare, ci demnitate! Mare diferenţă între „mândrie" – mare păcat în credinţa noastră creştină, şi demnitate, considerată har divin. Am chemat asistenţa să-şi amintească de energiile creatoare manifestate de generaţia de înaintaşi în frunte cu Nicolae Costin şi să le exerseze în aceleaşi scopuri măreţe şi cu aceeaşi intensitate.

Discursul meu a fost unul succint, rostit din calitatea de prietenă de idei, soţie şi martoră a acelor timpuri. Doresc să amintesc că Nicolae Costin a fost profesorul universitar care semăna Lumina prin Cuvânt, atât în aulele universitare, cât şi la mitingurile de renaştere naţională. Tribunul Nicolae Costin acţiona strategic prin faptă şi cuvânt, contribuind la ceea ce avea să însemne dreptatea noastră divină, săvârşirea care avea să înceapă cu recucerirea drepturilor noastre fireşti de a vorbi şi învăţa în limba maternă – română, de a scrie în grafie latină, de a ne cunoaşte istoria, de a ne alinia împreună cu întreaga naţiune sub flamura Tricolorului, de a ne pătrunde de chemarea imnului *Deşteaptă-te, române…* Aceste cuceriri ale drepturilor noastre, ale celor născuţi în Răsăritul Românesc, au însemnat înainte de toate sacrificiul şi suferinţa generaţiilor şi generaţiilor de străjeri la poarta Ţării. Declaraţia de Independenţă – Actul de Constituire al Statului Republica Moldova, al cărui semnatar a fost şi Nicolae Costin, a consemnat voinţa noastră de ieşire din imperiul sovietic şi un pas spre ReUnirea cu Ţara-mamă, România. Un permanent cercetător al rostului „înşiruirii epocilor pe aţă", cu o uimitoare capacitate de analiză a istoriei, Nicolae Costin înţelegea şi susţinea că doar o naţiune unită şi o Ţară reîntregită poate rezista în faţa intemperiilor timpului, poate ocupa cu demnitate un loc destoinic la masa popoarelor lumii, determinându-şi prezentul şi viitorul. Testamentar, Nicolae Costin afirma: „Visul nostru de secole – reîntregirea teritorială şi naţională – trebuie îndeplinit! Nu există altă cale. Cred că ne va ajuta Dumnezeu!" Nicolae Costin credea că din neamul nostru se vor ridica alte generaţii de tineri capabili să înlocuiască golul lăsat de trecerea la Ceruri a generaţiilor de înaintaşi, adevăraţi patrioţi, conştiinţe luminate, care şi-au sacrificat viaţa pentru binele semenilor, pentru idealul naţional de reîntregire. Misiunea de a continua ne revine nouă – purtătorilor de memorie, nouă care i-am cunoscut şi i-am apreciat. Doar îndeplinirea acestui ideal, lăsat testamentar de înaintaşii noştri, este răspunsul adecvat la jertfa lor. Aşa să ne ajute Dumnezeu!

→

Podul de reviste

Nicolae Costin avea extraordinara capacitate de a impune respect chiar şi adversarilor sau opo-nenţilor săi politici. Constatăm acest lucru şi după înălţarea la ceruri a sufletului său. Se va reveni asupra basoreliefului, pentru a-l aduce cât mai aproape de chipul său real.

R.R.: *Cu doar o lună înainte de împlinirea a 89 de ani a plecat la cele veşnice prietena mea Iulia Scutaru-Cristea din Bucureşti, originară şi refugiată de două ori din Albota Cahulului. A fost nu doar prietena mea, ci a Basarabiei în întregime, visul ei cel mare a fost Mare Reîntregire. Acum îşi doarme somnul de veci în Cimitirul Bellu Luteran. După absolvirea Universităţii din Bucureşti a început ca reporter frenetic, după propriile mărturisiri într-un amplu interviu (am realizat mai multe interviuri cu ea), până a trecut definitiv la jurnalismul cultural, pe care l-a practicat până la pensionare şi după aceea. A avut două locuri de muncă stabile:* Veac Nou *şi* Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate. *A colaborat la multe alte publicaţii:* Viaţa Românească, Secolul 20, Flacăra, Cinema, Femeia, Caietele Studioului Nicolae Iorga, Cuvântul Românesc, Pro Basarabia şi Bucovina, *a publicat şi la* Literatura şi Arta, Glasul Naţiunii, Destin Românesc. *În aproape jumătate de secol a scris mii de articole de toate genurile, a tradus romane, memorii, proză scurtă, a prefaţat (inclusiv două cărţi ale mele) şi a lansat cărţi, a vernisat expoziţii. Merită să amintesc că împreună cu fiul Nicolae al lui Pan Halippa, în 1990, au fost primii membri fondatori ai organizaţiei „Pro Basarabia şi Bucovina" din Bucureşti, primele şedinţe ale căreia s-au desfăşurat chiar în locuinţa primului. Sunt împăcată sufleteşte şi mândră, cum ar fi spus însăşi Iulia Scutaru-Cristea, că am reuşit să-i organizez o vizită la Albota, însoţită de nepoata Alina şi strănepoata Olguţa. A avut parte de câteva surprize mari: am descoperit o doamnă Ana Rotaru, care i-a cunoscut părinţii, iar în casa părintească era centrul medical. Ca să vezi, tatăl ei a fost medic în judeţul Cahul! O surpriză a avut şi scriitoarea Lidia Constantinescu, originară din Cimişlia, când, după 1990, însoţind-o împreună cu Claudia Partole şi Galina Precup, la prima vizită, a regăsit în fosta casă părintească o librărie. A doua călătorie i-am organizat-o Iuliei Scutaru-Cristea la Galaţi, unde a învăţat la Şcoala Eparhială de Fete şi a trăit o vreme cu părinţii, după refugiul din 1944, fiind şi de data aceasta însoţită de nepoata Alina Ciurez. Împreună cu dr. în filologie Ştefan Cristea, mai întâi coleg de facultate, apoi partener de viaţă de mai bine de şase decenii, om de o competenţă profesională şi bunătate excepţionale, au adunat ca albinele la stup, carte cu carte, o mare şi diversificată bibliotecă personală. Alina, împreună cu soţul şi copiii, locuieşte în Canada. S-a dorit din partea Iuliei Scutaru-Cristea, acum şi din partea Alinei, ca această bibliotecă să ajungă în una sau mai multe biblioteci din Basarabia – aţi putea cumva să sprijiniţi această dorinţă? Mă gândesc că nici aceste personalităţi nu pot fi lăsate într-un con de umbră şi uitare. A fost o unionistă inveterată şi a murit la zi însemnată – la 24 ianuarie, de Ziua Unirii Principatelor. Cu câteva clipe înainte de trecerea marelui hotar al nemuririi, Iulia Scutaru-Cristea a încercat şi a reuşit să-şi amintească marşul Basarabiei, versurile şi melodia. Dovada o anexez mai jos. Am fost întotdeauna impresionată de memoria profundă de enciclopedist a regretatei jurnaliste, traducătoare, publiciste, redactor de marcă Iulia Scutaru Cristea.*

Marşul Basarabiei

Azi noapte la Prut, războiul a-nceput,
Românii trec dincolo iară,
Să ia înapoi prin arme şi scut,
Moşia pierdută-asta vară.
Refren: Mergem în câmpia Basarabilor,
Plină de grâne, plină de dor.
Şi-n Bucovina cu mănăstiri şi brazi,
Mergem la luptă, dragi, bravi camarazi.
Azi Prutul uneşte pe fraţii Români,
Şi Nistrul al nostru e iară,
Iar Bugu-i hotar, între noi şi păgâni,
Din Tisa la Bug vrem hotare.
Refren: ...
Trăiască Românul şi Patria sa
Ca-n vremuri de odinioară,
Nimic nu vom da, pe veci vom jura,
Credinţă în Rege şi Ţară.

I.G.-C.: E trist şi mult prea dureros să constatăm câte jertfe pentru idealurile noastre aşteaptă recunoaştere şi înveşnicire. M-au impresionat versurile din *Marşul Basarabiei*, prezenţa chemării…

Voi căuta să le punem pe ritmuri muzicale adecvate. Václav Havel, ex-preşedintele Republicii Cehe, se pare, diferenţia idealurile de iluzii astfel: pentru idealuri trebuie să lupţi, iar iluziile sunt aruncate celor mulţi ca să facă ce vor cu ele.

R.R.: *Şi, penultima întrebare: în ciuda faptului că unioniştii, spre regret (unii meritau din plin), nu s-au regăsit în componenţa noului parlament de la Chişinău, credeţi că într-un viitor mai apropiat sau mai depărtat Basarabia, dar şi Bucovina, se va reuni cu Patria-mamă România?*

I.G.-C.: Dintotdeauna pe platforma unionistă, am participat în scrutinul pentru alegerile parlamentare din 11 iulie pe listele Partidului Unităţii Naţionale şi mă bucur că reprezentanţii acestui partid au dus o campanie corectă şi cinstită, n-au minţit, n-au acţionat machiavelic, manipulând ipocrit electoratul, nu şi-au fixat drept scop voturi cu orice preţ, au acţionat cu gândul la viitorul tuturor românilor. Îi felicit pentru acest prinos, pentru că adevăratele biruinţe sunt cele care schimbă mentalităţi. Totodată, nu pot să nu-mi exprim îngrijorarea pentru valul de ură şi îndemnurile la răzbunare pe care au urcat unii pentru a ajunge la putere. E cazul să ne întrebăm mai mult retoric: cu astfel de energii se poate construi ceva? Am evoluat sau involuat pe parcursul de la „Limbă română! Alfabet latin! Noi suntem români!" la „Hoţii! Unde e miliardul furat?" Îndemnul la răzbunare şi mândrie e laitmotivul ce trebuie să domine cel de-al doilea stat românesc? În pofida acestor lucruri, cu toată puterea inimii, cred că Actul de Dreptate pentru neamul nostru se va săvârşi! Întreaga lume este în schimbare! Păcat că se încetineşte prea mult şi se încurajează „jocul de-a ţara"… Nobleţea spiritelor şi conştiinţele înalte, minţile luminate care şi-au consacrat viaţa pentru reîntregire şi unitatea naţională, exemplul lor ne învăţă că nu compromisurile pentru câştiguri uşoare, ci demnitatea şi onestitatea sunt condiţii fireşti ale Dumnezeirii din fiecare. Partidul Unităţii Naţionale va continua cu şi mai mare forţă să semene Adevărul, convinşi fiind că „nu poate exista o politică veritabilă fără consecvenţă, adevăr şi moralitate!", după cum afirma Corneliu Coposu.

R.R.: *În cadrul emisiunii „Obiectiv Comun" de la TVR Moldova de Ziua Limbii Române, aţi vorbit de începutul luptei pentru revenirea Acasă a acesteia, pentru revenirea la patrimoniul cultural şi identitar. Un rol important îl aveau şi noile instituţii de învăţământ. În acea perioadă, activam la Radio Moldova, duceam lipsă acută de vorbitori, oamenii se temeau de „microfon". Treptat, această frică a dispărut, mai ales la tinerii studioşi. Îmi amintesc cum ne îmbrăţişam de bucurie cu altă colegă de la Radio, Tamara Dorogan, când auzeam cât de frumos vorbesc limba română elevii în transportul comun, în stradă, evident în primul rând, la ore… Dar şi părinţii îşi doreau ca odraslele lor să cunoască o limbă română literară, să-şi îmbogăţească vocabularul. Tot în acea perioadă, odată, lângă Biblioteca Naţională, câţiva muncitori executau lucrări de sudare. Un tătic, cu un copil de vreo patru-cinci ani de mână, foarte curios, îl tot întreba ce fac aceştia. Tot zăbovind cu răspunsul, el s-a apropiat de mine, eu fiind în trecere pe-acolo, să mă întrebe cum să-i spună micuţului corect în limba română despre această lucrare, cunoscând doar termenii în limba rusă… I-am spus că sunt nişte sudori care sudează o spargere… Tatăl i-a spus copilului şi am citit pe faţa lor o mare satisfacţie, au evitat o capcană… Cu mare părere de rău constat că acel avânt şi elan al tuturor de a vorbi o limbă corectă română s-a diminuat. Un rol nefast îl au, deseori, şi multe posturi de radio şi tv comerciale, unde purtătorii de opinie nu se jenează să afişeze pentru publicul larg expresii greşite, calchieri din limba rusă, alteori chiar substituiri de cuvinte în limba rusă, mai nou şi în limba engleză, uneori din necunoaştere, alteori din dorinţa de a amuza… Chiar zilele acestea, am auzit, şi nu o dată, căci e vorba de o secvenţă de publicitate, la o emisiune de mare audienţă, cum prezentatoarea le-a spus participanţilor: tare greu ne „zavodim"…*

Deci, lupta trebuie continuată, pentru curăţirea limbii române, vorbirea şi scrierea în haină ei literară.

I.G.-C.: Da, cu regret mai asistăm la astfel de cazuri, ca de altfel şi la încercări de a ne ademeni în labirinturi politice referitor la denumirea corectă a limbii noastre materne – româna.

Recent, cineva revoltat indica şi spre site-ul actualului guvern al Republicii Moldova în care cetăţenii erau felicitaţi cu prilejul sărbătorii limbii noastre, fără a indica şi care este ea. O fi fiind şi aceasta o manevră politică, doar că deloc nouă. Amintesc că poetul Grigore Vieru afirma: „Demnitatea-i pâinea învierii". Să dea Dumnezeu să reînviem cu toţii!

R.R.: *Vă mulţumesc mult pentru interviu.*

(Urmare de la pag. 31)

Marii dirijori din trecut ştiau foarte bine că, pentru a ajunge la muzică, nu trebuie neapărat să o faci prin numărul mare de compozitori pe care îi poţi dirija sau prin numărul imens de limbaje şi stiluri muzicale pe care le-ai inclus în programele tale de concert. Toţi marii dirijori, precum Furtwangler, Celibidache, Ferrara, de Sabata, Bruno Walter, Karajan, Toscanini, Szell, Monteaux, Munch, Mengelberg, Mitropolus sau Kemplerer, printre mulţi alţii, au avut tendinţa, spre sfârşitul vieţii lor, de a reduce volumul de repertoriu pe care îl dirijau.

Motivul a fost acela că ei ştiau, din experienţa lor de viaţă, că, pentru a ajunge la o înţelegere a muzicii, nu este o chestiune de cantitate, ci de calitatea ascultării profunde şi de însuşirea interioară a tuturor esenţelor sale, a topografiei structural-tensionale şi afective, pentru a o locui în profunzime, cu o conştientizare din ce în ce mai bogată a spaţiului muzical şi a semnificaţiei sale în lumea afectivă a conştiinţei.

Pentru a atinge cele mai înalte niveluri ale dirijatului şi ale muzicii este necesar să cultivăm o stare de conştiinţă în deschidere, capabilă să lucreze în introspecţie, cu răbdare şi rigoare, cu o ascultare sensibilă, care să ne permită să subordonăm totul structurii, fără a interveni sau a o contrazice, pentru a ne purifica experienţa şi trăirea semnificaţiei fiecărui element dinamic ce compune o piesă.

Muzica este o cale foarte paradoxală a unei aparent misterioase nebunii şi a unei logici perfecte a naturii cosmice care coexistă în simultaneitate; ea este, de asemenea, un instinct şi un calcul care decurge din funcţia sa şi curge într-un mod foarte diferit în interioritatea personală singulară şi irepetabilă a fiecărui ascultător.

Muzica este independentă, este un organism viu, iar autonomia sa creează structuri care nu pot fi niciodată reduse la reţete mecanizate sau la matriţe conceptuale şi formale, aplicabile tuturor şi tuturor lucrurilor, şi care încearcă să conţină, prin terminologii, natura sa complexă.

Prin urmare, muzica este arta cea mai adevărată şi cea mai experienţială, este arta de a simţi ceea ce suntem şi de a-i emoţiona pe ceilalţi, şi este arta metafizică prin excelenţă.

Aşa cum spunea pe bună dreptate Schopenhauer, „muzica nu este ceva care se adaugă la lume: muzica este o lume în sine", iar conştiinţa, în deschiderea totală faţă de sunet, este uşa către locul său secret din interioritatea fiinţei.

Umorul în nuvelele lui Rebreanu

Elis RÂPEANU

În literatura română, Liviu Rebreanu este considerat prozatorul obiectiv prin excelenţă. Contemporanii săi au fost surprinşi de notaţia sa exactă, lipsită de lirism. Coşbuc considera primele sale volume de nuvele ca „literatură aspră, brutală, în care viaţa colcăie şi te chinuieşte ca o realitate crudă”. Confraţii şi critica literară se refereau mai ales la romane; prin 1926, datorită lui Camil Petrescu, circula părerea că „Rebreanu are talent numai de la trei sute de pagini în sus”. Astfel, printr-o simplă butadă, nuvelele sale ieşeau din câmpul demersului critic, deşi acestea au pregătit marile romane. Tocmai în aceste nuvele, insuficient apreciate, Rebreanu îşi dovedeşte măiestria de a adapta expresia la idee, de a adecva stilul la provenienţa şi la vorbirea obişnuită a personajelor. Cu toate că nuvelele sunt considerate ca nişte exerciţii pregătitoare ale marilor construcţii epice, ele conţin ceea ce romanele au scuturat din încărcătura lor şi anume, *umorul.* Pe măsură ce scriitorul s-a maturizat, s-a accentuat caracterul obiectiv, robust, al creaţiei sale literare, umorul pierzându-se în ţesătura notaţiei lipsite de participarea autorului. În al său *Credo* artistic, scriitorul mărturisea: „M-am sfiit totdeauna să scriu pentru tipar la persoana întâi.” Aşa se explică faptul că Rebreanu excelează prin notaţia obiectivă, pentru el literatura însemnând „creaţie de oameni şi viaţă”, pulsaţia vieţii contând mai mult decât jongleria de fraze sau născocirea umană numită *frumos.* „Când ai reuşit să închizi în cuvinte câteva clipe de viaţă adevărată, ai realizat o operă mai preţioasă decât toate frazele frumoase din lume.” Dar, paradoxal, tocmai redarea exactă, consemnarea obiectivă a gesturilor, acţiunilor şi a exprimării au făcut din unele povestiri ale lui Rebreanu pagini demne de antologia umorului românesc.

În *Dintele* ni se dezvăluie drama unei dăscăliţe, aflate la a doua tinereţe, ameninţată să rămână ştirbă. Dintele o chinuieşte, dar refuză cu încăpăţânare să şi-l scoată, pentru a nu intra în categoria „babelor”, ca preoteasa. Trece printr-o adevărată criză existenţială. Parcă în ciudă, soţul ei o alintă zicându-i „băbuţo”. O bântuie chiar frica morţii, amplificată de imaginaţia ei bogată. Până la urmă, durerea şi simţul practic înving şi se hotărăşte să apeleze la soţ să-i scoată dintele: „Bătrână oricum, dar cel puţin trăiesc”. Şi, culmea, acum, bărbatul nu i se mai adresează cu „băbuţo”, ci cu „nevestico”.

Strănutul pare desprins din paginile unui Caragiale aparte. Este una din puţinele nuvele în care scena e pregătită, oarecum, de o descriere cu multe epitete. Primăvara are braţe trandafirii, şoapte ademenitoare, vântul e căldicel. Acestea ascund intenţia deghizată a autorului. Soarele e jucăuş, de parcă ar pregăti cuiva o şotie. Eroina este o fată abia ieşită din pension. E cuprinsă de neastâmpăr, frământată de vise şi dorinţe nedefinite. Terenul e pregătit pentru „marea aventură” care o aşteaptă. Pleacă singură la o plimbare spre Calea Victoriei. În tramvai se află numai ea. Apoi se urcă un domn tânăr „cu zâmbet cald şi stăruitor” la început, apoi cu „zâmbet moale”. E Dan Vasilescu, fost funcţionar, care o ameţeşte cu fraze gata confecţionate. Neexperimentata fată e de-a dreptul fericită. Dar de pe culmile fericirii se va prăbuşi în cea mai neagră deznădejde din cauza unui strănut: neputând să-şi ia batista din poşeta pe care tocmai se aşezase domnul, Didi îi trimite strănutul, provocat de soarele jucăuş, drept în faţă. Toate complimentele domnului se topesc într-un „mersi, domnişoară”, înţepat. Drama fetei se amplifică: privirile lumii o ard, lacrimile îi brăzdează sulimanul. Biata fată se întoarce acasă „pleoştită”, nenorocită. Timidă, lipsită de experienţă şi de sfaturile mamei moarte de timpuriu, Didi se încurcă în propria-i neputinţă de a trece peste incident. Chiar dacă suferinţa ei înduioşează, întâmplarea e plină de umor. Derularea ei cinematografică măreşte efectul umoristic, comunică direct efectul comic al unui crâmpei de viaţă.

Farsa din *Divorţul* se desfăşoară după legile clasice: personajul principal, Laura, e convinsă că soţul se rătăceşte adesea în patul servitoarei. Cum într-un eventual divorţ are nevoie de probe, e hotărâtă să-l prindă în patul cu păcat. Ca să fie mai sigură, se substituie servitoarei şi se culcă în patul ei, în aşteptarea soţului infidel. În locul lui vine însă un pompier – adevăratul amant al servitoarei. Soţul îi surprinde în momentul în care pompierul îşi scotea în tăcere pantalonii. E furnizat astfel motivul de divorţ, dar nu cel aşteptat, ci cel cu direcţie opusă.

Aceste picături de viaţă sunt reflectate dintr-un unghi comic. Apare contrastul dintre dramele mărunte şi proporţiile uriaşe pe care le iau ele. *Cuceritorul,* din nuvela cu acelaşi titlu, se dovedeşte a fi un timid incurabil, dar şi un om mic la suflet. Subşeful de birou Ghinea, „muncitor şi burlac, scund şi grăsan, [cu] mustăţi mici, cănite, şi o chelie mare, impunătoare”, ţine foarte mult la aspectul său vestimentar. E în stare să rabde de foame, numai să aibă dungă la pantaloni, după principiul „lumea nu ştie ce ai în burtă, dar vede ce ai pe tine”. Micul şef ar fi de admirat dacă ironia sorţii nu l-ar fi făcut să se creadă Don Juan: se îmbracă frumos ca să placă femeilor („femeile au fost slăbiciunea lui”). Tocmai de aceea nu s-a însurat, ca în epigrama *Articol de dicţionar:* „Articolul aşa se-ncheie:/ Celibataru-i un holtei/ Ce n-o iubeşte pe femeie/ Că le iubeşte pe femei.” Întâmplarea face să întâlnească, pe Calea Victoriei, tipul de femeie visat. Bineînţeles că scundul şi grăsanul funcţionar, căruia-i „pare rău că nu e barem cu o palmă mai înalt”, „se prăpădeşte după femeile înalte, trase prin inel”, după regula contrastelor care se atrag. Porneşte în

urmărirea silfidei blonde care, împreună cu alte două prietene, intră într-o cafenea. În naivitatea lui, Ghinea crede că e posibil ca ea să-l iubească şi prinde rădăcini ideea că, poate, de data aceasta îi surâde norocul („întâmplarea e mama norocului”). Le urmează în cafenea şi se aşază la o masă alăturată. Comandă aceeaşi „ciocolată cu smântână” (frişcă), întocmai ca femeia visurilor sale. Când doamnele pleacă, se grăbeşte să facă plata pentru a le urma. Caută în zadar portofelul pe care îl uitase acasă. Lovitura e năprasnică.

Autorul face o introspecţie în gândurile personajului, care nu ştie cum să iasă din încurcătură, se frământă, dar încearcă să se autoliniştească. Cere un pahar cu apă pentru a mai întârzia momentul dezastrului. Începe să se liniştească şi să-şi schimbe părerile despre femei. Încetul cu încetul descoperă că, de fapt, „blonda era foarte comună”, „prost crescută”, fără „niciun farmec”. E concluzia vulpii care n-a ajuns la struguri, dar şi a omului care mută, pe alt plan, ghinionul său. Ni se dezvăluie apoi că marele „cuceritor” are şi complexe: pentru a-şi ascunde chelia, încalcă regulile de comportament în societate şi nu-şi scoate, nici în cafenea, pălăria de pe cap. Complexele fac casă bună cu orgoliul, dar şi cu timiditatea: nu îndrăzneşte să-i ceară bani prietenului său Ralea, care se aşază la masa lui. Se gândeşte că acesta „ar umple numaidecât ministerul cu glume nesărate”. Ralea pleacă fără să bănuiască drama subalternului său. Pe erou îl cuprind căldurile, ameţeala, îl gâtuie frica. I se pare că până şi chelnerul „l-a simţit”. Drama ia proporţii înspăimântătoare. Orice amănunt îl copleşeşte. Disperarea îl împinge, neaşteptat, la un gest mai puţin demn: îi cere doi lei unui domn jovial care-şi consumă cu „o bucurie ciudată” feliile de cozonac. Cu cât a fost mai mare suferinţa lui, cu atât mai mare e uşurarea când, triumfător, îşi achită datoria din banii cerşiţi: „Se simte fericit şi vesel parcă ar fi câştigat la loterie.” Autorul îşi dozează ironia ca un maestru al genului. Cuceritorul se dovedeşte a fi un timid cu un suflet complicat, cu gânduri răsucite, care nu se împacă cu propria condiţie. Ritmul şi tonul, precum şi expresia contribuie şi ele la reliefarea transformărilor pe care le suferă personajul. Reacţia lui ultimă de a se bucura că, în fond, a câştigat doi lei, ne provoacă un gust amar. Marele cuceritor, care îşi schimbă opinia referitoare la înfăţişarea femeii conform proverbului deja amintit e şi meschin: toate problemele de conştiinţă pălesc în faţa evidenţei: a câştigat doi lei – un adevărat „chilipir”. Comicul personajului reiese din contrastul dintre aparenţă şi realitate, dintre ceea ce vrea el să fie şi ceea ce este în realitate: un burlac scund, gras, chelios, care se crede mare cuceritor de femei. Drama izvorăşte din dorinţa de a ieşi din tiparul vieţii lui.

De o factură diferită este imitaţia *Ţăranul şi coasa* – demnă şi ea de pana maestrului Caragiale, aducând, în plus, o cunoaştere adâncă a sufletului ţărănesc şi firii lui. În magazinul de fierărie, ţăranul se târguieşte ca la oborul săptămânal din ţinutul lui. Cere o coasă, dar se uită dispreţuitor la mănunchiul de coase cu cap de taur pe care i le pune vânzătorul pe tejghea. Cere una „cu pajura tunului”. I se aduc toate coasele cu pajura tunului existente în magazin, dar clatină din cap gânditor, ca un strămoş al lui Moromete. Parcă s-ar întoarce la una cu cap de taur. I se oferă toate coasele cu cap de taur. Îşi alege una la nimereală şi o cercetează închizând pe rând câte un ochi. Începe apoi tocmeala – dialog de un umor remarcabil. Cu coasa în mână, îl întreabă pe vânzător dacă cere patru lei „pe coasa asta” de parcă discuţia ar fi avut alt obiect. După alt schimb de replici, revine cu întrebarea care conţine repetiţia ca un tic verbal: „Dar bine, domnule, pe ce ceri dumneata patru lei, pe ce?” O mai cercetează în felul lui neîncrezător, o scoate la soare ca să-i vadă luciul, o duce la gură şi-o suflă s-o aburească. Apoi o atinge cu vârful de trotuar şi i se pare că sună ciudat. Urmează o nouă repriză de târguială. Vânzătorul, să scape de el, coboară preţul la trei lei şi şaptezeci şi cinci. Omul e dispus să dea trei lei şi cincizeci. Nu cad la-nvoială şi pleacă. Se întoarce şi-şi pune o coasă deoparte, până iese afară să se mai gândească dacă dă sau nu trei lei şi şaptezeci şi cinci de bani. Se întoarce cu un cumnat care vrea şi el să cumpere o coasă, aşa că e normal să ia mai ieftin două coase deodată. După alte târguieli care-l exasperează pe vânzător, acceptă să dea preţul cerut şi, „cu o încetineală sărbătorească” îşi descheie pieptarul. În acel moment însă i se pare că coasa nu mai e aceeaşi, că e schimbată. Se încheie tacticos la pieptar, ia din nou coasa şi-o cercetează încă odată, trecând-o prin aceleaşi încercări. O ia de la-nceput şi nu poate da mai mult de trei lei şi cincizeci. Vine apoi cu o altă propunere: să împartă cu vânzătorul cei douăzeci şi cinci de bani să nu rămână el cu toată paguba. Nu reuşeşte să stoarcă nicio reducere şi se descheie iar la pieptar, scoate o parte din banii de aici, apoi din alte locuri. Până la urmă reuşeşte să „tomnească” trei lei şi patruzeci şi cinci, declarând „prietenos” că „de unde nu-i, nici Vodă nu poate lua”. Cu alte şiretlicuri, încearcă să scape de plata restului de bani. Face chiar pe jignitul, precum că lui nu-i trebuie milă, aduce argumentul suprem: ce, n-are el, nepot şi fiu de primar, dreptul la o cinste de câţiva gologani? În ultimă instanţă, face apel la cumnat să-i arunce vânzătorului treizeci de bani. Ca supremă satisfacţie la plecare, ca un copil, îi strigă vânzătorului din prag că numai coasa lui e coasă adevărată, celelalte din magazin nu fac doi bani.

Tocmeala interminabilă a ţăranului e de o autenticitate surprinzătoare, deşi nuvela e o imitaţie după Mikszáth Kálman. Cu un suflet insondabil, cu o gândire lentă, răsucită, ţăranul îşi foloseşte toată viclenia pentru a reduce din preţ. Autorul se dovedeşte a fi un bun cunoscător al mentalităţii, limbajului, gesturilor şi comportamentului ţăranilor, ca unul ce s-a născut şi a crescut între ei.

→

Cărţi şi autori

Nerăbdarea timpului în opera lui Marin Preda

Olimpia IORGA-POPESCU

În articolul *Sentimentul spaţiului în poezia lui Nichifor Crainic*, publicat de Tudor Vianu în aprilie 1940, în revista *Gândirea,* acesta afirmă că dacă s-ar întocmi o hartă a lirismului românesc şi s-ar însemna câte un nume de scriitor pe fiecare localitate din câmpia Dunării, aceasta nu ar cuprinde prea multe nume. Cu siguranţă, acum, pe această hartă ar figura şi numele lui Marin Preda, în primul rând pentru romanul *Moromeţii,* publicat în 1955, ca şi al tuturor scriitorilor pe care Eugen Simion i-a numit *scriitori de câmpie.* Chiar prima frază a romanului, *În câmpia Dunării, cu câţiva ani înaintea celui de Al Doilea Război Mondial, se pare că timpul avea cu oamenii nesfârşită răbdare,* plasează acţiunea operei în aria marelui fluviu european care coincide şi cu locul de baştină al marelui scriitor Marin Preda.

Pe Wikipendia există o prezentare a ediţiei princeps a romanului *Moromeţii*, a volumului I de fapt, în care, printre altele, la rubrica *Subiect* sunt precizate două teme: *familia şi timpul.* Acesta a fost motivul care m-a determinat să caut să înţeleg care este sensul în care conceptul *timp* este invocat de scriitor în opera sa, mai ales că se ştie că avalanşa de scrieri despre acest *parametru*, atât de familiar vieţii noastre, a apărut în ultimul sfert al veacului trecut, în timp ce romanul a fost scris la mijlocul acestuia. Susţinerea acestei afirmaţii provine şi din faptul că din cele peste 120 de lucrări ştiinţifice şi literare despre *timp*, citate de academicianul Solomon Marcus, în volumul *Timpul,* publicat în 1985 (379 pag., Ed. Albatros), peste 80% sunt scrise după 1975. Dar, în fond, ar trebui să răspundem la întrebarea *ce este timpul?* În ciuda prezenţei lui în viaţa noastră, a uşurinţei cu care ne raportăm toate acţiunile la el, nimeni nu a reuşit să-l definească. Există definiţii pentru timpul solar, timpul biologic, cel atomic, relativist, entropic, subiectiv, geologic, istoric ş.a., dar o conceptualizare a timpului, în general, nu există. Pentru matematicieni el este un parametru, o mărime variabilă notată cu *t*, care creşte când ne raportăm la viitor şi descreşte când ne raportăm la trecut. Se presupune că el poate lua orice valoare număr real, deci putem să-i aplicăm toate proprietăţile topologice ale mulţimii numerelor reale. Mulţi matematicieni, fizicieni, sociologi sau chiar nespecialişti s-au întrebat *de când creşte?, care a fost începutul timpului?* Răspunsul la această întrebare se află în cartea *Scurtă istorie a timpului* scrisă de Stephen W. Hawking, tradusă şi în limba română (Ed. Humanitas, 2012) şi care presupune începutul timpului odată cu Big Bang (marea explozie) şi este singura presupunere care poate fi acceptată, căci vorba lui Einstein, *Nici Dumnezeu n-a avut de ales.* După acest extrem de sumar comentariu asupra entităţii *timp,* să ne întoarcem la romanul lui Marin Preda şi să vedem ce l-a determinat pe autorul comentariului de pe Wikipedia să considere *Timpul* ca subiect principal al acestei opere.

Întregul conţinut al romanului *Moromeţii* este cuprins ca într-o paranteză dreaptă, închisă, care îşi conţine marginile, între prima frază, în care „timpul avea cu oamenii o nesfârşită răbdare” şi ultima propoziţie, „Timpul nu mai avea răbdare”. Dacă ne raportăm la diferitele feluri de timp, cel din fraza de început este un timp subiectiv, care avea o scurgere egală, netulburată de nimic, intervalele sale se scurgeau în acelaşi fel dintotdeauna, cu momente precum: timpul secetei, cel al sapei, al culesului, aceleaşi întruniri din Poiana lui Iocan sau, cum zice uneori autorul, *scurgerea îi era egală şi în legea lui.*

Dacă ultima frază nu o scoatem din context, ci o integrăm în ultimul paragraf, în care Ilie Moromete nu mai participă la dezbaterile din Poiana lui Iocan, aici timpul are altă semnificaţie: *Lipsite însă de omul acestor adunări aveau să-şi piardă şi ele curând orice interes. Trei ani mai târziu, izbucnea cel de-Al Doilea Război Mondial. Timpul nu mai avea răbdare.* Aici timpul este un timp social-istoric. Oamenii nu mai percep scurgerea *egală* a intervalelor de timp, ci sunt absorbiţi de marile griji ale confruntărilor şi pericolul pierderilor de vieţi omeneşti, timpul îşi relevă caracterul său misterios, ca şi acum, nu ştie nimeni ce rezervă *t-ul de viitor.* Oamenii nu mai sunt preocupaţi de timpul rânduielilor lor, şi nu mai urmăresc scurgerea timpului, sunt obsedaţi de misterul viitorului, de aceea se spune că timpul are şi un caracter *misterios*. Ambele afirmaţii relevă deosebirea între timpul subiectiv şi cel cronologic.

Confruntat cu *dezintegrarea* familiei sale, prin fuga celor trei fii la oraş, la munca industrială, Moromete are un moment de reflecţie asupra timpului vieţii sale şi de aceea trece pe lângă Poiana lui Iocan, se duce în câmp, pe pământul său, se aşază pe o piatră de hotar şi îşi zice printre altele: „Nu cumva timpul era undeva acelaşi? Nu cumva trecerea lui era egală şi dacă odată te ocrotea fărâmiţând primejdia, când te credeai scăpat îţi distrugea de asemenea speranţele clădite peste legea lui?” Deci timpul are legile lui care trebuie respectate. Există în noi dorinţa de a controla timpul aşa cum controlăm spaţiul, ceea ce nu este totdeauna posibil. Misterios rămâne şi ritmul circadian, alternanţa zilnică veghe-somn, muncă-odihnă, zile lucrate-zile de odihnă etc. Deci tot ce clădim trebuie să respecte legile timpului. Timpul nu-l putem controla, dar putem să-l organizăm cât mai bine, putem programa optim anumite evenimente.

O altă apreciere despre ireversibilitatea timpului trecut, pe care îl numeşte *timp cenuşiu*, autorul o pune în gura altui personaj din roman, Ţugurlan, care, văzându-l pe Moromete tatăl după mai mulţi ani, spune: „Avea aerul celui care tresare în adâncul fiinţei sale dându-şi seama că în trecerea egală a zilelor, se întâmplă din când în când… să dea adică peste tine un om cu care vei ieşi în mod sigur din această scurgere cenuşie a timpului şi te vei ridica deasupra lui.”

Dacă privim întregul interval de timp cuprins în paranteza menţionată la începutul articolului, putem considera că se poate desprinde caracterul entropic al timpului. Întregul sistem al familiei Moromete are iniţial o energie bine determinată, dar şi germenii conflictului (copii vitregi, părinte vitreg, proprietăţi separate ş.a.), care vor duce la o anumită dezordine în finalul acţiunii romanului, la o altă stare a întregului sistem. Caracterul entropic al timpului celor trei ani, anteriori celui de-Al Doilea Război Mondial, se poate adânci chiar mai mult în lumina lucrărilor despre entropie a doi savanţi români, mai celebri în străinătate decât în România, amândoi membri de onoare ai Academiei Române, după 1990: N. Georgescu-Roegen (1906-1994) şi Ştefan Lupaşcu (1900-1988).

Impresionează notarea fiecărui gest, ca în indicaţiile din piesele de teatru sau din scenariile de film. Se părea că, după Caragiale, cu greu se putea remarca cineva în domeniul umorului de o asemenea nuanţă. Cu atât mai mult cu cât nuvelele lui Rebreanu erau concurate, la apariţie, de cele ale lui I.Al. Brătescu-Voineşti sau de ale lui I.A. Bassarabescu. Îl apropie, totuşi, de Caragiale caracterizarea personajelor prin amănuntele insesizabile la care se referea însuşi Rebreanu, în conferinţa *O scrisoare pierdută*, amănunte „care le apropie imediat şi direct de înţelegerea noastră”.

În concluzie, considerăm că, pe nedrept, Rebreanu nu a fost socotit un umorist al literaturii române. E adevărat că, precum la Sadoveanu sau la Camil Petrescu, în opera lui umorul ocupă un loc mai mult sau mai puţin răzleţ. Mai mult răzleţ în marile construcţii epice, mai puţin răzleţ în nuvele. În romane, umorul rezultă din surprinderea unor constante comice, din structura unor personaje pitoreşti din lumea satului muntean sau ardelean, precum şi din lumea micii burghezii bucureştene. Uneori, ridicolul se insinuează în notaţia critică directă, alteori în imagini de un realism sarcastic, hohotitor, ca în scena din *Răscoala*, în care organele administrative trimise să liniştească spiritele se lovesc de înverşunarea ţăranilor, hotărâţi să păstreze cu preţul vieţii ceea ce au cucerit. Unele fragmente din romane surprind nu numai prin spiritualitatea izvorâtă din contrastul sau răsturnarea de idei, ci prin satira lucidă, tăioasă (în timp ce ţăranii înţeleg că împărţirea pământurilor cucerite se va face cu ceartă şi bătaie, în Parlamentul ţării, prim-ministrul îl sărută pe fostul prim-ministru într-un elan de „înfrăţire patriotică”, dar „pupăturile astea or să usture teribil spinarea ţăranilor”).

Repetarea unui verb, a unei expresii, comunică direct o stare sufletească explozivă. Din izbucnirea lui Petre Petre în faţa jandarmului, înţelegem ceea ce mocneşte în sufletul lui: „Ia mâna de pe mine!... De ce pui mâna pe mine? Ce-s eu sluga ta să pui mâna pe mine... De ce-ai pus mâna pe mine?... De ce pune mâna pe mine, că nu-s batjocura nimănui... De ce pune mâna... De ce să puie mâna pe mine?” În acest fragment, se repetă expresia „a pune mâna pe mine”. Bergson compară repetiţia comică de cuvinte cu jucăria numită *diable à ressort* (în engleză *Jack-in-the-box*): „Într-o repetiţie comică de cuvinte se constată, în general, prezenţa a doi termeni: un sentiment comprimat care se destinde ca un resort şi o idee care se amuză să comprime din nou sentimentul”. Repetiţia expresiei „nu pune mâna pe mine” nu constituie însă formula repetiţiei comice la care se referă Bergson. Nimic comic în aceste acumulări şi repetiţii, datorită tensiunii, a situaţiei, a revoltei şi a urii personajului, totuşi, revenirea la aceeaşi întrebare declanşează umorul.

În nuvele, gama de umor este mai bogată şi mai realizată în intenţia autorului. În general, ele sunt lipsite de introduceri. Personajele apar, aproape de la început, în plin zbucium. Ele se autodefinesc printr-o evoluţie independentă, prin acţiune şi exprimare. Observaţiile autorului se insinuează ingenios în desfăşurarea acţiunii. Insistă pe momentele de maximă intensitate a dramei, adâncind analiza psihologică. În felul acesta, situaţiile contrastante ies şi mai mult în relief. Simplitatea stilului potenţează puterea de sugestie a scenelor prezentate. Amănuntele stilistice ar distrage atenţia de la dramatismul proceselor interioare. Nuvelele dezvăluie, de fapt, adevărate drame ale existenţei mărunte, cu zbateri în cotidian. Încercarea de a ieşi din tiparele prestabilite pune personajele în contradicţie cu cei din jur şi cu ele însele. Cu o putere de introspecţie care îl apropie de Cehov (din care, de altfel, a tradus mai multe nuvele, reunite în volumul intitulat *Gura femeii*), Rebreanu dezvăluie o lume în care dramele mărunte iau proporţii care frizează ridicolul, dar care, de fapt, trezesc compasiunea plină de umor. De aceea, considerăm că un studiu privind personalitatea marelui scriitor Liviu Rebreanu impune şi un demers critic asupra umorului din opera sa, în general, din nuvele, în special.

(Comunicare susţinută la Simpozionul „Zilele Rebreanu”, Aiud, 1997.)

Poezia Aurei Christi: o nouă paradigmă

Florian COPCEA

Un roman în versuri, specie literară, să recunoaştem, atipică în literatura contemporană – *Ostrovul Învierii,* cu o estimativă miză pentru exegeţii Sfintei Scripturi, publică la Editura Ideea Europeană „păstrătoarea Templului/Credinţei, Speranţei, Iubirii" (*Templul cu serafimi*), Aura Christi. Încadrându-se, tematic şi nu structural, în rândul lucrărilor rarisime, de sorginte mitico-poetică, cartea, subintitulată *Cântarea cântărilor mele,* (re)scrie ingenios, cu virtuozitate, în trei tablouri – *Arderi de tot, Rugăciunile serii* şi *Prin ochii lui Adam, prin ochii Evei* –, o parafrază ludică la celebrul, sacrul poem *Cântarea Cântărilor* al regelui Solomon. Textul Aurei Christi, caracterizat de un sincretism pronunţat, trecut prin spectrele canonice ale ontologiei, întruchipează înţelesurile apriorice ale unui discurs scriptural în care se află distilate estetic, discret, irizări poematico-epice homerice. De asemenea, se identifică în text apetenţa poetei pentru motivele recurente, retoric mesianice, întâlnite în operele lui Tolstoi, Puşkin, Hölderlin, Lermontov, Byron ş.a. şi, cum este firesc, ficţiunile unor realităţi istorice auctoriale, existenţiale, generate de viziuni profetice, mitopo(i)etice, ale căror atribute se axează pe *luminare, desăvârşire* şi *miracol,* constelând astfel logosul.

Poemele-scenă care compun romanul, original şi expresiv prin mesajul ideatic, livresc, intens ancorat la „textul lumii" (R. Barthes), exercită, fără somaţie, simbolic, o transcendere prin esenţa epidermică a limbajului prozodic intertextualizat (deşi motto-urile aşezate la începutul fiecăreia dintre cele trei secţiuni menţionate ale romanului, destul de lămuritoare, pentru a produce asupra cititorului efecte sublime, ne introduc în atmosfera palimpsestică a compoziţiilor, trădându-le, într-un anumit fel, planurile narative). Călătoriile propuse de Aura Christi, iniţiatice, subtile, pline de trăiri profunde, sunt de fapt un pretext de reactualizare, prin explorare, a arhetipurilor literare universale, de inspiraţie mistică: *fiinţa şi neantul,* proiecţiile lor aflându-şi temeiurile în tumultul creaţiei, unde „cuvintele sunt stele căzute din alte ceruri" (*Ardere de tot*) şi „lacrimi cu sânge şi iz de cerneală neagră;/ cuvintele mele sunt lacrimi neplânse" (*O, tristeţile mele*): „Aşezi cuvinte lângă alte cuvinte. Sunt verbe,/ substantive, prepoziţii, conjuncţii, rar de tot/ interjecţii. Din timp în timp, printre ele/ descind condori şi berze, lăstuni, meste-ceni,/ iarbă, preotese romane ajunse nu se ştie cum/ din Templul Vestei pe coala din faţa ta –/ o coală format A4 – printre tânguiri şi/ aşteptări prelinse spre focul arzând neostenit.// […]/ În clipa de acum, de aici/ în realitatea realităţilor tale, carevasăzică –/ rămânând, secundă de secundă, dreaptă/ ca o lumânare din ceară curată, tu faci/ acelaşi lucru: scriind cu litere de sânge,/ cu litere de foc scriind, arzi de vie, te transformi/ în scrum, pe urmă te ridici din grămăjoara/ aceea cenuşie şi tragi cu ochiul spre poartă.// […]/ Iisuse, Iisuse, iartă-mă, Iisuse!" (*În realitatea realităţilor*)

În pofida mărturisirii: „eu nu caut,/ nici nu ţin să explic mai nimic/ pe acest tot mai straniu hotar,// unde întârzii, privesc, aştept/ ceva nelămurit, ceva ce creşte/ din mine..." (*Fluturele negru*), autoarea, intrând în dialog cu paratextul solomonic, şi totodată aspirând la o armonie absolută a scrisului său poetico-narativ, transgresează, ampli-ficând elementele intertextualităţii şi ale semnificaţiilor parabolice, transcendenţa imaginarului indicibil, întreţesut senzorial cu valori şi ecouri filosofice (provenite din reflexiile şi meditaţiile asupra operelor lui Nietzsche, Heidegger etc.): „O, nu vă grăbiţi să spuneţi cuvinte;/ ele creează realitate cât ai clipi! Nu/ vă grăbiţi. Iubiţi-le cu inima mai întâi,/ legănaţi-le uşor ca pe nişte îngeri, pe care/ învăţaţi-i să iubească, să viseze, să cânte,/ să spună alb, silabisind, poezii, apoi faceţi/ din ei oameni mari, aduceţi-le păduri, izvoare,/ ciute, răcori, licori, iubiţii părăsiţi la căpătâi!// Şi-abia atunci, abia atunci spuneţi un cuvânt;/ mai exact, cuvântul acela de la început,/ care să nască realitatea realităţilor toate:/ împărăţia vie, de aici, de oricând, de acum,/ împărăţia noastră de fiecare zi şi noapte,/ pâinea de zi cu zi. Dragilor, cuvintele sunt/ fulgere. Oseminte vii sunt cuvintele./ Nu vă grăbiţi să spuneţi cuvinte oricum." (*Dragilor, cuvintele*…)

Revelaţiile în poetica Aurei Christi sunt visceral provocate, *in nuce*, pe de o parte, de avatarurile gnomice ale vieţii viu încorporate în texte, iar, pe de altă parte, de cultivarea spornică în acestea, desigur în aflarea timpului interior sincronizat la cel al lumii exterioare, a neobişnuitului, a senzaţionalului, a arhetipurilor de esenţă romantică: *visul, cosmicul, vegetalul, timpul, destinul, eternitatea, viaţa şi moartea* ş.a., toate proiectate în abis de personajul liric, *poetul,* ale cărui voci, sesizate în toate ipostazele înfăţişate, penetrează inteligent *biographèmele* (R. Barthes) transferate/reflectate recognoscibil în limbajul poetic, în timpul producerii actului de creaţie.

Privit din perspectivă narativă, *Ostrovul Învierii* capătă dimensiunea şi substanţa epică a unei odisee care reface istoria unui timp ascuns în fiinţa „pierdută-ntre lumi" (*Vântul şi marea*), cu început în mit şi sfârşit căzut solemn în rostire: „Viaţa-i un vis, din care nu te-ai/ trezit, spui, şi simţi că ajungi/ cât ai clipi în inima fiinţei – eul/ tău fidel, în sine însuşi chircit,/ ca un foetus – în pântecul mamei,/

ca o rădăcină – în măruntaiele/ lutului, ca miezul – în nucă/ atunci când umbrele nopţii,/ sfiala şi soarele mai au un pic/ şi după creasta blândă a dealului/ dulce împădurit or să se ducă.// Stau în inima fiinţei până uit/ de mine, uit pe ce lume sunt; nici/ nu mai ştiu dacă sunt. E bine aici,/ în inima inimii, murmură cineva/ în tine. E răcoare. Vântul şerpuieşte/ uşor pe suprafaţa formelor dulci/ până în punctul în care înlăuntrul/ tău stând îndelung, aştepţi să afli,/ să guşti, să miroşi limita de pe care/ inima fiinţei e topită în inima lumii,/ ca gândul, ca soarele-apune în mare." (*Inima fiinţei*)

Abolindu-şi tăcerea gândului în favoarea cuvintelor scrise „cu litere de foc" (*După ce ai citit cu inima*), poeta îşi arogă dreptul de a dezontologiza lumea în speranţa regăsirii înăuntrul sinelui a resurselor necesare pentru a supravieţui avatarurilor „din cealaltă realitate" (*Pe culoarele realităţii*), alta decât cea în care trăieşte, adică în realitatea sacrului: „Tot mai des mi se spune că sunt/ un miracol şi când mi se spune/ aceasta am observat că rămân/ înzidită în tăcere şi caut pretext/ să mă retrag din lume şi să rămân/ cu mine, ca să înţeleg din ce/ pricini despre mine se vorbeşte/ ca despre o nemaivăzută minune" (*Tot mai des mi se spune*); sau: „Las în urmă totul: femeile,/ bărbaţii, copiii, îngerii şi icoanele, inclusiv/ cele mai iubite dintre ele: Sfânta Treime,/ Bunavestire şi Iisus Pantocrator, de mâna/ sfântă a călugărului Andrei Rubliov pictate// cu secole în urmă. Mă regăsesc în faţa mea./ Stau duh în duh cu duhurile mele toate./ Le privesc fără teamă; cu iubire, aproape./ Nu ştiu ce sunt ele, nici dacă ştiu să asculte/ ori când anume mi-au fost date. Am hotărât/ să nu mai pun întrebări. Privesc. Tac. Ascult./ În stupul de suflete tăcute, în subterana mea/ adunate, încerc să discern care duh e al meu./ Aştept. Ascult larma afundă, blândă, de-acolo,/ până aud un soi de zgomote obscure, rupte/ parcă de aerul acela vag, aurit şi incert." (*În urma mea*)

Poeziile Aurei Christi menţin alert, într-un regim perpetuu de ambiguitate, firul subînţeles al acţiunii lirosofice a romanului, deşi regulile clasice ale arhitecturii prozo-poetice sunt doar iluzoriu valorifi-cate/respectate. Într-o atare împrejurare putem accepta fără riscuri suspiciunea că povestitoarea este departe de a fi o iconoclastă, chiar dacă, în consens cu modelele epice în vogă în aceste vremuri postmoderniste, cultivă simptomatic, în cheie transmodernă, paradoxul şi utopia, ambele, impregnate de referinţe estetice, confirmându-i clar apetenţa pentru originalitatea scriiturii: „Sunt mai mult decât ceea ce se vede/ că sunt. Sunt mai mult decât ceea ce/ par a fi. Rădăcinile mele sunt, secundă/ de secundă, înlăuntrul meu şi, totodată,/ pretutindeni sunt ele. Câteodată – e drept,/ rar de tot – eu cred că le văd şi le simt, dar/ niciodată la fel. Nimic din ceea ce văd nu/ e sigur. Tot ce vede inima mea e cât se poate/ de cert, clar şi limpede. Tot ce văd mâinile/ mele e cât se poate de sigur, clar şi limpede./ De când mă ştiu eu nu fac decât să aştept,// să ajung în locul şi starea în care să înţeleg/ atât cât se poate ce văd mâinile mele şi ce/ vede inima. Eu aştept, ascult, iubesc..." (*O poveste neverosimilă*) Cum se observă, fiecare cuvânt, indiferent cum şi ce exprimă, îşi are locul predestinat şi limbajul său, prin acesta demon-strând, cu predilecţie, atitudinea definitorie a poetei faţă de intranzitivitatea mitemelor lirice: „…Dragă Friedrich, iubite, poete,/ prieten frumos, pentru care am scris/ tot ce umbre prea vii, înalte, discrete/ risipesc în tăcere, murmurând ca în vis// în cei ce se-nfruptă din darul neplâns/ de a fi blestemaţii şi aleşii să cânte/ zeii tăinuiţi în veşnicul suflet învins/ şi ascuns în privirile vii şi prea blânde,/ răsucite-n deznădejdea toamnelor sfinte./ Din nopţile-i reci Zeul geamăn m-adună,/ mă culege din beznă, rouă, morminte,/ prin mine visând, iar şi iar, să se spună;// deci să fie prin mine… Ca din furtună,/ din rai şi iad însemnat m-am întors/ şi am scris tot ce-n mine stătea să apună…" (*Dragă Friedrich*…)

Ineditul romanului în versuri *Ostrovul Învierii,* labirintic, ireductibil, monologic şi – de ce nu? – antimistic, operă fundamentală a unui creator de formule poetico-narative mitice, orientate, exclusiv în *Ostrovul Învierii* şi în celălalt roman de aceeaşi factură – *Geniul inimii*, spre civilizaţia elină şi civili-zaţia iudeo-creştină, constă în metamorfoza abisului fiinţei în poezie, aceasta din urmă glosatoare de strigăte şi semne care reduc considerabil distanţa dintre realitate şi ficţiune: „E pentru tine scrisă, iubirea mea,/ şi-această carte, în timp ce-ţi legănam/ inima, tristeţile-i de aur, departe/ sau alături, în răsăritul dulce,/ din braţele-mi curgând din noapte,// la orizontul tăiat în două jumătăţi/ de arbori aţipiţi la margine de drum,/ printre nămeţi… Şi adevărul e că nu/ se mai poate-ascunde darul de a arde/ în tot ce-ai fost, mai eşti după cum// pleci, rămâi…" (*Turnul de fildeş*) şi: „Ne vedem între lumi. Totul/ se întâmplă pe un hotar/ indecis, în abisul luminii/ ce stă să se stingă, să-nvie/ într-un duh rătăcit, ezitând/ între ape şi gând, între cer,/ abis, roze, feline, nectar" (*Între lumi*); sau: „Eu sunt eu. El,/ răsăritul, e El. Exist. Există. Sunt vie. E viu./ Exist dincolo de orice limită şi nu am forţa/ de a mă opri. Nu mai înţeleg nimic, chiar/ nimic din tot ce mi se întâmplă. Nici nu/ trebuie să înţeleg. Să rămân vie, să fiu// în inima acestui miracol imposibil de descris,/ pentru că e departe de cuvânt, înţelegere şi de/ orice limită. Un miracol se cuvine trăit." (*Nicăieri nu te-am aflat*) Romanul *Ostrovul Învierii* al Aurei Christi actualizează/univer-salizează, în sens nietzschean, imaginarul inoculat substanţei poeziei pure, acestea din urmă circum-scrisă de „fiorul galvanic" (Baudelaire), predestinat, al rostirii fiinţei paradisiace. Printre cuvinte, învolbu-rată, se ridică aievea, dinspre *Cântarea Cântărilor,* umbra controversatei Sulamita…

Cărţi şi autori

Un semn de cinstire

Rodica LĂZĂRESCU

După ce ani la rând profesorul Marin Iancu ne-a convins de fidelitatea sa faţă de subiectul Marin Preda, de ceva vreme, printre multiplele sale preocupări de istoric şi critic literar şi-a făcut loc, până-n vârf, un nume ce poartă în sine, blagian zicând, „sunetele" locurilor natale – sihastrul din Răchiţele, *Voevodul* Teofil Răchiţeanu. Pe lângă cronicile şi evocările din presa culturală pe care i le-a dedicat în timp, în 2016 Marin Iancu şi-a surprins publicul cititor cu un consistent volum de convorbiri cu Orfeul Munţilor de Apus, *Amintiri în zig-zag*, pentru ca, la final de an nebun, belic şi pandemic, 2022, un impresionant tom să vadă lumina tiparului la Editura clujeană Scriptor, anticipând apropiata aniversare a poetului: *Teofil Răchiţeanu – 80, Dosar de receptare critică.*

„Elaborat din dorinţa de a realiza o imagine cât mai cuprinzătoare a evoluţiei poeziei lui Teofil Răchiţeanu şi a ecourilor acesteia în sfera atât de complexă a liricii moderne româneşti de azi" (după cum se justifică autorul în *Nota lămuritoare*), volumul se constituie totodată, sau poate în primul rând, într-un „semn de cinstire", un omagiu adus Voevodului liric al Munţilor Apusului aflat pe un nou „prag biologic" (expresia îi aparţine regretatului Eugen Simion).

Structurat în cinci părţi clar definite (I. Studii, eseuri, articole, recenzii, note şi evocări; II. Prezenţa în dicţionare şi istorii literare; III. Recomandări pentru primirea în Uniunea Scriitorilor din Româna; IV. Interviuri acordate de Teofil Răchiţeanu; V. Scrisori primite de Teofil Răchiţeanu), ordonarea textelor urmând criteriul cronologic, volumul se completează, în deschidere, cu un substanţial *Studiu introductiv* şi o *Notă lămuritoare,* precum şi o listă a volumelor publicate, iar la final cu o *Addenda* (ce cuprinde fotocopii ale unor autografe acordate lui Teofil Răchiţeanu, precum şi ale autografelor acordate de poet lui Marin Iancu), o secţiune de *Repere bibliografice* („cu un caracter neutru, de strictă informaţie istorico-literară") şi, „spre o mai bună orientare a cititorului în reţeaua de referinţe", aşa cum stă bine oricărei lucrări ştiinţifice ce se respectă, un *Indice alfabetic al autorilor prezenţi în volum.*

Referindu-ne la primele trei capitole, ceea ce surprinde plăcut încă de la întâia răsfoire a volumului este reproducerea integrală a celor peste două sute de studii, articole, eseuri, cronici, recenzii, note de lectură, evocări ş.a., apărute încă de la debutul editorial al lui Teofil Răchiţeanu din 1969 (cu *Elegii pentru stele*) şi până la cele mai recente „cărţuci" din 2022 (*Lebăda, când moare, cântă* şi *Adaină*).

Ceea ce surprinde neplăcut (nu, nu e vina autorului, nici a Poetului!) e puţinătatea prezenţei (parcă mai adecvat ar fi *neprezenţa*) lui Teofil Răchiţeanu (străin de tiparele, de gustul şi de canoanele vremilor noastre pe dos) în aşa-zisele istorii ale literaturii române, mai mult subiective, le-aş zice umorale, decât critice.

Capitolul al patrulea, partea să-i zicem confesivă a volumului, reliefează autoportretul celui ce se defineşte liric drept „împărat singurătăţii" şi este constituită din interviurile (şi ele redate integral) acordate de Teofil Răchiţeanu în perioada 1994-2014, lui Ion Cristofor, Dan Brudaşcu, Dafina Suciu, Radu Vida şi Marin Iancu. Acestor confesiuni li se alătură o mică, dar reprezentativă parte dintre scrisorile primite de TR, unele preluate din volumul, alcătuit în 2021 de Ilie Rad, *Scrisori către Teofil Răchiţeanu*, ce vin să întregească „imaginea unui spirit cuceritor prin francheţe, al unui destin care, aşezat sub semnul luminos al deschiderii spre lume, contrazice în multe privinţe structura tipică a psihologiei omului supus unei solitudini mai mult sau mai puţin asumate".

Salutara opţiune a profesorului Marin Iancu de a reproduce integral textele nu doar că pune în faţa cititorului portretul/autoportretul unei personalităţi literare unice în peisajul liric românesc, aşa cum reiese el din multele creionări, ci, mai ales, facilitează celui pornit să cerceteze fenomenul literar contemporan şi/sau viaţa şi activitatea poetului Teofil Răchiţeanu accesul la texte altfel greu de găsit, de procurat, mai ales în condiţiile ultimelor decenii, când revistele culturale au apărut în tiraje confidenţiale, iar unele au dispărut în acelaşi anonimat, când bibliotecile au fost văduvite de colecţiile de publicaţii ş.a.m.d.

Aş califica drept *ingenioasă* partea introductivă, prezentarea care precedă *dosarul* propriu-zis, datorită modului în care Marin Iancu şi-a închegat studiul, amintind de tehnica din artele vizuale numită colaj. „Portretul" realizat de profesorul Marin Iancu pleacă de la câteva trăsături, caracteristici ale Poetului şi ale poeziei sale, recunoscute/subliniate de toţi comentatorii săi, un fel de numitor comun al personalităţii şi al creaţiei acestuia, şi care coincid cu opiniile autorului. Rezumând, crochiul iniţial reţine opţiunea Poetului de a se situa în afara celor mai importante experimente ale epocii: „Rămânând aproape indiferent la pitorescul civilizaţiei postmoderniste sau la frenezia ei", TR s-a păstrat „în limitele unui etos specific, ajungând să impună prin limbaj şi artă combinatorie ingenioasă de cuvinte" un gen unic de poezie. Punctează faptul că lirica lui „stă elocvent sub semnul meditaţiei în marginea misterului, într-o bună descendenţă blagiană" şi că Poetul „şi-a configurat un tip de cunoaştere a tainelor lumii printr-o creaţie lirică dominată de apăsarea timpului asupra fragilităţii omului, dând sentimentul unei strânse relaţii dintre imaginea statuară a eului liric, sortit dramatic solitudinii […], şi tristeţea care apasă asupra întregului univers…" Îl defineşte drept un scriitor de „largă rezonanţă publică" în spaţiul locurilor sale de baştină, adică într-un „univers aparte, al lumii rurale, bântuită de doruri şi nostalgii ancestrale, învăluită în mit", conchizând: „Poetul este organic un însingurat, un neliniştit, fără ostentaţie însă, fără a cere să fie neapărat ascultat, vorbind şoptit mai mult cu sine însuşi, în versuri încărcate de înţelesuri. Amărăciunea sa nu e însă angoasa citadină, ci neliniştea care-i poartă cugetul în zodiile de senin adânc şi stele ale Apusenilor."

Odată trasat acest eşafodaj, Marin Iancu revine asupra lui, dezvoltând, detaliind, amplificând trăsăturile/caracteristicile enunţate, adăugând, ca într-un colaj, argumentate, dovezi, raţionamente, citate culese din textele reproduse în volum, rezultatul final constituindu-se într-un portret liric al Poetului, sintetizat în încheierea studiului introductiv astfel: „Spirit modern, credincios sieşi şi principiilor sale literare, posibil de integrat în suita acelor nelinişti care au cunoscut în toată profunzimea trauma eternă a regândirii relaţiei originare dintre fiinţă şi existenţă, Poetul Teofil Răchiţeanu îşi trăieşte intens starea lirică şi, fără inutile retractări, o exprimă în poezie păstrând adevărata sa intensitate".

Pe lângă această imagine de ansamblu asupra poeziei lui Teofil Răchiţeanu pe care o oferă cititorului, „colajul" din studiul introductiv mai are meritul de a închega textele reproduse într-un tot, de a le conferi unitate, coeziune, de a le pune să se lumineze reciproc, fiecare scoţând în evidenţă una sau alta dintre caracteristicile liricii teofiline şi toate la un loc devenind un fel de miniaturală Cappella Sistina ce se arcuieşte deasupra unei opere de o unicitate copleşitoare.

Cea mai recentă apariţie editorială semnată de profesorul Marin Iancu se dovedeşte nu numai foarte utilă, ci şi o lucrare ştiinţifică extrem de solicitantă pentru autorul ei, necesitând o documentare exhaustivă împinsă cât mai aproape de momentul apariţiei volumului, stabilirea unor criterii de elaborare în concordanţă cu principiile impuse de domeniul de specialitate, stabilirea unui sistem unitar de transcriere, elaborarea notelor explicative şi a trimiterilor strict necesare înţelegerii contextului, nu în ultimul rând, apelul la o bogată reţea de contacte cu numeroşi istorici şi critici literari, scriitori, profesori, bibliotecari ş.a.m.d., cărora autorul le aduce un binemeritat cuvânt de gratitudine.

În completarea portretului teofilin, dar şi ca un omagiu al cronicarului adus Poetului Munţilor de Apus în acest ianuarie aniversar, aş încheia succintele note de lectură citând un catren – *Profesiune de credinţă,* care închide volumul de efulguraţii din 2022, *În zig-zagul gândului:* „Ci şaizecist eu nu sunt, şaptezecist nu, şi nu-s/ Nici optzecist (cohortei acestei nu-s afin)/ Nu-mi ies în cale crâşme, alcoolul nu-mi inspiră/ Un vers măcar. Zamolxe, eu ţie doar mă-nchin..."

În rest, „comiţiilor şi comitetelor" ce(-şi) tot împart premiile… *à bon entendeur salut!*

Hasdeu, mentor şi mecena spiritual

Crina DECUSARĂ BOCŞAN

Personalitate marcantă în peisajul culturii române, Bogdan Petriceicu Hasdeu (februarie 1838-august 1907) a îndrumat formarea ca cercetători şi savanţi a numeroşi studenţi. Le-a fost mentor lui I. Bianu, G. Tocilescu, M. Gaster, L. Şăineanu, cărora le-a înlesnit studii în .străinătate. Despre el, H.G. Lecca a afirmat: „…A infiltrat atât în generaţia contemporană, cât şi în cea urmaşă lui, dorul de a răscoli tainele trecutului nostru, deznodând una câte una enigmele evenimentelor şi deschizând o eră nouă, în care cei de azi, pe un ogor arat şi semănat de el, culeg cu înlesnire atâtea folositoare roade".

În fondul Arhivelor Statului din Bucureşti se află peste 1400 de scrisori primite de către Bogdan Petriceicu Hasdeu de la diferite persoane (corespondenţă semioficială); şi Biblioteca Academiei deţine 22 de scrisori. Pe baza acestora se conturează rolul lui Hasdeu în formarea şcolilor lingvistice şi istorice româneşti. Şi corespondenţa cu soţia şi cu fiica aflate la Paris în perioada 1881-1888 (în număr de 350, dintre care 187 ale lui B.P. Hasdeu şi 162 către el) aduce elemente noi şi precizări interesante, cum ar fi data naşterii magistrului În post-scriptumul scrisorii din 18 februarie (st.v.) 1882, el face următorul comentariu, care precizează că ziua naşterii este 16, nu 26 februarie 1838 – aşa cum era acceptat: 18 februarie st.v. 82: „Sunt mititel abia de două zile, căci alaltăieri a fost ziua mea de naştere".

Selectăm câteva epistole din cele primite de Bogdan Petriceicu Hasdeu de la M. Gaster, având în vedere rolul deosebit jucat de magistru şi în viaţa privată a viitorului savant.

Moses Gaster (1856-1930), din familie de negustori evrei din Olanda, s-a născut în Bucureşti, unde şi-a făcut studiile liceale şi apoi, ca student, la Breslau, de unde în1876 a început să îi trimită articole lui B.P. Hasdeu, devenind colaborator la *Columna lui Traian* şi apoi la *Convorbiri literare.* E format ca filolog, istoric literar şi folclorist, membru de onoare al Academiei Române.

22.III.1877
Prea onor, Domn!
Mă bucur foarte mult, că am mai căpătat ieri nr. 2 al Columnei, fiindcă sunt gata a pleca mâine sau poimâine la Russia, invitându-mă rudele a petrece acolo zilele de vacanţă. Repet că aceasta îmi dete ocazia a vedea România reprezentată prin cel mai demn reprezentant al fiilor săi la Conferinţa orientaliştilor. Permiteţi-mi de a vă gratula la această misiune, atât de potrivită dumneavoastră, căruia vroiam deja, la primirea Columnei, a vă mulţumi pentru sacrificiul ce aţi adus la răspândirea unui alt ram al ştiinţei limbistice la ram orientalic. De aceea îmi luasem voia de a vă întreba şi supra răspunsului dumneavoastră mă apucai şi cercetai Dicţionarul talmudic al lui Levy cât se poate de amănunt. Rezultatul îmi permite a-l alătura. Nu voiam să scriu numai un Anunciu, ci o Recensiune.

→

O rafinată invenţie literară

Radu-Ilarion MUNTEANU

Am participat la lansarea *Cărţii recente* a lui Emil Lungeanu. Alături de alte 3 cărţi Neuma. Înainte de a intra în subiect, să nu omitem a nota consideraţia reciprocă a doi campioni ai multilateralismului literar. Iată cu ce începe girul lui Horia Gârbea de pe coperta a patra (o face la cele mai multe cărţi Neuma): *Emil Lungeanu se exercită cu strălucire în toate genurile literare*… nu în replică, dar cumva în oglindă, autorul începe textul (vom vedea mai încolo de-i cronică sau o invenţie textuală proprie) rezervat volumului lui Gârbea, lansat sincron (pag. 17): *Oriunde l-ar purta nărăvaşul Pegas în spinare – în poezie, în dramaturgie, în critică, în proză, în traducerile din Shakespeare, poliedricul Horia Gârbea face spectacol*… De ce nu în replică? Elementar, exclud *de plano* orice reciprocitate de conivenţă, ambii literaţi sunt ireductibili serioşi. De ce în oglindă? Mă rog, cu nuanţarea sugerată de termenul *cumva*. La fel de elementar. Există o anume similaritate structurală între cei doi scriitori. Dată nu doar de polivalenţa ambilor. Ci, mai ales, de spiritul flamboaiant şi originalitate. Deşi vin din direcţii intelectuale diferite. Ca observator de aproape a conceptului/brandului Neuma, apreciez inspirat paralelismul editării, accentuat de sincronicitarea lansării.

Să revenim la marca de individualitate a totuşi cronicilor din volumul lui Emil Lungeanu. Le-am numit cam palid invenţii textuale proprii. Dar autorul însuşi oferă/propune (a făcut-o şi la lansare) un supragen (proxim) sui-generis: *literatură de gradul trei.* Iată-l definit ca motto, în pag. 5 a volumului *Literatura de gradul trei* (Tipo Moldova, Iaşi, 2015): *Gérard Genette numea „literatură de gradul doi" textul literar derivat din alt text. Eu numesc „literatură de gradul trei" textul literar derivat dintr-un metatext critic, respectiv o creaţie literară proprie pretextată ludic de comentarea altei creaţii literare.* De ce totuşi cronici? Păi aceste mostre de literatură de gradul trei au, prin definiţie, şi o latură de cronici. Căci pleacă de la 21 de cărţi. Aparţinând unor 20 de autori (Letiţia Vladislav oferă două pretexte textuale procesate în tehnologia originală a lui E.L.) pentru a se încheia cu un al 22-lea, fără materie primă livresc-auctorială. Telegrafic, vehement polemic, concluziv, diagnostic (aici adjectiv), denunţător, amar, ironic şi oricâte alte adjective precise vreţi.

Cumva această carte ar putea fi luată şi ca o addenda la cea citată mai sus, în care scriitorul îşi fundamenta conceptul original. Păstrând proporţiile, un supliment sui-generis de dicţionar enciclopedic. Titlul însuşi – *Cartea recentă* – o sugerează. Fără a pierde ocazia ironiei fine, perifrastice, la adresa figurii patapieviciene (ca să zic aşa).

Interesantă şi deloc întâmplătoare relaţia autorului cu cei care-i oferă materia primă. De la binomul Blandiana & Rusan la Mihail Soare (afin special, care-i făcuse un portret de admirabilă – şi admirativă – acurateţe, vezi https://www.mihailsoare.ro/emil-lungeanu-exista/). Nici nu putea fi altfel, în cadrul acestei mostre de literatură de gradul trei.

Revin la textul lui Horia Gârbea pe coperta a patra. Recunoscând multiplele calităţi ale autorului, girantul cvasiuzual al editurii se referă la volum ca la o simplă colecţie de cronici de întâmpinare. Având şansa de a fi participat la lansare, aşadar asimilând definiţia dată de autor, în autoprezentare, supragenului în care-şi încadrează opul (literatură de gradul trei), nu pot ignora diferenţa taxonomică specifică. Înainte de a încerca să identific pas cu pas (sic!) elementele structurale specifice (misiune deloc lesnicioasă), două dintre acestea sar în ochi: Itemul rezervat monşerului Preda nu se referă la un op anume. Nici n-ar fi avut cum. Majoritatea itemelor se referă explicit la apariţii editoriale din ultimii 2 ani. întrebarea e dacă monşerul putea lipsi. Da şi nu. Putea lipsi dintr-o simplă colecţie de cronici de întâmpinare. Faptul că locul celui citat (pag. 27), aproape imediat după explozivul debut cu tandemul Blandiana – Rusan, e un avertisment explicit adresat cititorului că volumul e mai mult de-atât. Acesta e provocat la efortul de a intui conceptul în discuţie. Al doilea e chiar textul final, care nu citează un titlu publicat în ultimii ani. Dar a cărui funcţie concluzivă face parte din structura metaliterară a volumului. Două am spus? Cel puţin 2 ½! De ce? Am participat la o lansare anterioară, tot la MNLR. Al treilea volum de poezie a(l) părintelui Barz. Ei, bine, atunci, Emil Lungeanu a surclasat auditoriul cu o analiză aproape exhaustivă a poeticii fermentului cultural madrilen. Capitolul rezervat părintelui Barz din această recentă (sic) carte a analistului e nu numai scris ulterior acelei lansări (fapt evidenţiat din coroborarea textului oral şi a celui inserat aici, la pag. 79). Dar recalibrat. Simultan în formatul cronicii de întâmpinare şi în formatul metaliterar al volumului însuşi.

Un volum din 2017 al Anei Blandiana nu e decât un pretext pentru creatorul de literatură de gradul trei să-şi desfăşoare propria optică realistă, i.e., neîndurătoare asupra prezentului… global. Ce altceva înseamnă în fond multiculturalismul şi globalizarea, spre pildă, dacă nu şantierul unui nou turn Babel? Procedeul de fabricare a metatextului literar e, aici, simplu: accentuarea vocii auctoriale. Care nu se disimulează prin citarea scriitoarei pregnant militante. Precis ţintită e şi lucrarea folosită a lui Romulus Rusan: a patra ediţie revăzută şi adăugită a interviului colectiv *O discuţie la masa tăcerii: Brâncuşi viu* (Editura Spandugino, 2019). Autorul nu consideră necesar să precizeze că ediţia e postumă (el se adresează unui public avizat), nici că plusul faţă de ediţiile anterioare e colecţia de fotografii oferite de Sorana Georgescu-Gorjan. Cititorul n-are decât să se edifice.

→

Dumneavoastră veţi judeca *dacă mi-am îndeplinit sarcina în momentul cuvenit. O introducţiune cât se poate de scurtă mi se pare cât se poate de neapărat necesară faţă de publicul nostru român, care afară de D-voastră şi poate încă vreunu-doi, nu se aşteaptă la o literatură neo-ebraică, şi care în general confundă religiunea uneia cu limba. Pe câmpul ştiinţei nu există religiune, ci fapte. Nu cred, altminterea, că m-am întins prea mult în cercetarea Dicţionarului, din contra, am căutat abreviaţiune cât se poate de mare. Aşa de la lista citatelor de la p. 4 am adus numai Tractatu, fără a mai cita şi traduce numai un număr cât se poate de limitat din fiecare literă, conform cu mărimea ei d.e.: din d şi r mai multe, din î numai una etc.*

(....) Cu profund respect, M. Gaster

P.S. Cu aceeaşi ocasiune, ţin a vă mulţumi în numele a D-l Prof. Groeber care îndată la apariţiunea primului fascicul, se va grăbi a vi-l trimite. Pociu asemenea a vă comunica că fasc. II va conţine o recensiune foarte favorabilă a Columnei din partea lui Schuchardt.

G.

Breslau 4/XI/77

Prea onorab. Domn!

Alăturat îmi permit a vă trimite o parte din Dissertaţiunea mea tradusă în româneşte, coprinzând Introducţiunea şi o parte din cercetarea mea asupra transformării sunetului c în elementele latine din limba română. Nădăjduiesc a vă putea trimite peste scurt timp şi continuarea-i având de gând a tracta şi pe g, după ce voi termina cu c. D-voastră ştiţi că Dissertaţiunea mea propriu-zisă se limita numai la c (guturala Tenuis).

Deşi mi-am procurat Letopiseţele de Kogălniceanu, ed. I, urmând prin aceasta sfatului d-nei voastre, eu totuşi aş prefera a mai aştepta cu compunerea unui glosariu complet, până când s-ar putea colaţiona manuscrisele originare, sau sunteţi d-voastră de părere că ne putem mulţumi cu această formă sub care ni se prezintă acum cronicile vechi ale Moldovei. N-ar fi poate mai bine a strânge numai formele dialectale şi obsolete? Dar numele proprii cu mare plăcere le voi strânge, având intenţiunea de asemenea de a strânge şi cele din Archiva d-voastră. Crez că printr-un astfel de glosar al numelor am putea aduce un folos de căpetenie filologiei (?!) române. Eu cel puţin lucrez acu la Indice general al numelor proprii atât personale cât şi locale al Archivei române.(…)

Cu profund respect, Dr. M. Gaster

În scrisoarea din 31 mai 1878, Gaster se interesează de lucrările trimise magistrului său: (…) *Cu aceeaşi ocasiune îmi permit a vă întreba, dacă a apărut deja recensiunea dumitale asupra disertaţiunii mele? Am primit scrisori foarte măgulitoare de către: de Lagrade, Bohmer, Bogdan Pott, Diefenbach etc. Asemenea şi Schuchardt s-a pronunţat foarte favorabil într-o scrisoare privată către Dn. Prof. Groeber. V-aş fi asemenea foarte recunoscător dacă aţi binevoi a ruga pe Dr. Constantinescu să-mi trimită un exemplar al cărţii sale (despre ţigani) căci voi să-i fac o recensiune în Zeitschrift Deutsch-Morgenland Gesellschaft..*

Cu profundă stimă şi consideraţiune plecat, Dr. M. Gaster.

Câţiva ani mai târziu, Gaster îi va scrie lui Bogdan Petriceicu Hasdeu de la Londra, în 28 mai 1891:

D-le Hajdău,

Mi-am isprăvit Chrestomatia şi, uitând acele mici deosebiri de vederi care ne-au desbinat odinioară, îmi fac o deosebită plăcere a-ţi trimite d-tale un exemplar al acelei cărţi. D-ta – fără a voi să te măgulesc – eşti fruntaşul filologiei române şi cui, dacă nu d-tale, să trimit o parte pe care poate singur o vei şti să o apreciezi din înaltul punct de vedere al ştiinţei şi al muncii osârditoare. Primeşte te rog aceea carte, ca un omagiu trimes de peste nouă mări şi nouă ţări, ca un prinos adus maestrului filologiei române. Judecă cu duhul blândeţelor, dacă vei găsi că a încercat şi n-a reuşit.

Al d-tale devotat, M. Gaster

Relaţiile dintre cei doi savanţi au fost de respect şi stimă reciprocă, găsindu-şi expresie şi în plan social, cetăţenesc, întrucât Bogdan Petriceicu Hasdeu l-a sprijinit pe M. Gaster în dobândirea naturalizării acestuia. Gaster îi mărturiseşte în 25 noiembrie 1879: (…)

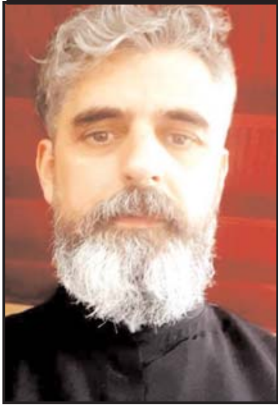
Cu opţiunea mea pentru naturalizare încă nu m-am grăbit. Mai aştept până când voi crede că voi fi deja atât de înaintat în numărul naturalizaţilor, ca să nu fac o excepţie excaladantă între coreligionarii mei. La timp favorabil mă voi adresa şi în prima ordine către D-ta pentru a stărui la primirea mea în sânul naţiunii române, în a cărui spirit şi simţământ din zi în zi tind a mă aprofunda.

Bogdan Petriceicu Hasdeu a format o şcoală românească de cercetare ştiinţifică în lingvistică şi istorie. Poate că într-o măsură mai mare decât pentru Moses Gaster au fost îndrumaţi şi sprijiniţi nemijlocit Lazăr Şăineanu, Ion Bianu, Grigore Tocilescu, Ioan Bogdan şi Ilie Bărbulescu. Corespondenţa purtată de aceştia cu dascălul lor aduce informaţii interesante, ce întregesc profilul marelui savant român.

N.B. Scrisorile s-au adus la ortografia actuală, în limita în care nu este afectat textul, păstrându-se variantele de adresare.

Cărţi şi autori

Risipitorul de frumuseţi

Pr. Dan TOADER

Cuvintele Mântuitorului au aceeaşi putere; indiferent de timp, rămân aceleaşi, nu-şi pierd valoarea, aduc către noi mesajul divin ca şi acum 2000 de ani. Schimbă şi înnoiesc vieţile celor ce le ascultă şi le împlinesc. Interesul pentru dumnezeieştile cuvinte exprimă setea căutărilor aducătoare de împlinire, ca răspuns la chemarea care vine de dincolo de noi, pe care sufletul o simte în alcătuirea stucturală de har şi nemurire, căutând să se contureze într-un mod cât mai viu, mai profund, prin concreteţea faptelor vieţii.

Argumentul de netăgăduit care demobilizează şi pe cei mai refractari opozanţi ai Domnului vine de la mulţimile care ascultau pe Mântuitorul şi, fascinate de cele nemaiauzite până atunci – si neegalate până astăzi – le-a făcut să spună: „Că nimeni nu a vorbit ca omul acesta vreodată".

Sfânta Evanghelie, prin conţinutul său, mijloceşte deschiderea nu doar pentru tainele lumii văzute, ci mai ales pentru cele nevăzute – „luminate de puterea credinţei în logica supranaturală a revelaţiei divine".

Demersul Preasfinţitului Timotei Prahoveanul vine în firescul slujirii asumate deplin, transmiţând adevărurile nepieritoare altor mulţimi care doresc să devină întrupări ale cuvântului într-un mod cât mai viu, vizibil şi concret, adecvat timpurilor, care să ne ancoreze cu trăinicie în solul fertil, dătător de rod, pentru a ne schimba pe noi înşine şi lumea, pentru a deveni mai buni, mai împătimiţi în dreapta credinţă, mai aproape de Dumnezeu. Astfel, glasul Mântuitorului se aude în timp, la timp şi peste timp. Cuvântările cuprinse în cele două volume: *Predici la Duminicile de peste an* şi *Predici la praznicele împărăteşti şi sfinţi*, apărute la Editura Cuvântul vieţii, 2022, ale Preasfinţitului Timotei Prahoveanul, au legătură cu realitatea, definesc stilul propriu al autorului şi deschid orizonturile apropierii de Adevărul cel Unic – aşa cum l-au mărturisit apostolii şi martorii direcţi ai faptelor vieţii Mântuitorului, cum l-au continuat martirii, ierarhii, cuvioşii – mărturisitori ai Bisericii, din toate timpurile şi până la cei de azi.

Preasfinţitul a înţeles că oricât de actuali am dori să fim în interpretarea Sfintei Evanghelii, nu-i putem excepta pe Sfinţii Părinţi şi pe marii exegeţi. Din această perspectivă, putem afirma, fără reţinere, având în vedere citatele patristice folosite, că a avut în vedere direcţia pe care o indică Părintele Stăniloae în Prefaţa la *Teologia Dogmatică:* „Ne-am condus în această stăruinţă de modul în care am înţeles învăţătura Bisericii. Sfinţii Părinţi de odinioară... ne-am silit să înţelegem învăţătura Bisericii în spiritul Părinţilor, dar în acelaşi timp să o înţelegem aşa cum credeam că ar fi înţeles-o ei astăzi. Căci ei n-ar fi făcut abstracţie de timpul nostru, aşa cum n-au făcut de al lor." Demersul este unul bine ales – şi se evidenţiază prin modul cum a împletit armonios fiecare cuvântare cu textul sfânt, cu citatele patristice, lăsând să transpară planul iniţial în oralitatea discursului, pentru a-şi face loc inspiraţia în spontaneitatea exprimării ideilor care s-au născut pe parcursul expunerii, în atmosfera plină de har a Sfintei Liturghii, călăuzit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu – după cum, cu toţii, Îi cerem: „Străluceşte în inimile noastre, iubitorule de oameni, Stăpâne, lumina cea curată a cunoaşterii Dumnezeirii Tale şi deschide ochii gândului nostru spre înţelegerea evanghelicelor Tale propovăduiri. Pune în noi şi frica fericitelor Tale porunci..."

În demersul său, Preasfinţitul Timotei Prahoveanul n-a avut în vedere doar învăţăturile Părintelui Stăniloae, ci a rezonat mai adânc, în predecesori, unul dintre ei, poate cel mai important din apropierea clipei prezente, fiind Sfântul Antim Ivireanul, întemeietorul elocinţei sacre româneşti, autor *al 30 de predici,* numite *didahii* sau *cuvinte de învăţătură* – care şi ele, aşa cum avea să afirme mai târziu Părintele Stăniloae, ţineau seama de actualitatea vremii, multe fiind chiar inspirate din acea vreme. Ştiindu-şi menirea şi rolul, Sfântul Antim o spune încă de la înscăunarea sa ca Mitropolit al Ţării Româneşti: „Nimeni să nu socotească din voi şi să zică în inima lui: ce treabă are vlădica cu noi, nu-şi caută (de) vlădiciia lui, ci se amestecă întru ale noastre? De n-aţi fi ştiut până acum şi de n-au fost nimeni să vă înveţe, iată că acum veţi şti că am treabă cu oamenii câţi sunt în Ţara Românească, de la mic până la mare şi până la un copil de ţâţă, afară din păgâni şi de ceia ce nu sunt o lege cu noi; căci în seama mea v-au dat stăpânul Hristos să vă pasc sufleteşte ca pe nişte oi cuvântătoare şi de gâtul mieu spânzură sufletele voastre şi de la mine va să vă ceară pe toţi, iar nu de la alţii, până când vă voi fi păstoriu." Sunt învăţăminte pe care le reia sub alte faţete, spre înţelegerea şi luminarea credincioşilor, în predica rostită în Duminica Lăsatului sec de brânză: „Viermele ce zace la rădăcina hreanului, de-i va zice cineva să iasă de acolo să meargă la alte rădăcini mai bune şi mai dulci, el zice că mai dulce decât hreanul nu iaste, căci acolo s-au născut şi întru aceia s-au pomenit. Aşa şi voi, pomenindu-vă întru aceste fapte şi lucrări şi nefiind cineva să vă înveţe, cu adevărat vă par amare acum vorbele mele, nefiind obicinuiţi cu dânsele."

Părintele Timotei Prahoveanul meditează la aceste mari adevăruri, făcând unele precizări, din chiar prefaţa („Cuvinte închinate Domnului") la volumul *Predici la duminicile de peste an:* „Din vremea când am început a înţelege cuvintele, m-am bucurat să aud predici care mi-au adus mângâiere, pace şi nădejde în suflet". Treptat, lucrurile se lămuresc din ce în ce mai clar, atingând cotele înalte ale înţelepciunii şi menirii sale: „Trecând anii, am înţeles porunca Mântuitorului transmisă ucenicilor săi, îndată după slăvita Înviere din morţi, «Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului. Amin». (Matei 28, 19-20) şi am aflat că slujitorii Sfântului Altar au îndatorirea de a rosti cuvânt de învăţătură la toate slujbele, mai ales la Sfânta Liturghie". Dar predica – subliniază domnia sa – presupune o mare răspundere din partea celui ce şi-o asumă: „Rostirile clericilor de la amvon sunt, în primul rând, o chemare sfântă, iar cel care le propovăduieşte va trebui să le îndeplinească". Aşadar, trebuind ca rostitorul să fie primul care să respecte ceea ce spune, fiind astfel un model pentru ceilalţi, cu atât mai mult ceilalţi, credincioşii de sub amvon, sunt datori a-şi însuşi învăţăturile primite şi a le îndeplini în viaţa de zi cu zi.

Tot în Cuvântul la Duminica Lăsatului sec de brânză, Antim Ivireanul rosteşte şi acuză la adresa lăcomiei, a faptelor reprobabile: «Sunt unii dintre noi ce fac jafuri şi fac câte sunt mai rele pe pământ, apoi se duc cu gândul ca acela ce dă vreunui popă să-i facă sărindariu ca să i se iarte păcatul şi el tot cu totul stă în tina răutăţii». Cu alt prilej, consacrat aceloraşi tare omeneşti, Părintele Antim detaliază, îndemnând: «Să lăsăm răutatea, jafurile, strâmbătăţile, minciuna, vrajba, zavistia. Toţi să ne rugăm, toţi să cerem ajuroriu. Nu unul să se roage şi altul nici să gândească; unul să plângă şi altul să râză; unul să se întristeze şi altul să se bucure. Pentru că atunci, adevărat, Dumnezeu nu ne ascultă.»"

Replica Părintelui Timotei o găsim tot într-o predică la Duminica Lăsatului sec de brânză: „Duminica dinaintea începerii Păresimilor a fost numită de către Sfinţii Părinţi Duminica Izgonirii lui Adam din Rai, iar cântările Vecerniei ne amintesc despre momentul în care protopărintele nostru, Adam, a fost izgonit din Rai şi plângea: «Eu nu am ascultat de Stăpânul şi porunca pe care mi-a dat-o am călcat-o, de aceea de toate bunătăţile am fost eu văduvit», rugându-se la Dumnezeu să-l primească din nou spre a simţi nemijlocit iubirea Sa. Asemenea lui Adam suntem îndemnaţi să facem şi noi de fiecare dată când greşim, dar mai ales în timpul Postului Mare, dorind să ne întoarcem în braţele părinteşti din exilul în care păcatul ne-a purtat pe fiecare dintre noi." Urmează o binevenită accentuare a situaţiei: „Biserica ne îndeamnă stăruitor, prin textele imnografice şi cuvintele de învăţătură ale Părinţilor, să ne întoarcem la Dumnezeu şi cu lacrimi să cerem îndurare, prin înfrânare şi rugăciune, în cea mai intensă perioadă de pocăinţă din timpul anului bisericesc".

→

Importantă aici e concentrarea de valori aduse la bară pentru a-i sprijini discursul vitriolant *tout azimut.* Discurs finalizat în cheie aproape convenţională (procedeu uzitat curent în volum): în ciuda celor 43 de ani trecuţi de la prima ediţie, revelaţiile şi deliciile oferite de dodecaedrul lui Romulus Rusan se dovedesc a fi rămas şi acum la fel de vii precum opera „îmblânzitorului de pietre" de la Hobiţa. Convenţional, poate (doar faţă de stilistica flamboaiantă a metadiscursului auctorial), dar impecabil exact.

Cum următoarea cronică va avea ca ţintă proza simultan lansată a lui Horia Gârbea, ceea ce-mi va prilejui reluarea contextuală a unor observaţii critice ale lui Emil Lungeanu, nu voi reţine acum decât relaţionarea, în lista furnizorilor de materie primă literară pentru această *carte recentă* printr-un subtil joc lexical. Dodecaedrul lui Romulus Rusan reprezintă, evident, cei 12 interlocutori cu care va fi conversat la masa tăcerii. Ce înseamnă, atunci, poliedricul Horia Gârbea? Nimic altceva decât versatilitatea cu care spectacularul (sic) multitalent îşi alege personajele cu care dialoghează hâtru.

Structura definită teoretic de autor a metatextului său (*creaţie literară proprie pretextată ludic de comentarea altei creaţii literare*) are, în viziunea cronicarului subsemnat, cu modestia de rigoare, mai multe componente. Una dintre acestea, dacă nu cea principală, e tocmai selecţia autorilor comentaţi şi a opurilor aferente. Transparent, Marin Preda e mai mult decât un catarg, mai mult decât un pol al universului acestor autori. El apare pentru a doua oară, referit indirect, ca subiect cercetat de Stan V. Cristea (*Închis pentru inventar,* pag. 61): *Marin Preda. Repere biobibliografice* (Editura Aius, 2017). Mărturisesc că n-am citit monumentalul inventar de referinţe. Dar mă socot îndrituit să mă întreb dacă inventarul cuprinde o lucrare prea puţin cunoscută. În general şi în universul referinţelor la Marin Preda. Iar dacă cumva nu e citată, socot de datoria mea s-o supun atenţiei: *Existenţe ironice – personajele lui Marin Preda,* de Voicu Bugariu – https://editura.liternet.ro/carte/191/Voicu-Bugariu/Existente-ironice-Persona jele-lui-Marin-Preda.html. Rostul acestei citări nu e şi n-ar avea sens să fie o trivială imitare a unui băieţel care se lăuda că i-a tras, odată, şi lui Tom Sawyer o bătaie. Ci, remarcând rolul nodal al *marelui singuratic* în savanta construcţie a lui Emil Lungeanu, doar o sugestie de a exploata, într-o eventuală reluare tematică, originala viziune a unui la fel de uitat critic… de Scifi. Mă rog, şi critic literar *stricto sensu.*

O cronică prea lăbărţată s-ar autosabota net. O carte precum cea *recentă* (mai ales deoarece o consider o addenda la masivul volum citat mai sus şi produs, în 2015, de Tipo Moldova) cere a fi concisă. Mai am de adăugat doar 2 elemente. Nu neapărat erudiţia scriitorului, nici rafinamentul arhitectural, poate nici măcar ironia corosivă spre sarcastic nu sunt, pentru cititorul care sunt, marca identitară a acestei cărţi. Ci un inefabil indefinibil. O rezonanţă emoţională subiacentă. Care pune în vibraţie corzi sufleteşti aproape de zona infrasunetelor. Am întâlnit un singur scriitor al cărui text să genereze un fenomen asemănător. Într-o zonă spectrală oarecum diferită. Un scriitor minor. Leonida Neamţu, fie hodinit.

Şi al doilea şi ultimul element al cronicii: va să zică Emil Lungeanu şi-a teoretizat invenţia metaliterară. Printr-o formulă sintetică şi precisă. A făcut-o în 2015. Ei, bine, am avut şansa să întâlnesc o mostră perfectă a invenţiei în discuţie. Nu voi da nume. E vorba de o carte apărută în 2018, deci după definiţia respectivă. Dar materia respectivei cărţi, acumulată în timp, cuprinde un procent însemnat anterior definiţiei. Diferenţa există, însă. Între natura literară a unor cronici de întâmpinare, pe de o parte, şi o structură metaliterară deliberată, pe de alta. Cu toată diferenţa, nu putem ignora exemplul la care mă refer, discutând despre invenţia ca atare.

Fuchsiada – Epopeea eroicului sunet muzical (II)

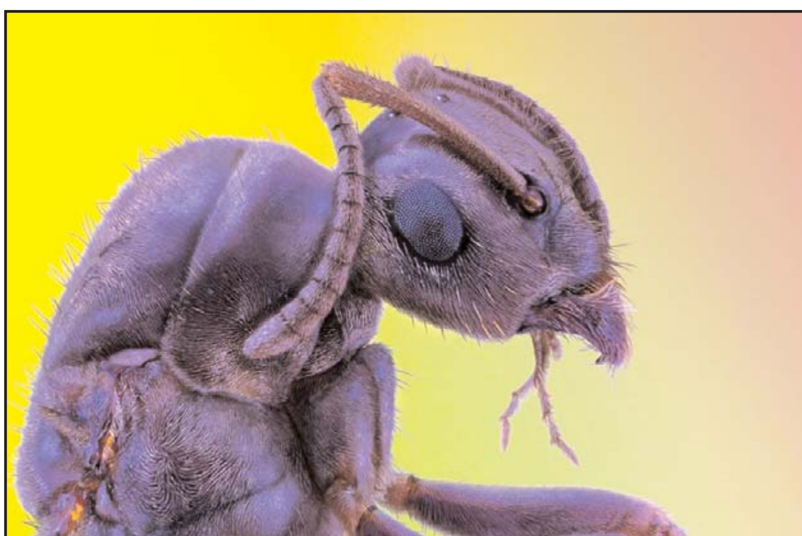

Lucian COSTACHE

Am deschide aici o altă discuţie. Nu credem că Urmuz implică cele *nouă muze,* fără a le numi pe fiecare, ca pe un automatism imitativ, pentru că avem toate datele, contextuale, pentru a-i acorda creditul că a înţeles exact semnificaţia primă a *invocaţiei*, aşa cum a folosit-o Homer. Înţelegem prin poezie, aşa cum am precizat deja, literatura în general, epică, lirică sau dramatică, în sensul celor formulate de Aristotel în *Poetica* sa. Aidoma marelui grec, nici Urmuz nu numeşte o muză sau alta, dar, fără excepţie, toate sunt invocate şi privite (nimic paradoxal aici) ca una singură: Caliope, Erato şi Euterpe sunt sugerate încă din subtitlul epopeii, Poem *eroic, erotic şi muzical,* în proză; Polimnia şi Terpsichore: „Împrejur, numai cântece şi flori. Graţiile şi celelalte slujitoare Olimpiane ale Venerei, dansând înaintea lui...”; „Ziseră şi corurile de amoraşi nevăzuţi intonară iarăşi slavă iubirii, iar aezii Olympului, instrumentându-şi lyrele, preamăriră în versuri momentul nemuritor”. Melpomene şi Talia se cuprind în acea dimensiune observată de majoritatea exegeţilor creaţiei urmuziene: tragicomicul textelor sale, observat cu prisosinţă şi în aventura eroului din Epopeea lui Fuchs, care e pus în situaţii contradictorii şi care produce emoţia estetică a tragicomicului, adesea derutantă, paradoxală. În privinţa Uraniei, e suficient să spunem că nu există mitologie fără dimensiunea cosmologică şi cosmogonică şi să cităm: „Facă Jupiter ca arta şi amorul tău să fie demne de Zeiţa – stăpâna noastră – [...] şi să zămislească din iubirea ce vă uneşte, seminţie care va să populeze de acum nu numai pământul, ce nu e în stare să aspire decât la Olymp, ci şi Olympul – ca şi pământul – supus, vai, decadenţei!!...”; „Fuchs, de ruşine şi de teamă, ar fi vrut să intre undeva într-o crăpătură. Cum însă aşa ceva nu există în Olymp...” („cântul” III); „În sfârşit, soarta lui Fuchs era hotărâtă. El avea să rătăcească mai întâi în Haos cu o iuţeală nemaipomenită, în circuituri de câte cinci minute în jurul planetei Venus. După aceea, pentru a expia pe deplin afrontul Zeiţei, avea să fie exilat de unul singur pe planeta nelocuită...” („cântul” IV).

La un moment dat, apar „Cele trei graţii”, cu precizarea „La ora fixată” (invitaţia precizează şi momentul vizitei, pentru *a nu lua* „gazda” pe nepregătite (exact începutul „cântului” III), dar asta după ce aflăm că „pe vârful săgeţii lui Cupidon fusese pus un bileţel” prin care Fuchs „era invitat în Olymp” (ultima precizare a „cântului” II). Apariţia graţiilor are un dublu rol: unul epic (Fuchs e purtat pe braţe moi şi voluptoase şi dus până la scara de mătasă agăţată de balconul Olympului, făcută din portative şi unde îl aşteaptă Venera; noaptea va fi introdus în alcov) şi altul erotic, un fel de preludiu voluptos, de incitare erotică a protagonistului, însoţită de îmbăierea prenupţială: graţiile „îl acoperiră cu flori şi-l stropiră cu miresme îmbătătoare”. E „momentul” în care apar *cele nouă muze,* dar timpul rămâne mitic, ca pe întregul parcurs al povestirii: „*La început*, când a luat fiinţă...”; „*Peste puţin* «cele nouă muze» apărură.”; „Dar *nu trecu mult timp*, şi *totul reintră* în tăcere...”; „Auzise el, *cândva, undeva*...”; „O deciziune eroică *luă atunci* eroul în rătăcirea lui prin Haos...” Sugestia (relativă) unui posibil timp măsurabil apare abia în final: „dispărură (Fuchs, umbrela recuperată de la reparat şi pianul) *pentru totdauna* în mijlocul naturii măreţe şi nemărginite...”; „să facă să apară *cu timpul* pe această planetă...” Spaţiul e şi el unul mitic, pe de o parte, Olympul, pe de alta, un orizont mitic clădit în zona de confluenţă a legendarului cu istoria: tatăl Nerva, bunul împărat Traian şi naivul păstor Bucur, „meleagurile pământene” etc. Altfel, rezumativ, spaţio-temporal: „... *cândva, undeva*...”

Compoziţional, dincolo de structurarea în *cânturi* ori *cântece* a unei epopei, ca structură aparţinând epicului, naraţiunea epopeică se structurează parţial aidoma, pentru că înaintea *expoziţiunii* (sau *propoziţiunii*) este invocaţia prin care *poetul* (în sensul *Poeticii* lui Aristotel) cere ajutorul muzelor sau zeilor,

fiecăruia după atribuţii, şi anunţă subiectul. Nu altfel trebuie înţeleasă invocaţia din poemationul *Ţiganiadei,* unde ideea de cântec e explicită şi trimiterea spre semnificaţia muzicală e evidentă: „Musă ce lui Omir odinioară/ *Cântaşi Vatrahomiomahia*,/ Cântă şi mie, fii bunişoară,/ Toate câte făcu… ”

Invocaţia către Muză, pusă la începutul textului, primul cuvânt, după modelul *Iliadei* lui Homer, pare a lipsi din textul *Fuchsiadei,* poate ca intenţie de a încălca parţial canoanele tradiţionale, dar formularea cum că Fuchs, „la început, când a luat fiinţă, nu a fost nici văzut, ci a fost numai auzit” cuprinde înţelesul mai profund al invocaţiei. Homer nu invocă niciodată o muză sau alta, ci Muzele, şi, chiar la început, chiar mai vag, o zeiţă. Când Homer foloseşte verbul „a cânta”, *aeide* [*Aed, aezi* = „poet epic recitator şi cântăreţ în Grecia antică”, „cântăreţ străvechi, la Greci: *Orpheu fu cântăreţ renumit*”. Orpheu, cântăreţ grec din epoca mitică, fermeca cu versul său fiarele sălbatice, arborii şi pietrele; coboară în *Infern* de unde o readuce pe soţia sa Euridice, dar o pierde pentru totdeauna, pentru că nu respectă jurământul făcut şi se întoarce în cale pentru a o privi. În *Fuchsiada*, Orpheu conduce „nenumăraţii amoraşi nevăzuţi” (doar auziţi), care „intonează cântece de slavă iubirii” la pătrunderea eroului în alcovul Venerei.], în primul vers, acesta este echivalent ca înţeles cu „învaţă-mă”: «Cântă-mi şi eu voi repeta altora». Şi Fuchs învaţă. Abia apoi cântă: „După aceea (adică după ce „a ieşit prin una din urechile bunicii sale”) Fuchs se duse direct la Conservator... Aci luă forma de acord perfect şi după ce, din modestie de artist, stătu mai întâi trei ani ascuns în fundul unui pian, fără să îl ştie nimeni, ieşi la suprafaţă şi în câteva minute termină de studiat armonia şi contrapunctul şi absolvi cursul de piano...” *Trei* e o cifră mitică, basmică deopotrivă, iar cele *câteva minute* în care termină „studiile” şi cursul de piano dau lui Fuchs esenţa sa naturală, firească şi deopotrivă supranaturală (creşte mai repede decât alţii; în câteva clipe, cât alţii într-un an; într-un an, cât alţii în şapte). Menirea sa muzicală e definitivată, dar nu definitivă, urmând să se proiecteze mai ferm de-abia în final. Numai astfel, după ce capătă „forma precisă, alegorică şi definitivă” („cântul” I), poate începe aventura eroică şi cea erotică, dar numai datorită acestei naşteri şi deveniri muzicale, ca „formă muzicală”, fără de care aventura sa specifică este imposibilă. Nici faptul că Fuchs „*intră liniştit* în fundul umbrelei sale, după ce se *încuie bine cu două chei muzicale*” şi „*adoarme dus pe portative şi legănat pe aripi de armonii angelice*, *acaparat de vise auzite* până a doua zi...”, nu trebuie înţeles altfel, iar precizările de deixis temporal ne duc spre un interval redus (în realitatea aievea), dar atemporal, ca timp mitic ori oniric, ficţional. Cheie are şi sensul figurat „procedeu prin care se poate explica sau dezlega ceva; explicaţie, dezlegare”. Un roman sau o povestire *cu cheie* este o naraţiune care înfăţişează, mai mult sau mai puţin transparent, personaje sau fapte reale, de oarecare notorietate (*Istoria ieroglifică* a lui Cantemir are Cheia sa, iar *Ţiganiada* ne spune clar că sub numele personajelor „să vor înţălege şi alţii”). În muzică, este „acel semn convenţional ce se pune la începutul portativului, pentru a indica poziţia unei note de o anumită înălţime şi, prin aceasta, a tuturor celorlalte note”, „semn care determină numele şi gradul de înălţime al notelor pe o linie: cheia de sol”. [Vechiu. românesc *chiae* = lat. *clavem.*] Cea de a doua definiţie e dată de *Dicţionarul Universal al Limbei Române* de Lazăr Şăineanu (1925, 1929) şi e cumva mai aproape de înţelesul pe care îl dăm noi, în consens figurat cu textul lui Urmuz. De-abia după ce se pune semnul *cheii muzicale* care dă o direcţie de compoziţie şi de interpretare, Fuchs „se strecoară în pian”, *abia* „consimte să lase să i se tragă afară numai mâinile şi execută în chip magistral ca o duzină de concerte, fantezii, etude şi sonate..., game, felurite exerciţii...”, urcând „scara de mătasă, făcută din portative”. Şi cititorul, găsind *cheia* potrivită, se va găsi în situaţia lui Fuchs: „apoi, pe deplin iniţiat...”

Cele trei graţii însoţitoare, cele trei *Harite,* fiice şi ele ale lui Zeus, născute de Eurynome – Aglaie (Splendoarea), Thalia (Bucuria) şi Euphrosyne (Veselia) – fac parte din alaiul Venerei şi, ţinând cont că *Fuchsiada* e şi o epopee a eroticului, dar şi a frumuseţii estetice, a artei, a muzicii cu deosebire, numirea acestor *Harite*, personificare în grup a farmecului, frumuseţii, graţiei, calineriei feminine, nu e întâmplătoare (gr. *haris* = „frumuseţe graţioasă”, frumuseţe vie, în mişcare, coregrafică: tabloul surprinde şi dansurile graţiilor şi a celorlalte slujitoare Olimpiane ale Venerei).

→

În scurta noastră cercetare ne-am oprit doar la câteva exemple, într-un fericit duplex Antim Ivireanul – Timotei Prahoveanul, pandant unul celuilalt. Desigur, predicile Părintelui Timotei sunt mult mai multe, numeroase şi bogate; o operă vastă, arborescentă, întinsă de-alungul a 1.500 de pagini. Fiecare predică este, în felul ei, un cuvânt fericit, trimis către oameni, spre fericirea lor. În acelaşi timp, prin felul în care sunt scrise, prin cuvântul elegant şi metafora sugestivă, ele sunt tot atâtea bineţe de frumuseţi.

O caracteristică aparte a acesei lucrări este dată de prospeţimea inedită a cuvintelor cu care îl îmbie pe cititor, situându-l pe nesimţite, discret, în faţa lui Hristos, a sfinţilor şi locurilor prezentate. Stilul ales al cuvântărilor sale arată măiestria autorului de a sublinia cele relevate, reliefează o temeinică pregătire cultică, dublată de cunoaşterea directă, personală, a celor mai multe dintre descrierile făcute. Eleganţa sacerdotală a rostirii şi exigenţa intransigentului mărturisitor conferă monumentalitate predicilor din cele două volume. Unele dintre acestea ne-au avut ca auditori, altele ne-au încântat prin lecturarea lor în ziarul *Lumina.* Editarea tuturor în volum, însă, constituie un document valoros şi inspirator, atât pentru oamenii bisericii, cât şi pentru cei din afara bisericii; pentru lumea scrisului şi cititului, evidenţiind recunoaşterea pe care autorul o are, prin aleasa sa activitate, în spaţiul literelor româneşti.

Nu mai este pentru nimeni o surpriză apariţia unei cărţi de o asemenea valoare, care poartă pecetea condeiului Preasfinţitului Timotei. Ca membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Societăţii Scriitorilor Bucovineni, ca om al cărţii şi al cuvântului, putem afirma că prin tot ceea ce se face şi prinde contur din mâna şi sufletul Preasfinţitului scoate la lumină o iubire rar întîlnită faţă de oameni şi de Dumnezeu.

Urmuziana

Un aspect peste care s-a trecut destul de superficial este cel legat de începutul cântului IV, când ar trebui observat contrastul dintre armonic şi dizarmonic. Fuchs ia „forma definitivă" după ce *studiază armonia*, ceea ce îi va servi să încânte Olympul, primind, astfel, „cheia" de acces sub balconul Aphroditei, unde va exersa (e încă un novice) şi unde, intrat în alcov, îşi va exercita funcţia de aed, de trubadur, de amorez, povestind (şi acompaniat) şi retrăind propria aventură eroică: întâi „execută magistral (un fel de probă iniţială şi de exerciţiu) „ca o duzină de concerte, fantezii, etude şi sonate", iar apoi „trei ore în şir făcu game şi felurite exerciţii..."; intrat în alcov, *poate dedica acum* o romanţă *graţioasei Venere.*

Prestaţia muzicală e pe măsura pretenţiilor olimpiane, dar „aria" erotică e încă sub semnul insuccesului şi suferă oprobiul nu numai al celei căreia i se dedică, dar şi al spectatorilor sau al celor ce participă ca figuranţi ori în culise la spectacol. Azvârlit în Haos, cu un *gest nobil, dar energic* de Zeiţă, se dezlănţuie „ploaia de disonanţe, de acorduri răsturnate şi nerezolvate, de cadenţe evitate, cu false relaţiuni..." De o parte armoniile, de cealaltă zgomotele, ori acea muzică încă neasimilată de bunul-gust, încă nevalorificată estetic, prea nouă, neînţeleasă încă, impietând gustul „clasic". Şi Harmonia (identificată în mitologia romană cu Concordia) este un personaj mitic, zeiţă a bunei înţelegeri, simbolizând adesea veghea armoniei cosmice şi terestre, ca pe un echilibru al raporturilor în univers. Această dualitate ce se echilibrează şi se raportează reciproc una la alta este esenţa multor mituri, religii, credinţe şi filosofii. La nunta Harmoniei cu Kadmos, zeiţa primeşte două daruri otrăvite, de la Hephaistos un colier şi de la Athena un veşmânt, ca răzbunare pentru împreunarea părinţilor (Ares şi Aphodita), considerată de zei ca nelegiuită. La nuntă participă toţi zeii, iar Muzele cântă şi dansează. Fuchs-armonicul suferă şi el efectele răzbunării zeieşti, nu altfel decât Odiseu, cel atât de încercat: „O grindină de dieji şi de becari ascuţiţi îl loveau necontenit în spinare, o pauză mai lungă îi sfărâmă ochelarii... Alţi zei mai răutăcioşi aruncară asupra lui cu tibii, cu harpe eoliene, cu lire şi cu cimbale..." Metaforic, am identifica stihii ale naturii: tunete, vijelii, vuiet mare, toate dezlănţuite, întâmplătoare, opuse muzicii compuse raţional: frumosul estetic, creat de mintea, urechea şi mâna omului, de acea *superioară seminţie de artişti.* Fuchs însă e capabil „să se înalţe tot mai sus, bravând elementele naturii", adică având curajul să le înfrunte şi să le surprindă muzical acordurile.

Remarcabil este şi faptul că Urmuz, într-un text de întindere mică pentru *un conţinut epopeic,* reuşeşte, impecabil, să menţină *starea de aşteptare epică*, aceea care întreţine bogatul text al *Iliadei*, Grecii şi Troia împărţind pe rând gloria, până la viclenia lui Ulysse, victoriile şi înfrângerile lui Fuchs rămânând şi ele sub semnul continuu al îndoielii, fără ca eroul lui Urmuz să fie tot atât de versatil. Singurul cal troian, dar introdus deopotrivă în cetatea cerească a zeilor şi în cea terestră a oamenilor ar fi *acel cuvânt, cuvântul Destinului recunoscător,* muzica şi, prin ea, *forţa educaţiei* „ar putea să facă să apară cu timpul pe această planetă o rasă mai bună de oameni, spre gloria sa, a pianului şi a Eternităţii..." Fuchs e noua sămânţă sădită în cele două cetăţii, ca erou civilizator. Trebuia însă să treacă prin Haos şi suferinţă, lapidat, excomunicat, „cu moralul deprimat, deconcertat, scârbit de oameni ca şi de zei, de amor ca şi de muze", pentru ca, astfel purificat, să poată lupta „numai din el şi prin el" împotriva *decadenţei* Olympului, ca şi a pământului, cu „obligaţia de a distruge snobismul şi laşitatea cugetării în artă de pe meleagurile pământene, pentru a zămisli, pe o planetă nelocuită, acea superioară seminţie de artişti". Nu mi se pare un manifest anticlasic, antitradiţie mai mult decât un manifest antiavangardist, împotriva oricărei fronde orgolioase, dacă arta nu-şi atinge menirea indiferent de ideologiile care i-au dat formă şi conţinut: bunul-gust estetic al „scriptoriului" şi al receptorului cultivat, educat.

Am reda în întregul lui *Prologul* din epopeea iluministului Budai-Deleanu. Dar reproducem aici doar ultimul paragraf al acestuia, textul lui Urmuz fiind una din acele *zburate* „tocma la vârful muntelui, unde e sfântariul muselor", adevărată „izvoditură", *invitaţie* „a zburătăţiei minţii" sale, înţelegând „preţul voroavei şi dulceaţa graiurilor bine rânduită": „Eu (spuind adevărul!) vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vârful muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armonia viersului ceresc a lor; dar ce folos! Căzui şi eu cu mulţi alţii depreună, şi căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaşte cântând!... Pentru aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primeşte, iubite cetitoriu, cu bună voinţă această izvoditură!... şi socoteşte cu priinţă, aducându-ţi purure aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână."

Urmuz a înţeles foarte bine menirea scriitorului, care are nevoie de fapte reale la care să se refere şi de eroi pe măsură, dar că mai importantă este măsura ficţiunii, rod al imaginaţiei, al fantaziei *poeticeşti* şi, deasupra, farmecul limbii folosite pentru a cuprinde complexitatea lumii şi a vieţii sufleteşti a omului, a artistului, a celui sensibil la frumosul creat de mintea omului: „întru podoaba şi măestria voroavei deplin săvârşiţi, carii cu supţirimea şi gingăşia condeiului său, au ştiut într-atâta frumsăţa pe eroii săi, cât noi astezi, necunoscând pe alţii asemene, ne uimim de mare-sufleţia, naltă-cugetarea, bărbăţia ş-alte vârtuţi a lor, şi doară nu luòm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului." Mai mult decât un manifest, finalul *Fuchsiadei* este un mesaj al capacităţii omului de a-şi stăpâni singur destinul, prin voinţa proprie a celui care gândeşte şi creează. Cred că Urmuz era convins că singura modalitate de a echilibra lumea este arta, artele în general, muzica fiind prima chemată şi bineînţeles poezia (literatura) – crearea acelei „progenituri, acea superioară seminţie de artişti", cu gene umane şi zeieşti deopotrivă, care ar fi trebuit să iasă, miraculos, „în Olymp din amorul lui Fuchs (artistul, Alesul) cu Venus".

Ion Budai-Deleanu, cu farmecul inconfundabil al expresiei sale, spunea, în alt context istoric, cu mai bine de 100 de ani înainte, cam acelaşi lucru, timp în care însă limba română a produs universale valori literare, scriitorul născut la Curtea de Argeş nemaiavând motive să se plângă de neajungerea limbii care *să-l desmânte*: „Răvărsându-şi întru mine neşte scântei din focul ceresc a muselor, bucuros aş fi cântat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus numiţi [Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul – nota n. L.C.]; însă băgând de samă că un feliu de poesie de-aceste, ce să chiamă epicească, pofteşte un poet deplin şi o limbă bine lucrată, nesocotinţă dar ar fi să cânt fapte eroiceşti, mai vârtos când nice eu mă încredinţăz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă desmântă..." [*A desmânta* = „a da de belea", „a descuraja", „a zăpăci"; *desmântă* (-t, -at), vb. – (Transilvania) „A face să se răzgândească". Originea e incertă.] „Cu toate aceste, *răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire,* sau mai bine zicând *jucăreauă, vrând a forma ş-a introduce un gust nou de poesie românească,* apoi şi ca prin acest feliu mai uşoare înainte deprinderi să se înveţe tinerii cei de limbă iubitori a cerca şi cele mai rădicate şi mai ascunse desişuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer şi a lui Virghil!..." Mai puţin sublinierea cuvântului *jucăreauă*, care aparţine autorului, celelalte sublinieri ne aparţin şi le transferăm ca potrivite şi pentru *pofta de a scrie* a lui Urmuz, *izvoditor de poeticească alcătuire* (*alcătuire* este cuvântul cel mai potrivit pentru felul de a scrie al lui Urmuz, la care am adăuga formularea lui Arghezi: *cuvinte potrivite*), dar mai ales vrerea *de a forma ş-a introduce un gust nou de poesie* (literatură) *românească.*

Urmuz va folosi resursele limbii române create până la el, procedând prin acumulare de sensuri, de informaţia culturală, de ţesătura inedită a textului, în care semnificaţiile curg unele în altele, producând o substanţă literară, lingvistică, nouă, inedită, *bizară* prin numeroasele latenţe interpretative, o *jucărea* intelectuală, pentru experţi şi iubitorii *jocului de-a cuvintele*, bazată pe resursele fabuloase ale limbii române istorice, poporane şi literare, în care sensul propriu al unui cuvânt se suprapune peste cele figurate, ele însele suprapuse (Ion Pop, Nicolae Manolescu), curgând unele în altele, amalgamate şi intersectate cu sensurile cuvintelor apropiate şi care, ieşind în largul ţesăturii lingvistice, curg logic până în final. Observaţia lui Nicolae Manolescu, că în proza lui Urmuz „literalul acaparează literarul", se susţine fără obiecţii. Cât priveşte *Fuchsiada*, observaţia că: „În locul logicii viului (o logică a evenimentului sau a psihologiei), *Fuchsiada* e construită integral pe o logică a limbajului", o privim sub reflectorul precizărilor din subtitlu: *Poem eroico-erotic şi muzical, în proză,* şi chiar prin titlu: *Fuchsiada*, adică istoria unui *erou* care trece prin *evenimente epopeice*, bucurându-se şi suferind şi, mai ales, descoperind, în urma călătoriei, un ideal. Faptul că atât personajul, cât şi întâmplările se reduc la esenţă, nu ne-ar îndreptăţi să negăm nici posibile încadrări tipologice, nici stări emoţionale, în evoluţie ori în desfăşurare, nici istorisirea, succesiunea evenimenţială.

Tipologic, Fuchs este eroul unei întâmplări fabuloase, epice. Trece prin stări emoţionale, ia atitudine, ia decizii, se bucură, speră, e ruşinos, cunoaşte ruşinea, e modest, e dezorientat, deprimat, deconcertat (termenul e muzical şi ar rezuma prăbuşirea morală a celui înfrânt), scârbit, cunoaşte insuccesul şi gloria etc. Această *trecere* îl va face apt să construiască mental un ideal. Paradoxal e că, indiferent de calea aleasă de cititor, textul are logica lui, impecabilă epic. Acad. Ion Pop face precizarea că „importantă este caracterizarea prozatorului (cu un termen ce suportă nuanţări) drept un «abstracţionist» ce reduce la esenţă nu doar personajul, ci şi «romanul», ca în cazul prozei *Pâlnia şi Stamate*. Expresivă este, în context, referinţa la Flaubert cu eroii săi «copişti», Bouvard şi Pécuchet". (Urmuz. *Schiţe şi nuvele aproape... futuriste,* Ediţia a II-a, Tracus Arte, 2017, pp. 35-36)

Această esenţializare există în toate textele lui Urmuz, inclusiv în fabula sa, care aparţine, ca specie literară, tot epicului. Esenţializarea nu exclude însă desfăşurarea epică, istorisirea şi nici posibila caracterizare a personajelor ori încadrarea lor tipologică, descifrând caractere. Am fost foarte curios să văd cum este înţeles de către adolescenţi (clasa a XII-a) un text urmuzian. Am cerut să se facă rezumatul unui text şi să se caracterizeze un personaj. În general, subiectul a fost rezumat conform desfăşurării epice; mai greu a fost să se numească eroul, iar caracterizările protagonistului au fost în majoritatea lor amuzante şi parţial superficiale, reţinându-se doar stările prin care trece personajul, aşa cum sunt ele notate de scriitor. Încadrarea tipologică nu au făcut-o decât câţiva elevi. Semnificaţia generală a textului a coincis cu precizarea temei, chiar dacă elevii înţeleseseră foarte bine diferenţa teoretică. Fac precizarea că nivelul intelectual al clasei şi interesul pentru literatură erau de grad înalt. Textul ales: *După furtună*. Faptul că elevii au rezumat corect evenimentele şi au încercat o caracterizare a eroului (în sens epic), într-un text redus la esenţă nu a împiedicat urmărirea *secvenţă cu secvenţă* a firului epic şi nici caracterizarea protagonistului. Adrian Marino explica, în *Dicţionarul de idei literare*, vol. I, la articolul dedicat *epicului,* că niciun text care presupune temporalitate, în orice sens, fie şi un text liric, nu exclude secvenţierea epică, chiar şi atunci când se derulează o stare emoţională, care are curgerea sa proprie şi coerenţa, logica sa proprie, oricât de ciudate ar fi întâmplările şi oricât de nefireşti personajele. Eugen Coşeriu în *Lingvistica textului* atrăgea atenţia că însuşi faptul de *a scrie* sau de *a vorbi* presupune temporalitate şi deci o componentă de derulare secvenţială, epică, că totul e povestire, istorisire a unor „evenimente" fizice, istorice, familiale, sociale etc. sau emoţionale, psihice. Reducţia la care procedează Urmuz nu elimină afabulaţia, nici măcar în fabula *Cronicari*. Textele lui Urmuz sunt curate epic, înzestrate cu ceea ce am numit *epicul pur* sau *epicul profund*, cum a fost considerat, profunzimea venind însă şi din virtuţile discursului şi limbajului folosit, manierei în care sunt folosite cuvintele şi din mixtura savantă a semnificaţiilor.

(Va urma.)

Scrisori mexicane

Mihai POSADA

Zei şi megaliţi. Trecând peste explicaţiile forţate (de nevoia salutară a ştiinţei de a explica tot ce o înconjoară), explicaţii care încearcă să acrediteze faptul, rizibil în cele din urmă, că structurile megalitice construite (probabil) în Antichitate ori chiar în timpuri mai noi, s-au realizat prin zidirea cum cărămizile a coloşilor de piatră cântărind sute de tone fiecare, cioplIţi cu o daltă tot din piatră, dar mai dură – ar fi bine să observăm că aceste structuri, fie ziduri de cetate, fie portaluri grandioase, fie de cele mai multe ori piramide-templu măreţe, se află azi împrăştiate pe toate continentele locuite de oameni. De obicei, în zonele calde, ecuatoriale, tropicale, subtropicale, ca o centură megalitică ce înconjoară planeta.

Începând de la Sumer (civilizaţie a cărei limbă, sumeriana, a dispărut ca limbă izolată, în primele secole de după anul 2.000 înainte de Hristos) ori cu sanctuarul neolitic anatolian de la Göbekli Tepe şi trecând la civilizaţia egipteană veche sau la acelea înfloritoare cândva în Orientul indian sau cambodgian, ori dincolo de Atlantic sau de Pacific, în jungla amazoniană (între Brazilia şi Bolivia de astăzi), precum şi la piramidele oraşelor mexicane precolumbiene sau cele incaşe de la Machu Picchu şi foarte multe alte culturi la fel constructoare de clădiri megalitice, este de observat că ele au fost părăsite la un moment dat, din cauze necunoscute. În ciuda încercărilor interpretative de a motiva părăsirea definitivă *in illo tempore* a actualelor situri cu valoare arheologică, dând simplu vina pe climă sau pe războaie, cauzele certe ale renunţării locuitorilor le a mai popula acele aşezări rămân mai departe necunoscute. Aşa cum inexplicabile rămân şi metodele tehnologice care au permis manipularea, cioplirea şi şlefuirea perfectă a blocurilor imense de piatră astfel încât îmbinarea lor de multe ori în formă aleatorie, non-rectangulară, să nu permită să treacă printre ele măcar o lamă de ras. Avem exemple celebre de monumente megalitice, între care: nenumărate menhire şi dolmene funerare răspândite pe tot întinsul planetei, ori crómlehuri sacre cum cele de la Stonehenge, Regatul Unit, ori din Bretania, Franţa, sau cele din complexul megalitic Carrowmore, Irlanda; piramidele ziggurat sau Turnul Babilonului închinat de Nabucodonosor zeului Marduk; capetele „moai” din piatră de pe Insula Paştelui; zidurile legendarei cetăţi Troia; Poarta leilor şi zidurile „ciclopice” de la Micene, Zidul Plângerii din Ierusalim, zidurile nedărâmate total ale unuia dintre cele mai vechi oraşe ale lumii – Ierihon; giganticele temple egiptene din Luxor, Karnak sau Kom Ombo, fără a omite tot din Egipt piramidele de la Gizeh; construcţiile megalitice de la Macchu Picchu, Peru. Şi asta într-o vreme când constructorilor – în cazul populaţiilor de pe teritoriul actualului Mexic, trăind încă în eneolitic – nu le era cunoscută metalurgia, nici măcar roata, aşadar, nici folosirea scripeţilor, nici calul de povară sau alt animal domestic, darmite tehnica laser cu ajutorul căreia, spun experţii, nici în prezent nu pot fi realizate îmbinări atât de exacte...

În lumea noastră ateizată cu program, majoritatea autorilor de manuale de istorie, a comentatorilor de documentare televizate precum şi ghizii turistici locali repetă explicaţia standard: „aceste oraşe cu piramidele şi construcţiile lor (megalitice, sic!) au fost părăsite la un moment dat de locuitorii lor, din motive care ne rămân până în prezent necunoscute”.

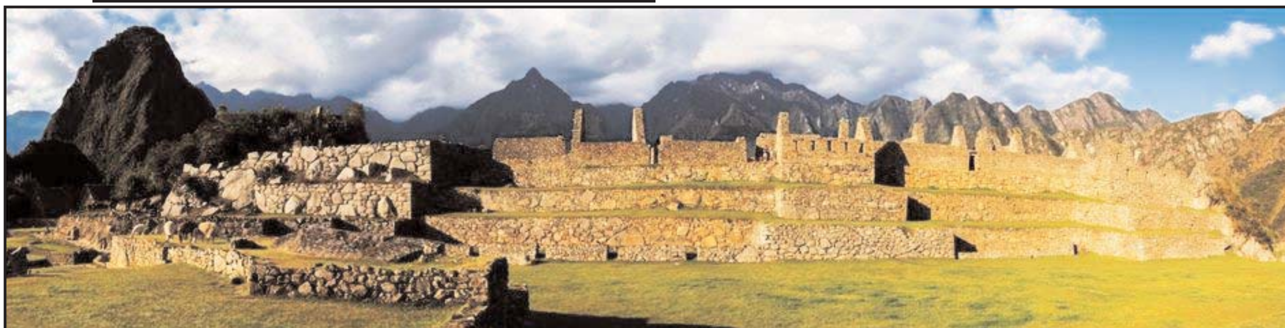
Un lucru omit distinşii cercetători: mai înainte de a fi părăsite în mod inexplicabil de constructorii şi/sau locuitorii lor, siturile arheologice au fost părăsite de zei!

În cazul particular al civilizaţiilor precolumbiene, dezastrul a fost sporit suplimentar, cu asupra de măsură, de invazia europenilor, urmată de cucerire şi colonizare, petrecute în Evul Mediu al „marilor descoperiri geografice”. Să nu uităm că Mexicul de astăzi este format din 31 de state, fiecare cu constituţie şi legislativ proprii, plus un district federal, şi acestea toate alcătuiesc o republică federală prezidenţială numită oficial Statele Unite Mexicane, sub conducerea preşedintelui ales. O varietate de culturi arhaice reunite sub conducere unică, totodată cea mai populată ţară vorbitoare de limbă spaniolă din lume.

Vorbim aşadar despre procesul de aculturaţie, implicând reorientarea, de cele mai multe ori prin folosirea forţei, a obiceiurilor ancestrale sub aspect material şi spiritual, la cei cuceriţi, mai precis, a regulilor lor sociale, manifestării convingerilor religioase, cutumelor etnologice, într-un cuvânt, o transformare culturală profundă, urmărind schimbarea paradigmei enculturale. Un fenomen de existenţă a popoarelor – în urma ciocnirii civilizaţiilor – cu cele mai ciudate rezultate sincretice în raport cu cuceritorii, funcţie de specificul fiecărui popor cucerit în parte. Cu acceptări şi rezistenţe imanente procesului istoric în sine. Fireşte, amalgamarea elementelor vechilor culturi cu formele nou impuse continuă şi în prezent, făcând deliciul etnografilor şi uimind călătorii atenţi, vizitatorii şi turiştii curioşi. Şi astfel, din fericire, ceea ce Leo Frobenius denumea prin termenul *paideuma* – un soi de suflet etnospecific – nu piere cu una cu două, încât la anul 2022 am întâlnit în Mexic persoane care ţineau să precizeze, cu nedisimulată mândrie, că „sunt de neam zapotec”, în marea cultură meso-americană şi în aceea numită generic „mexicană”.

Este interesantă această observaţie a părăsirii unor civilizaţii, a culturilor care au lăsat în urma lor construcţii uluitoare din piatră: şi anume, că ele au fost părăsite când zeii lor înşişi le-au părăsit. Mai ciudată pare situaţia în multele locuri unde nu a fost găsită de arheologi nici urmă de cimitire. Or, de când sunt oamenii pe Pământ, ei mor... Asta poate să spună că unele construcţii dedicate nemuritorilor (zei) nu erau locuite de oamenii care îi venerau, ci doar vizitate de muritori veniţi de la distanţă în pelerinaje, la ceremoniile religioase specifice locului. Cine poate să confirme cu certitudine că violenţa şi cruzimea unor ritualuri cu sacrificii umane practicate mai târziu pe scară largă nu constituie urmarea mimetică, devenită ritual, a unui eveniment revoluţionar, când zeului însuşi i-ar fi fost luată viaţa de un popor revoltat? Ori, cum demonstrează cu erudiţia cunoscută Mircea Eliade, perpetuarea ritualică a unui comportament al zeilor care au părăsit comunitatea cu mult timp în urmă, generând un mit împreună cu formele sale de manifestare.

O ipoteză inedită. O ipoteză ca aceasta, a vidului de spiritualitate generat de părăsirea oamenilor de către zeii lor, nu apare nici la teoreticienii *cargocultului,* precum astronomul J. Allen Hynek sau cercetătorul elveţian Erich von Däniken, nici la istoricii de meserie ca S.N. Kramer, Jacob Burckhardt, A. de Tocqueville, Chang Hsüeh-ch'eng ş.a. Anume că, înainte de a fi părăsite de oameni, multe din mărturiile de civilizaţie, oraşe, temple, pieţe largi, terenuri de sport (ca de exemplu practicarea întrecerii de pelote, în vechiul Mexic) etc., azi situri arheologice datând, potrivit periodizării occidentale, din Preistorie sau Antichitate, ori din Epoca Clasică şi până în aceea Medievală şi majoritar reprezentate prin construcţii megalitice – au fost, toate, părăsite mai întâi de zeii lor. Pentru românul nealterat ideologic să gândească exclusiv în plan material, pragmatic, poate părea un adevăr la mintea cocoşului. Cetăţeanul educat oficial să ignore un fapt afirmat de M. Eliade toată viaţa – că omul este structural o fiinţă religioasă, alcătuit în strânsă relaţie cu sacralitatea, poate să nu sesizeze realitatea că atunci când zeii le-au părăsit, civilizaţiile au dispărut aproape simultan. Nu în zadar deviza Casei Regale - a României a fost şi a rămas: „Nihil sine Deo”. Or, chiar monarhia românească s-a prăbuşit atunci când gloatele proletare împinse la revoltă l-au alungat din cetate pe Dumnezeu. Ca să nu mai pomenim de ateizarea în masă, oarecumva motivată social, care a eliminat dramatic din istorie dinastia Romanovilor.

Tiparul paradigmatic. Construcţiile megalitice (uriaşe) înconjoară ca un brâu Pământul, spuneam, în zona ecuatorial-subtropicală a acestuia. Sunt multe asemănări între culturile care le-au edificat şi cărora acele edificii le aparţin. Aşa, bunăoară, în Egipt, pe malul de vest al fluviului Nil şi în partea opusă oraşului Luxor, în complexul Deir el-Bahri, se află templul funerar al primului faraon femeie, Hatşepsut, decedată în anul 1482 î.Hr. Monumentul este precedat de o somptuoasă rampă de acces mărginită la stânga şi dreapta cu balustrade din zid, pe care stau câte un şarpe sacru întins de-a lungul, având statui reprezentându-l pe zeul-şoim Horus, la capătul de jos. Tot aşa, în Mexic, la Chichen Itzá, Templul Kukulkan sau „Piramida-calendar” prezintă balustradele din piatră ale scării principale ce urcă de la bază până la platforma superioară pe care a fost plasat sanctuarul din vârf sub forma a doi şerpi-balauri cu capetele la temelia clădirii şi cozile spre sanctuar, având gurile larg deschise. Ei reprezintă echilibrul necesar coexistenţei în lume a forţelor antagonice bine-rău, viaţă-moarte, întuneric-lumină, teluric-celest etc. Această simbolică arhitecturală o găsim reluată în acelaşi sit arheologic maya, la o scară redusă, la piramida cu de asemenea patru faţade, respectiv patru scări centrate, numită Osario sau „Templul Marelui Preot”. Chichen Itzá, în mayaşă, poate fi tradus „la gura fântânii lui Itza”, acesta din urmă fiind un grup etnic dominant în nord-estul peninsulei Yucatan, din perioada precolumbiană. Un soi de „bocca del rio” în traducere blagiană.

Or, piramida însăşi este calendarul maya, prin numerologia perfect inscrisă în coordonatele ei arhitecturale (periodizări ale timpului, corespunzătoare numărului de scări, trepte, muchii sau feţe ale edificiului etc.). Impresionante, chiar ciudat de bogate cunoştinţe de astronomie, pentru locuitori-constructori care priveau cerul cu ochiul liber, în veacul cinci înainte de Hristos. Cum, de altfel, peste tot în lumea cea veche. Ei aveau ştiinţa atât de corectă a mişcării aştrilor, încât au alcătuit un calendar despre care se spune că ar fi mai exact decât cel gregorian, folosit în prezent. Data creaţiei lumii, potrivit mitologiei calendaristice maiaşe, ar corespunde zilei de 11 august 3114 î.Hr. din calendarul gregorian. Calendarul maya era utilizat în Mesoamerica, dar este şi astăzi folosit de comunităţi mayaşe din nordul Guatemalei, precum şi din statele Veracruz, Chiapas şi Oaxaca din Mexic.

În plus, ca o curiozitate mentalitar-culturală de invidiat, trebuie menţionat că Templul Kukulcan sau „Piramida-calendar” de la Chichen Itzá acoperă în forma sa actuală încă alte două piramide, mai vechi, în interiorul său, construite în timp, fiecare, una peste cealaltă, fără a demola nimic de la antecesori.

→

La pas prin satul global

Populaţiile constructoare de piramide ne apar aidoma oamenilor contemporani, chiar dacă pe alocuri în sculpturi, picturi, reprezentate în ceramica vremii sau chiar la mumiile lor, persoanele au uneori craniul foarte alungit. Scheletele întăresc stranietatea descoperirii, iar ADN-ul lor este asemănător cu al nostru. În Pakistanul contemporan, la Mohenjo Daro, acum 5.000 de ani, o civilizaţie terestră atingea apogeul dezvoltării sale în jurul anului 3000 î.Hr., cu o populaţie citadină de peste 40.000 de suflete. Părăsit cu 1.300 de ani mai târziu, avea un sistem de canalizare şi drumuri de invidiat chiar şi astăzi, funcţionale până în prezent.

Dar, asemănări cromozomiale oamenii au şi cu maimuţele; potriveli chiar cu porcul... Este de ajuns să urmărim încercările de hibridare a omului cu maimuţa, cu organisme extraterestre, cu alţi hibrizi, cu miei, sau între cimpanzeu şi porc, aşa cum se spune în spaţiile virtuale că ar fi încercat oamenii, sub coordonarea unor revoluţionari genetici precum Alexei Savin, Ilya Ivanov, Eugene Mc Carth şi alţii. Iar zeităţile panteonului egiptean excelează în „produse" de inginerie genetică. Dincolo de Ocean, îi întâlnim pe marele zeu al culturii maya, Kukulkan, şi respectiv pe Quetzalcoatl – gigantic „Şarpe cu pene" – probabil un hibrid reptilă-pasăre ori veriga de legătură-tranziţie între specii, potrivit teoriei evoluţioniste; un balaur am zice noi, românii – zeul suprem al mitologiei aztece!

Unele statuete expuse la Muzeul Naţional de Etnografie din Ciudad de Mexico poartă veşminte şi acoperitoare ale capului asemănătoare costumaţiei samurailor niponi. Izbitoare este şi asemănarea între unele vase aparţinând ariei culturale mesoamericane şi civilizaţii dispărute de la noi, cum sunt Cucutenii.

„Amestecul religiilor". O constantă: toţi zeii majori ai diverselor culturi terriene sunt zburători şi vin din cer. Mulţi copulează cu „fiicele oamenilor", uneori în temple special construite în vârful unor piramide: hibridarea zeu-om (de ex. grupul de „îngeri civilizatori" condus de Semyaza). Unii intră apoi în subteran (cum, bunăoară, Zalmoxis), alţii se întorc înapoi în tării; toţi promit nemurirea, viaţa de dincolo, mântuirea.

Şi Mesoamerica este catolică... Nu întâmplător, mexicanii, pe care iniţiativa generalului mason şi ulterior preşedinte al Mexicului, Plutarco Elias Calles, îi obliga să accepte ateismul de stat, s-au revoltat, declanşând un război civil – *Guerra Cristera/La Cristiada sau Rebeliunea Cristero* (1926-1929). Războiul civil mexican a durat circa trei ani şi s-a încheiat cu respectarea credinţei, aşa cum se manifestă ea în Mexicul contemporan: prolix-complicată, „corcită", hibridă ca toate religiile inoculate unor culturi invadate, sub ameninţarea sabiei... Ca în toate zonele geografice intrate sub influenţa misionarismului catolic, religia mexicanilor care l-au primit pe Hristos a devenit firesc una eclectică, vechile rituri precolumbiene convieţuind simbiotic, până astăzi, cu învăţătura creştină nou-acceptată după cucerirea spaniolă. Vezi exhumarea morţilor, urmată de expunerea pentru „eternitate" a oaselor spălate şi aranjate sumar în cutii vizibile, tangibile chiar, o practică funerară actuală în Mexic, ce poate fi constatată în direct la *cimitirul de oase* din Pomuch (Campeche).

În textul intitulat *Unde s-au ascuns fiii Soarelui? Dispariţia mumiilor regilor incaşi,* publicat la adresa https://incredibilia.ro/mumiile-regilor-incasi/, la 18 ianuarie 2023, citim: „Când mureau, conducătorii incaşi erau mumificaţi şi consideraţi zei pe Pământ. După căderea în faţa conchistadorilor, au suferit numeroase vicisitudini, până când au dispărut din istorie. Astăzi, soarta mumiilor regale incaşe este o enigmă. Atunci când deceda un suveran incaş (considerat de supuşi «fiu al Soarelui» şi, prin urmare, divin), corpul său trebuia mumificat cu atenţie şi păstrat pentru eternitate."
Nu se ştie precis ce tehnici s-au folosit la mumificarea conducătorilor, cu toate că s-au păstrat unele referiri, cum ar fi cea a iezuitului Blas Valera: „Când regele murea, îi îndepărtau intestinele şi îi îmbălsămau corpul cu balsamul adus de la Tolu". Cercetătorii cred că mumiile erau realizate cu balsam de Tolu (răşină botezată astfel după regiunea peruană de provenienţă), mentol, sare, tanin, diverşi alcaloizi şi saponine. Chiar dacă nu ştim unde se află (sau dacă mai există) mumiile regale, ne putem face o idee despre cum arătau mulţumită unor relatări de epocă. Părintele Jose de Acosta, care a avut ocazia să vadă trupul lui Inca Pachacuti (al nouălea rege) în jurul anului 1590, îl descrie astfel: „Corpul era atât de bine păstrat cu ajutorul unei anumite răşini, încât părea viu. Ochii erau făcuţi din aur şi erau atât de bine aşezaţi, încât nu mai avea nevoie de ochii naturali. Avea părul cenuşiu şi nimic din el nu dispăruse, de parcă ar fi murit în aceeaşi zi, deşi în realitate moartea sa avusese loc cu zeci de ani mai înainte." Putem conchide că obiceiul precolumbienilor de a-şi conserva morţii, la fel cum obişnuiau şi egiptenii arhaici, se întâlneşte şi se aseamănă cultural cu practicile străvechi ale Bisericii Catolice, în special simbolismul sculptural al artefactelor ce reprezintă corpul lui Hristos coborât de pe Cruce, cum şi adorarea moaştelor de sfinţi. Iar conservarea şi venerarea moaştelor de sfinţi ai Bisericii Ortodoxe nu stau nici ele departe de acelaşi mod al practicării cultului ancestral al morţilor.

Cu particularitatea că vechile practici religioase, cu sacrificii umane pe altarele dedicate zeilor „mexicani" precolumbieni, păgâni, au fost înlocuite cum spuneam, prin puterea armelor (cucerirea spaniolă a Imperiului Aztec – 1519-1521), ca un tragic ecou al discursului rostit de misionarii unui moment istoric de mare cruzime în istoria creştinismului apusean: criminala Inchiziţie spaniolă (fondată la 1478, abolită la 1834), aşa cum vedem şi în operele muraliştilor mexicani José Clemente Orozco (1883-1949): *Vârsta de aur precolumbiană, Amestecul religiilor;* Diego Rivera (1886-1957): *Cucerirea, Istoria şi perspectiva Mexicului, Dominaţia colonială.*

Acea străveche amprentă se păstrează în practica religioasă, cu originalitate specifică în fiecare regiune a ţării, Mexicul fiind o republică federală alcătuită din 31 de state şi un district federal, cum am precizat mai sus.

Ar mai fi de observat asemănarea practicii mumificărilor, atât la populaţiile precolumbiene ale Americii Centrale – de atunci şi până în prezent, cum am arătat, cât şi la cele catolice, în speţa practicii călugărilor capucini, aşa cum se poate vedea până astăzi, în osuarul de la Palermo, în care sunt păstrate şi osemintele unionistului român Nicolae Bălcescu.

Alte asemănări. El Castillo sau Piramida lui Kukulkan de la Chichen Itzá, datând din primul mileniu după Hristos, are în interiorul său alte două piramide mai vechi, construite una peste alta, lucru ce ne poate duce cu gândul şi la asemănarea tulburătoare între arta lui H.R. Giger (1940-2014, creator al personajului *Alien* din pelicula cinematografică omonimă regizată de Ridley Scott în anul 1979), „suprapusă" cultural obiectului de artă precolumbiană expus în marele muzeu mexican, un suport ceramic asemănător scheletului coloanei vertebrale; o influenţă-asemănare evidentă pe care, probabil, faimosul plastician elveţian şi-ar asuma-o.

Sesizabile asemănări, la fel de deconcertante sau, dacă înţelegem fenomenul circulaţiei valorilor, al simbolurilor sacre-artistice în particular, acestea ne pot oferi nouă, pământenilor, un sentiment plenar, măreţ, de co-participanţi la splendoarea manifestărilor cultural-spirituale ale umanităţii, de-a lungul mileniilor, veacurilor, anilor. Aşa, bunăoară, frapează asemănarea decorului purtat pe cap, la ceremoniile aztece, mayaşe – aşa cum apare el în ceramica epocii, cu podoabele din pene purtate de amerindieni, ori cu podoabele unor zeităţi nipone sau chiar cu coifurile de luptă ale samurailor.

Imagini: La pagina anterioară apare un megalit olmec cioplit antropomorf, din Parcul La Venta, Villahermosa, Mexic, şi Piramida-calendar sau Templul Kukulcan („Şarpele cu pene") de la Chichen Itza, Mexic.

Mai sus, vase din ceramică, Muzeul naţional de antropologie, Ciudad de Mexico, Mexic.

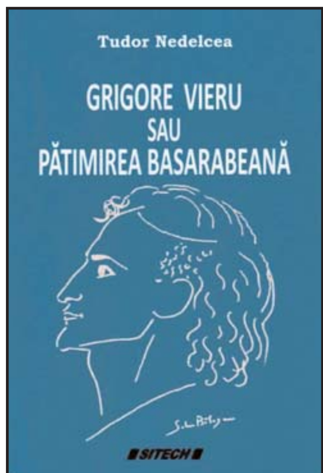
Semn(al) de carte

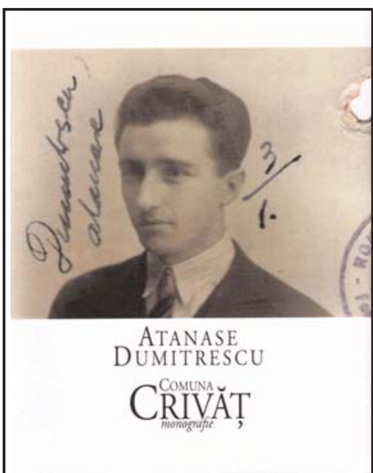
Tudor Nedelcea, *Grigore Vieru şi pătimirea basarabeană,* Editura Sitech, Craiova, 2023

Acum, fără El, mi-e frig. Nu-l mai pot întâlni, nu-i mai pot auzi măcar vocea la celălalt capăt al firului de telefon, acea voce care îmi încălzea sufletul. Grigore Vieru era iubit şi urât ca şi Iisus Hristos. Şi tot ca El va străluci şi lumina. (…)

Dar, peste tot şi toate, în timpul vieţii sale, Grigore Vieru răspândea bunătate creştină, har divin, înnobila oamenii cu prietenia sa. (…)

Grigore Vieru, simplu ca iarba, a devenit *steaua de vineri* care ne veghează paşii şi ne apără sufletele care s-au identificat cu aspiraţiile lor. (Autorul, pe coperta a patra)

Atanase Dumitrescu, *Comuna Crivăţ. Monografie,* Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2021

A face monografia unui sat nu este un lucru uşor. Dar pe cât este de greu, pe atât e de folositor. Ca să-ţi cunoşti ţara trebuie să pleci mai întâi din locul unde ai văzut lumina zilei pentru că, înţelegându-l pe acesta, vei putea înţelege şi alte stări de lucruri din altă parte.

Pentru aceasta îmi permit să încerc o monografie a satului natal, comuna Crivăţ, judeţul Ilfov [Azi este sat, care aparţine oraşului Budeşti, judeţul Călăraşi – notă de subsol în carte.] şi să dau, pe cât îmi stă în putinţă, specificul satului – trebuie deci tratat sub toate aspectele. (Autorul, la începutul cărţii, I. Descrierea fizică a satului. Aşezarea, pag. 13)

Teofil Răchiţeanul, *Efulguraţii. În zig-zagul gândului,* Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2023

Catrenele lui Teofil Răchiţeanu sunt, de fapt, o singură şi copleşitoare poemă, alcătuită dintr-o suită de stări existenţiale, profund legate între ele, ca un imens cântec despre viaţă şi despre moarte, despre lumea misterioasă a cerului şi despre fericirile şi, mai ales, nefericirile pământenilor, un extraordinar tur de orizont al unui poet care veghează din vârful munţilor asupra destinului unei umanităţi, fără să lase să se scurgă clipele în afara unui rost. Ele sunt eşantioane concentrate de mare poezie. (V. Fanache, pe coperta a patra)

Jurnal de Thailanda (V)

Paula ROMANESCU

Punctuali ca nişte lorzi, când bate ultimul gong al ceasului al doisprezecelea din zi, noi sunăm la intrarea în cetatea privată a distinsei doamne preşedinte Benitez – *Binecuvântata.*

Ne deschide asistenta sa, o „tinerică” de vreo şaptezeci de ani trecuţi cu brio, trecută şi ea pe la Institutul Anei noastre (nu, nu Ana Pauker a lui Brucan!), că doar trebuia s-o însoţească pe şefă oriunde prezenţa acesteia era necesară. Fusese şi la Vatican ca să-l provoace pe Papa la o discuţie serioasă asupra drepturilor femeilor de a avea acces la posturi rezervate până în prezent doar bărbaţilor. Să fi simţit locţiitorul Sfântului Petru de la Roma că i se cam zgâlţâie şi lui Sfântul Scaun? Până acum, niciun semn. Fumul alb vestitor de alegere pontificală nu cunoaşte decât forma de masculin singular. Când vor fi *două* fumuri, om mai vedea… Doar prin unele biserici – catolice, luterane, evanghelice, prezbiteriene, din lumea asta liberă peste poate, glasul femeilor începe să se facă auzit din amvon. Şi în fruntea unor state luminate! Nu vorbesc de imperii şi regate, că acolo-i altă poveste: încoronaţii nu trebuie decât să-şi dea osteneala să se nască primii *inter pares* şi au tronul asigurat.

Doamna Benitez ne primeşte din prag surâzătoare de parcă ne ştiam dintotdeauna (îi cunoştea perfect pe cei de la Ambasada noastră), cu un gest de regină ne pofteşte să intrăm şi să luăm loc. Primeşte cu graţie buchetul de flori adus de noi (eram şi eu pe acolo, dar nu figuram în nicio floare…); după ce stăm locului pe fotolii, găsesc prilejul să-i ofer o *Rugăciune* semnată de Adina R. pentru care primitoarea are numai „O”-uri şi mulţumiri însoţite de aplecări de cap. Mi se spusese că este de religie catolică.

Era aşteptată şi o prinţesă, soră a nu ştiu cărui sultan dintr-o regiune autonomă din Manila, care, ni se spune, avea să întârzie puţin deşi venea din apropiere – cale de trei ore de „mers” cu avionul… Trăiască vecinătatea!

Vorbim despre una, despre alta, şi mult aşteptata vine. Suplă, bronzată de la natură, eleganţă sobră, prinţesita îşi etala cu… modestie la gât o garnitură de aur în care erau montate trei perle negre cam ca nişte măsline bine crescute şi o a patra, de aceeaşi mărime, într-o brăţară cam de un lat de palmă. Am găsit momentul potrivit cât s-o întreb discret pe doamna Ghiţulescu dacă or fi naturale „măslinele” acelea şi, dacă da, cam la ce preţ s-ar ridica…

– O nimica toată, îmi şopteşte, vreo cincisprezece mii de dolari bucata, şi asta doar aici, în ţara perlelor, fiindcă în alte sfere şi emisfere, preţul ar putea urca până la înălţimi care ne-ar provoca nouă, muritorilor de rând, pierderea uzului raţiunii… Zâmbetul prinde a-mi tremura pe buze (bietul de el, s-o fi înspăimântat rău!) şi gândul meu cuminte îmi spune că-i mult mai bine cu *sărăcia, şi nevoile, şi neamul,* pe care nici măcar nu trebuie să ni le mai apărăm, fiindcă se ţin de noi ca scaiul de oaie…

Îmi repet în gând ca să nu uit:

> *La gâtul ei perlele-au înnoptat*
> *Dar eu nu strălucirea lor o voi, ci*
> *Să pot lua din suferinţa scoicii*
> *Acel bob de nisip de altădat’.*

Iată că nu le-am uitat…

Gazda ne oferă o masă de prânz regească într-o sufragerie care aminteşte de cea de la Castelul Peleş din a doua decadă a veacului al XX-lea. Fără Carol Întâiul, fără Carmen Sylva, fără Pierre Loti, fără Ferdinand, fără Maria, fără Enescu, fără Coşbuc, fără doctorul Kremnitz, fără Mitte darămite…

Înainte de a ne retrage, se stabileşte o nouă întâlnire, pentru a doua zi, la un restaurant la care, între altele, distinsa noastră gazdă este acţionară. N-am idee ce-o vrea să însemne asta. Nici nu vreau să ştiu. Eu merg unde mi se spune. Programul nu-l fac eu.

Revenită la bază, primesc salutul gărzii de la intrare şi, într-o engleză aproximativă, îl întreb pe boy-ul statuie vie dacă mai are mult până îşi termină programul.

– La ordinele dumneavoastră, My Lady.

– Hăiti, îmi zic, doar n-oi fi chiar eu persoana super-păzită!

N-o să credeţi, fiindcă nici mie nu mi-a venit să cred, dar aveam să aflu că da, chiar eu eram! Patronul, Mister Lucio cel cu helicopterul pe care-l văzusem în prima zi aşezându-se pe platforma de la etajul şapte, şi-a luat măsuri de prevedere ca nu cumva să dispară vreo lucrare din cele care fuseseră aduse pentru expoziţie şi asigurate în consecinţă de ai noştri sau, ferească Domnul, să se întâmple să fiu răpită… Eu?! Cine să mă răpească, cine să mă răscumpere şi ce preţ s-ar putea cere pentru mine când bine ştiu că doar pentru ai mei sunt de nepreţuit!

Seara vine doamna Adeli Panssacola să-şi ia lucrarea rezervată. Pe lângă aceasta, îi pun în mapa suport două reproduceri după alte două lucrări. Nu mai poate de bucurie. Se oferă să mi le plătească. Bunul-simţ (mulţumesc, mamă că m-ai înzestrat şi cu acest dar nepreţuit!) mă avertizează să nu cumva să accept. Îi dau ascultare mamei. Ce preţ să aibă bucuria sinceră pe care i-o poţi provoca unui semen de-al tău printr-un gest de nimica toată! Aşa că doamna „Passacaglia” îmi plăteşte doar pentru grafica aleasă preţul înscris de lista oficială a expoziţiei. E mult? E puţin? Ştiu că pentru autoarea

lor sunt foarte preţioase şi cu greu s-ar despărţi de ele. Nu la fel sunt copiii pentru părinţii lor? Şi totuşi, cu cât mai dragi, cu atât trebuie să fie lăsaţi să ajungă cât mai departe, fiindcă numai astfel putem avea veşti despre ei de prin lumea în care ajung. Arta se prezintă singură, aşa cum a lăsat-o creatorul, copiii – prin faptele lor.

Ştiu de acum că lucrarea *Pulberea îngerilor* figurează în Colecţia „Panssacola”, 29, San Gabriel cor San Isidoro, Pasig City, Manila, Philippines, oraşul de pe *terra cognita* cu cea mai mare densitate a populaţiei de pe insula Luzon – „Perla Orientului”.

Mai sunt patruzeci de minute până vor sosi doamna şi domnul G. să mă ia ca să mergem la recepţia dată de Ambasada Japoniei. Nu, nu pentru mine anume, deşi, n-ar fi fost rău deloc! Dar şi aşa, parcă s-au vorbit cu toţii, ambasadorii de pe aici, să mă ţină ocupată ca să nu am şi eu prilejul de a hălădui în voie pe străzi, printre oameni.

Ca să-mi omor timpul, închid şi deschid seiful de oţel ca să văd cum funcţionează. Nu am nimic de o valoare atât de grozavă cât să fie nevoie să-l pun sub zăvor. Dar cum nu mă părăsise cheful de joacă, depun în cutia inexpugnabilă o chiflă pe care-mi propusesem s-o mănânc în tihnă în cameră, la ceaiul meu cel de toate orele. Butonez cifrul şi închid. Ei, da! Acum am şi eu o comoară în cufărul cu *trezoare* à la Ali Baba…

Mă duşez, mă fac frumoasă şi aştept.

„Ai mei” îmi dau semnal prin telefon de pe drum, ca să cobor şi să ies în faţa hotelului ca să nu mai trebuiască să parcheze maşina. Cobor. După două minute eram în limuzină. Ruta aleasă ne-a făcut să ratăm străzile animate…

Ajungem. Decor de poveste. Prin toate colţurile grădinii – lampadare de toate culorile, invitaţii – mari fluturi cu aripi de noapte se plimbă printre mese, se opresc cu interes la specialităţile de peşte crud (mai bine s-ar duce să şi-l pescuiască!), schimbă farfuria golită cu o alta curată şi „atacul” se reia. Doar grădina îşi ţese tainele în care adorm şi renasc poveşti orientale, poveşti de viaţă despre oameni pe care niciodată nu-i vom cunoaşte cu adevărat.

„Prietenii mei ambasadorii”, cunoştinţe vechi de trei zile cât veacul – reprezentantul cocoşului galic şi omologul său iberic, mă salută ceremonios. Le întorc surâsul. Nu după multă vreme, spaniolul, care e şi muzician (parcă Paderevski nu era?), mi se alătură şi începe să-mi povestească de anul 1977 când cu marele cutremur, când venise şi el prin România pentru un schimb cultural… Are un fel de alunecare în vis la gândul „schimburilor culturale” avute cu nişte frumoase femei de care-şi aminteşte cu drag. De cutremur eu nu vreau să-mi amintesc. Nici el, deşi nu l-a trăit „pe viu”. Începe să-mi fredoneze o frântură de melodie din *Rapsodia a Doua* a lui Enescu. Zice că a ascultat-o interpretată de genialul Gheorghe Zamfir la naiul lui fermecat. Dar femeile din România sunt minunile care l-au fermecat cel mai mult (şi asta mi-o spune mie!?), iar ochii lui se mai aprind un pic la zbaterea aripii de înger a amintirii despre frumoasele pe care le va fi cunoscut (în lumea muzicală, desigur!). Don Juanul acesta o fi vrând să-şi mai adauge o victimă la lunga listă întocmită de vreun Leporello secretar particular, mă flatez (?!) cu gândul că aleasa aş fi chiar eu. Taci, gândule nătâng! Mută-ţi gândul, neamule latin!

Francezul îmi aduce o cupă de şampanie, eu, cum ştiam că-l voi întâlni (cum, de unde? fler diplomatic!), îi ofer volumaşul meu de poezie *N'insistez plus!* pe care-l privise ca pe o jucărie drăguţă în seara vernisajului. Deschide acum din întâmplare tocmai la:

> Au XX-ème siècle finissant
> on parle des autoroutes de l'information;
> moi, je rêve d'un sentier fleuri
> sous un regard ami.
> (În secolul al XX-lea pe sfârşite
> se vorbeşte despre autorutele informaţiei;
> eu visez la o cărăruie înflorită
> sub caldul unei priviri prieteneşti.)

Îmi mulţumeşte privindu-mă cald şi zice că se simte tuşat. O fi. *Vive la Roumanie! Vive la France!* Şi cupele fac ce ştiu ele mai bine spre a întări urarea.

Între *saumon fumé* şi caracatiţă, arabul „meu” *ia cu ochii plini de zâmbet* o salată de fructe de mare cât o mie de ţechini…

– *Nice to meet you again,* mă salută el cu nelipsitul surâs diplomatic.

– D-apăi eu, îi răspund aşijderea. Şi chiar mă bucur de revedere. De ce n-aş fi? Mi se pare chiar foarte pitoresc în ţinuta lui tradiţională – un cămăşoi alb de barong, un fel de borangic, numai că firul pânzei nu-i topit de viermii de mătase din seva frunzelor de dud, ci este extras din frunze de ananas prelucrate de om după o metodă care mie mi-a rămas necunoscută. Văd însă rezultatul şi mă minunez. Păstrează-şi secretul de prelucrare cei de pe aici!

După ceva timp, ai mei mă recuperează, facem poze cu gazdele. Stau la locul meu (lateral dreapta!), am învăţat lecţia!

Refacem drumul către hotelul meu şi, noapte bună!

Prin fereastra mea se strecoară un fir de lună subţire ca tortiţele unor cercei de aur pe care i-am admirat încă din prima zi într-o vitrină din holul de la intrare. Biata lună, cum a ştiut ea să mă găsească, trecând prin puzderia de lumini de pe pământ, tocmai când mi-am pus capul pe pernă! Aici sunt, frumoaso! Tot sub cer. Încă!

Departe de casă, departe de preocupările mele curente – bune, rele, parcă aş fi pe o altă planetă. Port în mine toată România. Nu râdeţi, chiar aşa simt. Responsabilitatea mea este necuprinsă. Ţara nu o porţi pe tălpile pantofilor, aveai dreptate Danton, tu care ai preferat să mori decapitat în ţara ta decât să te exilezi aiurea doar spre a-ţi salva trecătorul tău trup, într-o vreme când, harnică, ghilotina lucra de zor la egalizarea „cetăţenilor” fraţi liberi să se căsăpească în numele Revoluţiei… Noi cu glonţul am însângerat Sfânta Zi a Naşterii Domnului tot în numele unei revoluţii, nu una oarecare, ci cumplit de originală! Eu cred că ţara îţi este pecete de suflet, iar tu ca om eşti chipul ei.

→

Vecina mea, Africa

Pleacă militarii, vin mercenarii

Nicolae MELINESCU

O piesă din basmul în bucăţele al colonialismului francez din Africa occidentală riscă să dărâme monopolul Parisului în cercul statelor din zona Sahel. Burkina Faso, teritoriu ocupat sub stindardul „civilizator" al filosofului Jules Ferry în 1896 cu titulatura de protectorat, a devenit colonie autoguvernată în 1958 şi stat independent în 1960, rămas în zona de influenţă a foştilor stăpâni ca membră a francofoniei. În 1984 conducerea de la Ouagadougou a schimbat denumirea oficială de Volta superioară cu o marcă bombastică naţionalistă, transformând teritoriul ceva mai întins decât al României (270 de mii de kilometri pătraţi) cu o populaţie ceva mai mică decât a ţării noastre (aproximativ 20 de milioane de locuitori) în „Pământul celor drepţi" – Burkina Faso.

Ei bine, această piesă mişcătoare din Grupul Sahel 5, organizat de Franţa în 2014, a început să ciobească patronajul francez cosmetizat sub forma cooperării ţărilor din jurul sau din apropierea lacului Ciad. Nici nu a consumat primele sale săptămâni din traiectoria calendaristică, şi anul 2023 a fost marcat de instabilitatea provocată de la independenţă până în zilele noastre de guvernări burkinabé care au organizat un lung şir de lovituri de stat în 1960, 1980, 1982, 1983, 1987 şi 2015. Extinderea agitaţiei islamiste în regiune a încurajat oligarhia militară să-şi potolească setea de putere printr-o lovitură de stat în 23 – 24 ianuarie 2022. Şi dacă nici acesta nu a fost suficientă, cu numai o săptămână mai târziu a mai izbit încă odată mâna de fier şi o nouă lovitură de stat a înfipt în funcţia de preşedinte vremelnic alt ofiţer dornic de faimă. Şi el a avut o domnie scurtă, pentru ca în 30 septembrie 2022 căpitanul Ibrahim Traoré, în vârstă de 35 de ani, a depus jurământul. Succesiunea conducătorilor interimari, a loviturilor de stat nu mai este o surpriză în statele din zona sub-sahariană. Micuţul stat-cetate (militarizată) Djibouti a trecut peste aproape treizeci de asemenea manevre de la independenţa din 1974. Neaşteptat a fost disconfortul noilor conducători din Burkina Faso în uniforma croită după tipare franceze. Junta de la Ouagadougou le-a ordonat trupelor franceze instalate pe Pământul celor Drepţi să-şi ia armele şi efectele şi să plece acasă la ele. Decizia a trădat tensiunile dintre noii şefi şi fosta metropolă.

La învestirea ca interimar, în octombrie 2022, Ibrahim Traoré s-a angajat să susţină tranziţia către o guvernare civilă, rezultată din alegerile libere şi corecte din 2024, în condiţiile în care, aşa cum a declarat el însuşi la ceremonia depunerii jurământului, ţara se confruntă cu o criză de securitate şi umanitară fără precedent. Dacă promisiunile de pasare a guvernării spre civilie au devenit de multe ori un proces golit de semnificaţie, criza umanitară este ameninţător de reală. Un milion de civili au pornit în bejenie din cauza atacurilor tot mai frecvente şi mai sălbatice ale teroriştilor islamişti din Al-Qaida şi din aşa-numitul Stat Islamic.

Prezenţa a patru sute de militari francezi în Burkina Faso a fost motivată tocmai de campaniile teroriste din ţările vecine, Niger şi Mali, care s-au „revărsat" şi peste graniţă. Suspendarea acordului militar cu Parisul din 2018, care a fundamentat cooperarea militară, nu a însemnat pentru căpitan şi pentru anturajul lui ofilirea relaţiilor cu fosta metropolă, ci doar o translatare a obiectivelor comune dinspre armată spre alte domenii. Burkina Faso, ţară continentală, se numără printre săracele cronice ale planetei şi a devenit victima unui conflict care s-a extins în zona Sahelului şi a provocat un număr mare de morţi. Prezenţa militară franceză nu a ajutat prea mult, pentru că oricât de talentaţi şi dedicaţi or fi fost militarii din trupele speciale, membrii lor s-au confruntat, ca pretutindeni unde acţionează cele două mari grupări teroriste, cu un adversar nevăzut, perfid, foarte mobil, cu susţinători neidentificaţi în rândul musulmanilor locali (63,8 la sută din totalul populaţiei). Tensiunile sociale provocate de atacurile extremiştilor au alimentat în ultimele luni un sentiment anti-francez şi solicitarea schimbării ambasadorului la Ouagadougou, cerere respinsă de Quai d'Orsay. Ministrul francez de Externe şi-a exprimat sprijinul deplin pentru şeful reprezentanţei diplomatice, care, potrivit titularei portofoliului, Catherine Collon, a făcut o muncă remarcabilă în condiţii foarte grele. Când a primit solicitarea de înlocuire a diplomatului său, Parisul a acuzat vicii de procedură (nediplomatice) şi a trecut cu vederea reclamaţiile burkinabé privind sprijinul pe care ambasadorul Luc Hollade l-ar fi acordat fostului regim militar al eroului precedentei lovituri de stat din februarie 2022, Paul-Henri Sandaogo Damiba, plângere respinsă de francezi. Că au izbucnit proteste de stradă, că au fost inventariate neajunsuri, acuzaţii, ameninţări şi pericole reale sau imaginare este normal atunci când mulţimea devine nervoasă. Cu totul surprinzătoare şi chiar şocantă a fost nemulţumirea populară faţă de trupele franceze acuzate că nu au sporit securitatea individuală şi colectivă a civililor burkinabé. Şi mai surprinzătoare a fost propunerea înaintată de manifestanţi ca autorităţile militare să-i solicite Rusiei să ajute în lupta împotriva rebelilor, după modelul adoptat de Republica Centrafricană şi de vecina lor, Mali. O întrebare căreia observatorii nu i-au găsit răspuns este cine şi de unde le-a dat protestatarilor mii de steaguri ruseşti cu care au defilat pe străzile capitalei şi cu care s-au îmbulzit în faţa ambasadei Franţei.

În campania pentru construirea unei imagini naţionaliste, junta militară a declarat-o *persona non grata* şi i-a cerut coordonatoarei rezident ONU Barbara Manzi să părăsească ţara de urgenţă, pentru că i-a transmis comunităţii internaţionale o imagine negativă, neconformă cu realitatea, despre ţara care tocmai „consumase" trei lovituri militare în mai puţin de un an. Misiunea ONU a furnizat servicii esenţiale pentru civili, inclusiv distribuirea de alimente pentru mai mult de două milioane de persoane, în special copii, victime ale malnutriţiei. Barbara Manzi, cu un masterat american în reconstrucţia post-conflict, avea o experienţă bogată în acţiuni umanitare pentru ţările sărace şi a fost trimisă în Burkina Faso în 2021, după ce a activat în Djibouti, în Ucraina, în Irak, în Myanmar, în Sri Lanka, în Angola, în Republica Centrafricană, în Etiopia şi în Haiti.

Mişcarea disidentă a burkinabé este o prelungire a nemulţumirilor provocate de acţiunile franceze în Sahel. În februarie anul trecut, Macron a fost nevoit să-şi cheme soldaţii acasă după ce ample manifestaţii de protest din Mali au cerut insistent nu numai retragerea celor aproximativ o mie de militari francezi, ci şi înlăturarea tuturor drapelelor franceze din spaţiile publice pentru că erau considerate simboluri colonialiste. Apuse au devenit zilele în care preşedintele Hollande defila zâmbăreţ printre şirurile de malieni entuziaşti care dansau şi cântau *Vive la France!* pe străzile din Bamako, la vizita lui din 2013. În schimbul festivismului popular, cel ce atunci era *le Grand President* a promis că Franţa va fi alături de poporul malian atâta timp cât va fi necesar pentru continuarea luptei împotriva rebelilor terorişti din nordul ţării şi până când vor fi asigurate democraţia şi drepturile omului. Între timp, trupele considerate eliberatoare cu zece ani în urmă au ajuns să fie acuzate în prezent de divizarea ţării şi de înarmarea şi antrenarea miliţiilor islamiste. În februarie 2022, când a anunţat retragerea militarilor francezi din Mali, preşedintele Emmanuel Macron a motivat decizia sa afirmând că Franţa nu mai poate să rămână angajată în zonă atâta timp cât autorităţile locale au o strategie şi scopuri ascunse pe care administraţia sa nu le susţine şi nu le acceptă. (https://www.aljazeera.com/features/2022/2/18/despite-macrons-denials-did-the-french-mission-in-mali-fail).

În 2013, Hollande a transformat acordurile şi prezenţa militarilor săi în zona Sahel într-o misiune anti-teroristă complexă, care a devenit „cea mai îndelungată operaţiune franceză în străinătate". În ciuda dislocării în Mali, în Burkina Faso, în Niger şi în Ciad a cinci mii de militari francezi şi a încă cincisprezece mii de militari din forţele ONU de impunere şi de menţinere a păcii, grupuri asociate sau afiliate la Al-Qaida sau la aşa-numitul Stat Islamic au stârnit nemulţumirea localnicilor faţă de autorităţile guvernamentale şi de lipsa siguranţei civililor şi au dezlănţuit violenţa politică în toată zona. (*Idem*) Numai în 2021, mii de nevinovaţi au fost omorâţi în campanii ale teroarei şi două milioane cinci sute de mii au migrat. Sursa citată aminteşte că treisprezece milioane de oameni din totalul populaţiei celor patru ţări din Sahel mor de foame şi au nevoie urgentă de asistenţă umanitară. Starea de frustrare populară ţinteşte alternativ elitele locale corupte şi trupele străine, lipsite de victorii categorice împotriva rebelilor. Dr. Boubacar Diawra, profesor de ştiinţe politice la Sorbona constata: „Opinia publică din Sahel a devenit din ce în ce mai reţinută faţă de prezenţa forţelor militare internaţionale. Mai reduse sunt reacţiile civililor faţă de decizia guvernului din Mali de a angaja mercenari din gruparea rusească Wagner, care să asigure, teoretic, protecţia civililor. Junta aflată la putere după două lovituri de stat îi consideră pe ruşi cei mai buni parteneri pe care-i mai pot găsi ca să le apere poziţiile ei de forţă şi nu ca să lupte împotriva terorismului." (Maix SOME@MaixSome). Retragerea trupelor franceze are efecte nu numai în relaţiile bilaterale cu conducătorii militari din Burkina Faso şi din Mali. Germania şi-a anunţat oficial scepticismul privind continuarea implicării sale, inclusiv umanitară, în cele două ţări, iar şeful politicii externe a UE a anunţat o evaluare strictă a viitorului misiunilor Uniunii în zonă. Ceea ce este profund îngrijorătoare este escaladarea violenţei teroriste în regiunea Sahel şi extinderea atacurilor extremiştilor, gata să umple golul lăsat de misiunile internaţionale.

Să avem aşadar grijă de cum ne prezentăm în lume: suntem parte şi întreg de Patrie! Departe de ea, mă întreb şi eu cu un zâmbet de care Buddha este cu siguranţă răspunzător, care politicieni s-or mai ciondăni acum pe la noi şi pentru care pricini? Şi tot astfel: Săracii de ei! Mărunţii!

Deschid televizorul. Mă năpădeşte agresivă muzica unei generaţii dezlănţuite. Nu mă obligă nimeni s-o ascult. Închid sursa de zgomot. Gândul la ai mei de acasă mă ajunge cu parfum de zăpezi şi linişti.

Găsesc la recepţia hotelului o carte de vizită a unui oarecare John Nixon – Căpitan de bord (care bord, de care parte?) care, într-o limbă română fără de cusur, îmi scrie că a văzut expoziţia şi îmi urează toate cele bune. Atât. Cine-o mai fi şi Ion acesta americanizat până-n măduva numelui, care va fi popoit printre mănăstirile moldoveneşti de pe simezele de aici? Auzi la el, John Nixon! Cred că e vreun Ion Niznaiul, eşuat prin apele din Marea Chinei de Sud… Eu îmi văd de ale mele. Am mari dificultăţi dimineaţa la micul dejun cu mutarea… muntelui de mâncăruri, fructe, prăjituri, cascade de sucuri de fructe, cafele etc., încât abia de pot să mai ajung în cameră după un nou atac gastronomic, cu dorinţa de a-mi prepara cu mâna mea un ceai cu lămâie limpezitor de suflet. La uşa mea se schimbă garda. Bieţii oameni, cum pierd ei timpul care le-ar putea fi util la treburi serioase, nu pentru închipuite servicii de securitate legate de modesta mea persoană! Nici nu apuc să-mi trag puţin sufletul că telefonul meu şi dă semne de nelinişte. Îmi chem la datorie toate cuvintele englezeşti cu care să pot face faţă unei conversaţii inteligibile cât mai eliptice. N-a fost nevoie. La telefon era chiar Mister John care-mi glăsuia *moldoveneşte* rugându-mă să-i acord, dacă se poate, zece minute din preţiosul meu timp fiindcă îi este foarte dor de vorbă românească, de izvorul din Valea Putnei pe care i se pare că-l aude uneori susurând şi acoperind cu linişte vacarmul din gândul lui. Generoasă, îi acord cât timp cred eu că i-ar prii pentru a-şi stinge dorul de „acasă" (nu chiar tot timpul cât mai sunt pe aici!). Timp la mine ca păduchi în părul lui Banu Ghica!

Cobor eu zglobie ca un cintezoi scăpat în hambarul cu grăunţe…

(Va urma.)

Calea cunoaşterii prin fenomenologia muzicală

Abdiel ALMODÓVAR-SANTIAGO

***Unul îşi permite să apară,** să devină. Nu facem nimic, dar suntem atenţi ca nimic să nu se interpună în acest proces care ar putea dăuna acestei minunate deveniri. Aşadar, cineva este incredibil de activ şi, în acelaşi timp, incredibil de pasiv. Nu trebuie să vrei, să doreşti nimic, ci să laşi să devină, să apară.* (Sergiu Celibidache)

Fenomenologia este o şcoală sau un curent filosofic dezvoltat la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea de Edmund Husserl (1859-1938), care a predat la Universitatea din Freiburg şi care a dezvoltat-o pe baza ideilor anterioare ale lui Hegel, Brentano şi ale filosofiei lui Fregel. Fenomenologia urmăreşte să elimine teoriile rigide şi statice şi prejudecăţile despre obiecte, să acorde o mai mare importanţă experienţei (*Erlebt*) şi să pună între paranteze ceea ce nu este.

Fenomenologia are ca preocupare studiul şi înţelegerea fenomenelor, obiectelor, entităţilor şi realităţilor care apar din experienţa conştiinţei umane de a fi şi de a exista în lume.

Cu alte cuvinte, fenomenologia s-a născut din experienţă şi apoi din observarea acestei experienţe. Fenomenologia caută fenomenul transcendental, pe care nu-l putem surprinde, dar care poate apărea în forma sa pură în conştiinţa noastră. Acest lucru generează o metodologie foarte complexă de înţelegere a realităţii, în care apariţia în conştiinţa pură generează spaţii în care pot apărea aceste esenţe.

În mod similar, Fenomenologia muzicală a lui Celibidache, pe care a predat-o în întreaga lume timp de peste 40 de ani, mai ales în cadrul seminariilor sale de la Universitatea din Mainz, Germania, este o integrare a celor mai importante experienţe şi idei filosofice şi teoretice ale lui Husserl, Heidegger, Hegel, Anserment, Tiessen, Schenker, Furtwangler şi cele învăţate prin budismul zen, pentru a ne arăta ce este esenţial în muzică, caută să restabilească o descriere adecvată a experienţei muzicale fără a se opri la speculaţii şi încearcă să formuleze o înţelegere şi o experienţă în muzician a modului în care o compoziţie este construită în structurile sale şi legătura lumii sonore, în multiplele sale forme, cu lumea afectivă a conştiinţei umane.

Gândirea sa a fost o reflecţie profundă asupra existenţei umane şi artei, ca o căutare, în faţa sau dincolo de esenţă, văzând existenţa ca pe o oportunitate de transcendenţă. În acest sens, Celibidache a avut o abordare metafizică a actului muzical, încercând să explice ceea ce nu poate fi explicat din punctul de vedere al reflecţiei şi al contemplaţiei transcendentale.

Celibidache a fost un risipitor al întunericului, dedicat să descopere cu o onestitate radicală ceea ce NU ESTE munca. Partiturile erau pentru el o stenografie incompletă, sau, cum spunea Mahler: „Ce este în partitură? Totul în afară de esenţial. Partitura indică doar parţial lucrurile, dar nu conţine nicio formulă care să facă din o operă ceea ce este. În muzică, totul se descoperă observând, ascultând şi trăind totul."

Pentru Celibidache, Fenomenologia a fost o căutare reflexivă, inspirată întotdeauna de o preocupare metafizică şi transcendentală, dar care să realizeze în mod ştiinţific restituirea unei descrieri adecvate a experienţei muzicale şi a raportului dintre artă, viaţă şi adevăr. El obişnuia să spună că este imposibil de definit ce este muzica pentru că (susţinea el) orice explicaţie ar fi o reducere a conţinutului ei. În mod contradictoriu, în seminariile sale a definit adesea muzica prin concepte foarte precise, din care Octav Calleya reuşeşte să salveze şi să sintetizeze definiţiile şi conceptele esenţiale.

El credea că muzica este un fenomen al conştiinţei, greu de cuprins şi de definit prin simboluri ale gândirii sau convenţii idiomatice (deşi în cursurile sale se contrazicea adesea şi o definea prin concepte) şi că nu are nevoie de nicio justificare pentru a fi o parte indispensabilă a fiinţei umane. Cel mult a îndrăznit să spună în seminarii că „muzica nu este ceva. Ceva, în anumite condiţii, devine muzică, iar acel ceva este sunetul."

Aşadar, pentru Celibidache, fenomenologia muzicală nu este un scop în sine. Este mai degrabă un ajutor pentru a te organiza, pentru a descoperi şi a pătrunde mai adânc în lumea relaţiilor dintre sunete şi pentru a putea astfel experimenta cât mai mult posibil esenţa însăşi a muzicii; inefabilă, insondabilă, dar experimentabilă. Toate cunoştinţele de fenomenologie muzicală ar trebui să fie folosite pentru a informa abordarea vie a lucrării, nu prin analiza într-un mod static sau mecanic, ci prin realizarea directă a ceea ce ne-a atins în interior în timpul contactului nostru cu sunetul.

Atunci când un grup de subiecţi are o întâlnire comună, experienţială, cu esenţa obiectului, care le aparţine tuturor, apare o relaţie comună cunoscută sub numele de intersubiectivitate, care a luat naştere din subiectul însuşi. Triunghiul de aur sau Trinitatea fiecărui eveniment muzical, creator, interpret şi

ascultător, este o relaţie minunată şi miraculoasă în care, în ciuda faptului că subiecţii au origini diferite şi diferenţe de personalitate şi sensibilitate, este posibil ca toţi să se întâlnească în descoperirile lor. Acest punct de întâlnire comun pentru toţi este esenţa a ceea ce se întâmplă în timpul actului de a face muzică. A face muzică presupune găsirea a ceea ce este esenţial pe parcursul evoluţiei lucrării, care se manifestă în principal în frazare şi melos, şi care a fost însuşit ca unitate de către subiect.

Studiul fenomenologiei muzicale presupune că nu există o metodologie sau o formulă standardizată aplicabilă fiecărei piese, că mijloacele propun întotdeauna scopurile şi că oricine doreşte să aprofundeze lumea muzicală trebuie să se dezbrace de toate procesele de condiţionare culturală şi educaţională, de toate teoriile şi tradiţiile, pentru a studia, pornind de la sunetul însuşi, cum se manifestă muzica. Fiecare proces de studiu se naşte din nevoile pe care le impune lucrarea şi fiecare decizie privind realizarea va fi informată de structura vie.

Hegel spunea că adevărul este ceva liber, pe care îl dominăm şi de care nu putem fi dominaţi. Singurul mod de a aborda adevărul muzical prin fenomenologie este curiozitatea constantă şi atenţia obiectivă la faptele muzicale (niciodată interpretabile), punând multe întrebări despre ceea ce percepi, fără a căuta răspunsuri în afara ta.

Toate răspunsurile se află în experienţele tale directe cu fenomenul muzical.

Întrebările vor apărea totdeauna din nevoia de a te orienta în fiecare clipă prin marea formă (început – punct culminant – sfârşit). De aceea, Celibidache credea cu tărie că, cu cât ştii mai multe despre muzică, cu atât experienţa va fi mai bogată, mai intensă şi mai profundă.

Chiar şi dimensiunile expresiei, caracterizarea unei fraze prin melos şi culoarea cu care un pasaj se materializează în spaţiul acustic vor fi consecinţa modului în care a fost trăită în conştiinţă totalitatea structurii. Singurul mod de a şti dacă experienţa este completă sau corectă este prin simţul modului în care trăim tot ceea ce facem. Recunoşti instinctiv un spectacol ca fiind o „certitudine experienţială" atunci când ai trăit muzica ca unitate sau, în mod greşit, ca dualitate; poţi intui atunci când se simte ceea ce s-a trăit în acel „acum am găsit da-ul" de care vorbea adesea Celibidache, unde totul este la locul lui, ca o catedrală construită pe foarte puţine coloane, dar esenţiale, care o susţin în interior.

Pentru a-i facilita studiul, Celibidache a împărţit fenomenologia în două părţi principale:

1. Obiectivarea sunetului, ca fenomen fizic şi acustic, spaţial şi temporal.
2. Studiul afectiv al modului în care sunetul acţionează asupra conştiinţei umane.

Teoria şi „analiza" (sau mai bine cunoscută în fenomenologie ca descriere experienţială), mereu în acţiune reciprocă, au fost instrumente importante în pedagogia celibidacheană pe calea surprinderii şi însuşirii sensului ultim al partiturii şi în procesul de transformare a multiplicităţii rezultate din studiul ei într-o unitate de intenţie şi mesaj comunicabil, care este raţiunea de a fi autentică a unei opere.

La fel de important a fost şi studiul sursei sonore sau a ceea ce este adresat. Celibidache a avut nevoie de mult timp pentru a studia complexa specificitate fizică şi acustică a fiecărui instrument (sau voce), funcţionarea diferitelor secţiuni şi a orchestrei în sine, privită ca o totalitate şi ca un motor, cu o ordine de priorităţi şi un vector de tendinţe opuse.

Pe de altă parte, a explorat punctual, în fiecare curs, natura sunetului în sine (calităţile sale), producţia sa fizică (cum se naşte) şi comportamentul său irepetabil în timp şi în spaţiul acustic şi perceptiv (cum se extinde tensional-temporal, cum rămâne şi moare după ce a fost produs). În acest fel, şi contrar a ceea ce mulţi cred, fenomenologia muzicală a lui Celibidache fuge de abstract şi readuce atenţia asupra concretului care face ca fenomenul muzical să fie adevărat. Fenomenologia te face să descoperi că muzica nu este un lucru exterior care te influenţează, dimpotrivă, tu eşti cel care, în momentul deschiderii conştiinţei, îţi însuşeşti, relaţionezi şi conectezi în continuitate fiecare sunet şi, dacă în acel moment în care timpul fizic este suspendat, percepi în tine ceva care te implică şi te mişcă în aceste relaţii, atunci ai devenit în mod spontan şi liber muzica însăşi.

De asemenea, te învaţă criteriile necesare pentru a cerceta mai departe ce a vrut să transmită compozitorul şi care sunt conţinuturile expresive încapsulate în sunete şi care dau un sens mai uman şi mai sensibil fiecărei partituri.

Inovaţiile pe care fenomenologia le oferă în domeniul dirijatului şi interpretării muzicale sunt acelea că ne face să înţelegem că există o tehnică a dirijatului şi interpretării care este rezultatul unei înţelegeri profunde a ceea ce este muzica. De asemenea, ne arată procesul viu de desluşire a complexităţii percepţiilor noastre, a valorilor estetice şi a corespondenţelor afective cu masa de sunet şi cu partitura.

Muzica trebuie să aibă relaţii clare şi organice care să integreze în mod unitar tehnica cu talentul, inspiraţia, ideile artistice, spontaneitatea, răspunsurile afective la muzică şi intuiţia, pentru a comunica, ca o „emoţie intelectuală", tot ceea ce a fost descoperit şi experimentat despre natura intrinsecă a propriei opere de artă. Numai recunoscând ceva ca parte inseparabilă a noastră, înţelegându-l în profunzimea noastră, îl putem transforma într-un material pur pentru creaţia artistică, care este atunci adevărat şi capabil să ajungă la sensibilitatea celorlalţi.

Muzica este o relaţie structurată unitar şi la fel trebuie să fie şi mişcarea dirijorului, gestul trebuie să fie întotdeauna în corespondenţă cu masa sonoră, cu frazarea şi conţinutul tensional-ritmic din acel moment şi să corespundă proporţional, la rândul său, cu arcuşurile şi coloanele de aer ale instrumentelor de suflat.

→

Ars longa...

Fenomenologia muzicală ne pune într-o stare de atenţie constantă asupra modului de a realiza relaţiile sonore în prezent, astfel încât ceea ce sună să aibă sens, plasând mereu conştiinţa într-o stare de *onepointedness* (ascultare şi atenţie profundă şi concentrată), într-o stare de prezenţă totală şi unitară în prezent, adică într-o continuitate totală. Potrivit lui Celibidache, esenţa esenţei simfonicului constă în capacitatea de a auzi relaţiile dintre vocile independente şi de a ţine minte „ceea ce a fost spus chiar şi când se spune noul".

Un bun dirijor nu dă ordine, iar muzicienii se supun pur şi simplu, ci ştie cum să trateze bine oamenii, ştie să asculte profund şi îi ajută pe muzicieni să se orienteze şi să conştientizeze relaţiile din partitură ca întreg. Un bun dirijor dezvoltă o conştiinţă fenomenologică în ansamblurile sale şi are încredere că muzicienii vor răspunde şi ei la cerinţele sunetului. Un bun dirijor va ghida întotdeauna sunetele şi ascultarea, nu muzicienii; el va ghida întotdeauna ascultarea muzicienilor la acele sunete, răspunzând el însuşi în unitate cu acele sunete. Pe scurt, atât dirijorul, cât şi muzicienii se vor regăsi în sunete.

De asemenea, îi încurajează pe muzicieni să asculte profund, să înţeleagă ce se întâmplă şi cum este construită lucrarea pentru ca muzicianul să realizeze această înţelegere. Dirijorul trebuie să restabilească disciplina de realizare imaginată iniţial de creator sau, cu alte cuvinte, *să imagineze şi să identifice* ceea ce a mişcat spiritul compozitorului şi să se lase purtat de ceea ce compozitorul cere de la noi.

Principalul său obiectiv va fi acela de a sintetiza o linie centrală, de a elimina tot subiectivismul şi egocentrismul care îl separă pe dirijor de ansamblul său pentru a se regăsi pe sine în celălalt. Pentru ca acest lucru să se întâmple, el trebuie să se concentreze şi să se considere ca parte a celor o sută de membri, să fie coerent şi inflexibil pentru a atinge obiectivele pe care le impune munca, unind conştiinţa colectivă într-un singur criteriu, o singură intenţie. Muzicienii nu îl urmează pe dirijor, ci se îndreaptă cu toţii spre acelaşi scop.

Fenomenologia ne arată că dirijorul comandă condiţiile pentru a face posibilă materializarea muzicii, dar muzicianul este cel care o execută.

Fiecare instrumentist sau cântăreţ trebuie să devină conştient de relaţiile structurale intrinseci a tot ceea ce recreează pentru a asculta cu sens ceea ce unifică multiplicitatea fenomenelor şi, astfel, pentru a trăi fraze din ce în ce mai mari, până la realizarea unui mare arc, a unei linii de continuitate mare sau Grossa, care dă perspectiva corectă şi frumuseţea unei totalităţi coerente, indivizibile, operei.

Într-o mare sinteză, există câteva principii esenţiale ale fenomenologiei muzicale şi ale dirijării muzicale pe care orice muzician ar trebui să le cunoască:

1. Orice fenomen muzical este în continuă devenire, chiar şi atunci când dispare. Fiecare proces este unul de transformare sau de evoluţie. În muzică nu există repetiţie mecanică. Muzica este mereu nouă, este ceva care devine în fiecare moment.

2. Orice evoluţie este bidirecţională (tensiune şi distensiune), articulată (fraze, semiarticulări şi articulaţii simfonice etc.), pentru a fi trăită în totalitate în conştiinţă. Muzicianul care structurează se află într-o permanentă stare de tranziţie.

3. Totul procesului este trăit într-un timp neliniar şi irepetabil (unde relaţiile structurate se manifestă într-o simultaneitate atemporală de prezent, trecut şi viitor), trăind totalitatea operei în permanenţă în continuitate. A fi în prezent şi, în acelaşi timp, a fi în întreaga melodie ca o unitate este esenţa însăşi a ceea ce se poate experimenta în muzică. „Sunt aici pentru că nu sunt aici" spune Celibidache

4. Topografia este dată de compozitor şi nu este interpretabilă. Cu cât cunoaştem mai bine topografia şi relaţiile care o formează, cu atât mai clar va fi cum să o realizăm sau să o recreăm în prezent.

5. Fiecare muzician trebuie să răspundă la cerinţele impuse de sunet în fiecare moment în care acesta se materializează. Fiecare întâlnire a conştiinţei se va produce întotdeauna în sunet.

6. Muzica este rezultatul relaţiilor dintre fenomene şi conştiinţa umană, care este doar experienţială. Este necesar să ascultăm profund şi să găsim relaţia directă a experienţei cu sunetul. Automatizarea fără relaţii este cel mai mare dezastru pentru muzică în zilele noastre.

7. Pentru a trăi procesul sonor ca o unitate, trebuie realizată reducerea: eliminarea tuturor formelor de multiplicitate sau dualitate. Pentru dirijor, acest lucru include voinţa de a uni un grup în aceeaşi intenţie sonoră – fizică şi spirituală – şi în aceleaşi coordonate spaţio-temporale.

8. A descoperi înseamnă a îndepărta vălul care nu ne permite să vedem esenţialul permanent al unui lucru care exista deja, dar pe care noi îl ignoram. Este necesar să ai o deschidere a conştiinţei şi să asculţi profund, să asculţi în interiorul sunetului pentru ca totul să fie la locul lui: tempo, gust, frazare, înălţime, echilibru, continuitate, spaţialitate, direcţionalitate, presiuni diferite (orizontale şi verticale). Sunetul este cel care defineşte totul: în faţa lui trebuie să fii atent, docil, trebuie să te oferi pe tine însuţi şi să creezi condiţiile pentru ca el să *fie.* Trebuie

să facilităm şi nu să împiedicăm muzica să *fie.*

9. Muzica este expresia însăşi a frumuseţii, a mesajului şi a adevărului său, care se recunoaşte în interioritatea noastră afectivă şi transcende un sentiment concret şi personal. Nu este posibil să forţăm o înţelegere a sensului muzicii dincolo de ceea ce dezvăluie muzica însăşi.

10. Continuitatea este inteligibilitate. Trebuie să ne preocupăm de comunicarea clară a conţinutului şi a fiecărui element funcţional. Conduci şi interpretezi din realitatea sonoră care este prezentă în prezent şi în fiecare clipă. Structurăm (dând prioritate şi ierarhii elementelor) şi articulăm pentru a menţine inteligibilitatea discursului sonor şi pentru a da coerenţă internă lucrării.

11. Tempo-ul este ultimul lucru care ni se dezvăluie. Tempo-ul este momentul în care îmi însuşesc tot ceea ce se aude şi îl transcend. Tempo-ul este definit prin bogăţia expresiei, nu prin viteză. Cu cât multiplicitatea este mai mare, cu atât mai mult timp am nevoie în conştiinţa mea pentru a o reduce la o unitate. Acustica este formatoare de forme. Cum îi spunea Furtwangler lui Celibidache: „Tempo-ul depinde de cum sună".

12. Bogăţia expresiei se găseşte în amplitudinea sau în lărgirea tempo-ului (sau, în mod greşit, în lentoarea acestuia).

13. Muzica este materializarea principiului Zen: La început se află, sau este cuprins, Sfârşitul. Nimic nu este mai aproape de sfârşitul căutat decât începutul.

14. Conştiinţa noastră va putea trăi muzica simultan în dualitatea realităţilor care sunt interiorul şi exteriorul existenţei noastre doar atunci când fenomenul sonor-muzical va locui ca o totalitate în unicitate cu spaţiul nostru intern şi cu universul nostru afectiv.

15. Toate epifenomenele (sau armonicele) vor suna ocupând spaţiul acustic în funcţie de propriul lor „tempo", plasându-ne astfel într-un alt timp. Toate sunetele instrumentelor se vor deplasa din diferite locuri în spaţiul acustic, iar modul în care aceste sunete se întrepătrund în spaţiu va afecta continuitatea. Această spaţialitate presupune ca dirijorul să acorde spaţiul necesar pentru ca fiecare sunet să se manifeste şi să se întrepătrundă cu celelalte fără a-i anula bogăţia armonică şi expresivă. Fiecare frază are propriul tempo şi trebuie să ştim să îi dăm fiecăreia spaţiul (şi respiraţia) său. Este necesar să ascultăm.

16. Pentru ca o orchestră să răspundă, gestul nu trebuie să fie redus, ci trebuie să fie eficient, clar, proporţional şi funcţional comunicativ pentru a produce rezultate reale. Gestul trebuie să reflecte şi să fie muzica.

17. Adevărul muzical, oricine îl spune, este unul singur. El există întotdeauna, chiar dacă unii îl ignoră sau preferă să nu îl conştientizeze.

18. Obiectivitatea nu poate anula niciodată creativitatea, expresia, spontaneitatea, intuiţia şi libertatea. Toate aceste aspecte aplicate proporţional, cu o stare de atenţie intensă la modul în care lumea sunetului operează asupra conştiinţei ne ajută să ne ghidăm artistic spre întâlnirea cu muzica. Concentrează-ţi atenţia asupra sunetelor şi nimic altceva, dăruindu-te în totalitate lor, având încredere deplină în tine, în muzicalitatea ta şi în muzicieni, pentru a răspunde la fiecare dintre aceste sunete şi la ceea ce ele cer.

19. Rutina este inamicul muzicii. Întotdeauna înfruntaţi lucrarea cu deschiderea şi prospeţimea unei lucrări noi.

20. Valoarea artistică a unui contrast nu poate fi recunoscută decât de un suflet activ şi spontan, care nu se lasă limitat de asociaţii sau reprezentări străine de ceea ce muzica are de spus prin structura sa. Numai prin depăşirea stării de „euforie" se poate ajunge la starea pe care o numiţi cu adevărat muzică.

21. Unicitatea irepetabilă a fiecărui moment trăit în muzică nu poate fi păstrată decât prin spontaneitate şi libertate.

22. Când vine vorba de Muzica cu majuscule, dacă eşti în căutarea a ceva, găseşte-te mai întâi pe tine însuţi. Muzica eşti tu; nu este ceva ce faci sau găseşti în afara ta... este ceea ce eşti.

În concluzie, atunci când se ajunge la punctul în care se poate trăi fenomenul muzical, percepând şi însuşindu-şi multiplicitatea bogăţiei sale sonore ca pe o unitate, lăsându-se învăluit, devenind parte integrantă a acestei unităţi, transcendând orice formă de dualitate separatistă, devenind una cu muzica, cu semnificaţia ei în conştiinţa afectivă în timpul propriu şi în spaţiul în care sunt generate, atunci se poate considera că un muzician a găsit finalitatea ultimă a experienţei artistice. Muzica este mult mai mult decât un set de experienţe senzoriale sau un simplu divertisment. Muzica este o formă foarte înaltă de filosofie senzorială care se elaborează şi se exaltă în lumea noastră interioară, dând sens şi semnificaţie în conştiinţa umană pentru a ne face să transcendem emoţiile şi pasiunile noastre trecătoare şi să descoperim, prin intermediul ei, esenţa ultimă a cosmosului conţinută în sufletul uman.

Secretul pe care ni-l dezvăluie fenomenologia muzicală a lui Celibidache şi pe care Octav Calleya îl desluşeşte ca o sinteză inegalabilă în cartea sa *Mentor y discipulo* (Fundación Cultural Unicaja de Málaga, 2023), prin parcurgerea fenomenologică, de la analiza live şi tehnica gestuală la practica de pe podium, este că orice studiu muzical se bazează pe descoperirea tocmai a ceea ce este esenţial: care cunoştinţe sunt utile şi care nu sunt, pentru a le pune în relaţie funcţională cu realizarea Muzicii.

De asemenea, ea ne dezvăluie că totul în muzică este singular, unic şi că, în acelaşi timp, totul se schimbă, totul este în continuă devenire, ca şi natura multiplicităţii dinamice aparente a cosmosului, dar în care totul este veşnic interconectat şi ne permite, ca şi în muzică, o experienţă absolut transcendentală de unitate eternă şi singulară cu întregul. Aşa cum scria Zenon din Elea, *Ego unum et multis in me,* adică eu sunt o unitate, dar în mine locuieşte o mulţime. La fel este şi cosmosul şi sunetul muzical: este unul, dar este alcătuit dintr-o multiplicitate care ne invadează şi locuieşte în noi.

Am putea spune atunci că fenomenologia muzicală poate fi rezumată ca o experienţă revelaţională, senzorial-unitară şi transcendentală, în care ascultarea profundă ne ajută să experimentăm totalitatea a ceea ce compozitorul a vrut să semnifice în universul său muzical prin sunete şi structură. Primul compozitor al oricărei opere este autorul, iar cel de-al doilea compozitor va fi dirijorul (sau interpretul), deoarece el este cel care menţine opera vie şi o răspândeşte în timp.

Singura versiune valabilă pentru un dirijor va fi întotdeauna cea pe care o descoperă el însuşi, pornind de la partitură ca testament spiritual lăsat de creator pentru a recrea din ea drumul de întoarcere la muzică. Tehnica va veghea întotdeauna asupra ideilor, iar inspiraţia artistică este primită doar atunci când lucrezi în mod constant, văzând lucrarea cum creşte prin tehnica ce îţi permite să o realizezi în măreţia ei.

(Continuare la pag.17)

Irina Petrova Adamatzky

Irina Petrova Adamatzky (Bristol, UK) este un artist fotograf bine cunoscută internaţional, cu numeroase premii. S-a specializat în micro-fotografii din natură şi instalaţii inspirate din science fiction care integrează entităţi organice şi artificiale. O trăsătură specifică modului ei de lucru este folosirea manuală a lentilelor de focalizare, pentru a surprinde minunăţiile lumii. Credinţa ei este că fotograful este cel care contează, nu echipamentul foto.

A primit un mare număr de premii şi onoruri, incluzând London Photography Awards 2022, MUSE Photography Awards 2022 şi 2021, BIFA 2021 şi BIFA 2020, New York Photography Awards 2021. A câştigat Premiul FEP 2021 Nature Camera de Aur şi ND Descoperirea anului la categoria Nature 2019. Este membru al comitetului grupului Femei în Fotografie al Societăţii Regale de Fotografie.

M-am născut, am crescut şi trăit într-o regiune industrială a Europei de Est. Fiecare zi a copilăriei mele începea cu o tuse astmatică şi o privire spre cerul murdar din cauza emisiilor în aer ale uzinei metalurgice din localitate. Eram înfricoşaţi de peştii cu două capete din heleşteul din apropiere şi de copiii născuţi cu boli teribile cauzate de mediul poluat şi radioactiv. Când am crescut, am hotărât să mă gândesc la viitor şi să găsesc posibile opţiuni de evoluţie a lumii. Proiectul „Dosarele X. Dezastrul Ecologic într-o Minunată Lume Industrială” este menit să atragă atenţia asupra problemelor influenţei omului asupra mediului, cum ar fi prin manipularea genomului organismelor vii în vederea obţinerii anumitor beneficii pentru umanitate, efectul radiaţiilor asupra animalelor şi plantelor, problema schimbărilor climatice şi poluarea. Este o lume suprarealistă, ca aceea a Alicei în Ţara Minunilor, care, din păcate, poate deveni realitate curând. Am folosit modele la scara 1:87 pentru a recrea situaţii ca acelea de mai sus. Aş dori să demonstrez ce se poate întâmpla cu Pământul nostru în viitor şi ce fel de moştenire am putea lăsa urmaşilor noştri.

Lumea mea este un univers al unei tehnologii vii, o lume în care realitatea şi fantezia se armonizează şi oscilează la unison cu gândurile mele, unde crearea de lumi ştiinţifico fantastice coabitează cu porţiuni din lumea vie. Societatea umană este confruntată cu provocări fără precedent, pentru a reduce impactul tehnicilor consumeriste curente asupra mediului. Acolo unde au putut fi realizate îmbunătăţiri ale stilului curent de viaţă şi, mai important, ale stilului de gândire, beneficiile nete sunt adesea depăşite de creşterea populaţiei şi de urbanizare.

Împotriva consecinţelor acestei enorme drame a societăţii, este imperativ necesar să se exploreze abordări alternative, neconvenţionale, pentru a schimba înţelegerea omului asupra lumii şi a creaturilor care o populează, pentru a produce o schimbare de paradigmă în privinţa procurării, procesării şi consumării produselor şi materialelor, pentru a remodela toate acestea într-un mod sustenabil. Operele mele încearcă să producă o asemenea schimbare de paradigmă şi de stil de gândire, prin aducerea de visuri în realitate şi de realitate în visuri.

Număr ilustrat cu lucrări de Irina Petrova Adamatzky

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Acad. Cătălin ZAMFIR – Bucureşti
- Iulian CHIVU – scriitor, Roşiorii de Vede
- Victor VERNESCU – publicist, Bucureşti
- Cătălin S. MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- Acad. Emil BURZO – Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Filofteia PALLY – etnolog, Piteşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Crina DECUSARĂ BOCŞAN – scriitor, Bucureşti
- Radu-Ilarion MUNTEANU – scriitor, Bucureşti
- Pr. Dan TOADER – Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Abdiel ALMODÓVAR-SANTIAGO – muzician, Spania